

100

**Микола Островський
на сторінках історії і в нашому житті**

Міністерство культури і мистецтв України
Хмельницька обласна державна адміністрація
Хмельницька обласна рада
Управління культури Хмельницької облдержадміністрації
Хмельницька обласна універсальна наукова бібліотека ім. М. Островського
Обласний літературно-меморіальний музей М. Островського

**Микола Островський
на сторінках історії і в нашому житті**

Матеріали міжнародної науково-практичної
конференції

До 100-річчя з дня народження

25 вересня 2004 р.

ББК 83.3 (4 УКР – 4 ХМЕ) 6

0-77

УДК 82.09

Микола Островський на сторінках історії і в нашому житті: Матеріали міжнар. наук.-практ. конф.: До 100-річчя з дня народження / М-во культури і мистецтв України; Хмельниц. облдержадмін.; Хмельниц. обл. рада; Упр. культури Хмельниц. облдержадмін.; Хмельниц. обл. універс. наук. б-ка ім. М. Островського; Обл. літ.-мемор. музей М. Островського. – Хмельницький, 2004. – 144 с.

До збірника увійшли доповіді та повідомлення учасників міжнародної науково-практичної конференції, присвяченої 100-річчю з дня народження нашого земляка, письменника-гуманіста М.О. Островського. Матеріали висвітлюють життєвий і творчий шлях письменника, його зв'язки з Україною, значення роману “Як гартувалася сталь” в справі виховання молоді на загальнолюдських принципах гуманізму, патріотизму, добра і справедливості.

Редакційна колегія: *Льїнська О.В. (голова),
Синиця Н.М.,
Чікін В.І.,
Маковська В.В.*

Відповідальна за випуск: *Шевченко С.І.*

**Учасникам
міжнародної науково-теоретичної конференції
“Микола Островський на сторінках історії
і в нашому житті”**

Шановні друзі!

Від імені обласної державної адміністрації та обласної ради вітаємо вас, учасників і гостей міжнародної конференції, присвяченої 100-річчю з дня народження видатного письменника-гуманіста М.О. Островського, на гостинній Хмельницькій землі. Життєвий шлях Миколи Островського тісно пов'язаний з нашим краєм. У місті Шепетівці пройшло його становлення як особистості; в селі Берездові Славутського району, в місті Ізяславі, в перші післявоєнні роки мирного будівництва Островський активно працював організатором комсомольських осередків.

Микола Островський увійшов в історію як автор роману “Як гартувалася сталь”, який став для багатьох тисяч людей книгою життя.

Безмежна самовідданість Островського, кипуча енергія, сила духу перетворили його у героїчний символ епохи. Життя Миколи Островського було і є прикладом незламної мужності, вірності високим моральним принципам, служіння своїй справі, любові до Батьківщини.

І сьогодні на зламі епох, коли наша держава самостійно будує свою долю, в час, коли проходить переоцінка цінностей,

дуже важливо не втратити живий образ людини-легенди, людини-борця – Миколи Островського.

Сподіваємося, що такі цінності як справедливість, добро, гуманізм, честь і гідність, що були кредом життя Островського, стануть ідеалами для сучасної молоді та наступних поколінь.

Впевнені, що цікаві думки та ідеї, нові документальні та архівні матеріали щодо життя і творчості М. Островського, які оприлюднені на конференції і увійшли в збірник тез, стануть добрим доробком у справі виховання підростаючого покоління.

Щиро дякуємо вам за невтомну дослідницьку діяльність. Бажаємо міцного здоров'я, творчої наснаги і наполегливості, всіляких гараздів!

В. Коцмир

Голова Хмельницької обласної державної адміністрації

А. Овчарук

Голова Хмельницької обласної ради

З історії музею М. Островського в м. Шепетівці

Чікін В.І.,

м. Шепетівка, Хмельницька обл.

22 грудня 1946 р., в десяту річницю від дня смерті М.О. Островського, в Шепетівці, де пройшли дитячі та юнацькі роки майбутнього письменника, де він пройшов перші робітничі університети, де гартувався характер бійця, комсомольця і комуніста, було відкрито його літературно-меморіальний музей.

З того часу музей відвідали близько 3 млн чоловік з багатьох країн світу.

Так трапилось, що перші музеї письменника було відкрито не в Україні.

Останні роки його життя і творчості пройшли в Москві та Сочі. В Сочі він за порадою лікарів жив та лікувався, працював – клімат для його здоров'я був комфортним. В Москві перебував деякий час, коли потрібно було працювати в архівах, з видавництвами тощо.

Після смерті письменника радянський уряд прийняв постанову про увічнення пам'яті М.Островського, відповідно до якого у 1937 р. було відкрито музей письменника в Сочі, а у 1940 р. – в Москві. Отже, всі меморіальні речі, архіви залишилися в цих музеях.

В Україні, зважаючи на численні листи шанувальників творчості М.Островського, музей було відкрито уже після Великої Вітчизняної війни, але не на батьківщині письменника в с. Вілія, а у Шепетівці, відомій за романом “Як гартувалася сталь”. Тому й до цього часу дехто вважає Шепетівку його батьківщиною.

Засновником музею став Кіпніс Лев Григорович. Учасник Великої Вітчизняної війни, який втратив ногу в Сталінградській битві, приїхав у щойно звільнену Шепетівку. Лев Григорович привіз з собою цікаву фотографію: бійці Червоної армії читають роман “Як гартувалася сталь” в перерві між боями.

Ця фотографія та кілька книжок, що пройшли війну, і стали найпершими експонатами майбутнього музею.

Музейні працівники / а їх було лише троє: директор, науковий працівник і прибиральниця-доглядач/ доклали багато зусиль, щоб зібрати трохи експонатів хоча б для одного залу. Вони зуміли згуртувати навколо музею зацікавлених людей, всіх, хто знав родину Остров-

ських і самого Миколу. Це колишні комсомольці Шепетівки Андрюшук Н.М., Гутман Н.Л., Скрипниченко О.С., Шелопико О.В., Григорій і Микола Неродюки, родичі Сергія Ковальчука, першого секретаря шепетівської комсомольської організації, та ін. Після смерті Марії Яківни Рожанівської, улюбленої вчительки М. Островського з Вишого початкового училища, залишилися фотографії, документи, спогади. В м.Старокостянтиніві ще жила Любов Олександрівна Борисович /прототип Тоні Тума - нової в романі/, яка теж подарувала кілька фотографій, передала свої спогади.

Так починалася історія Шепетівського музею М. Островського, який з роками все більше набував авторитету, поступово ставав центром виховання підростаючого покоління не лише в місті, але й в усьому Радянському Союзі.

Музей жив одним життям з містом. Всі заходи, пов'язані з іменем М. Островського, назавжди залишилися в пам'яті шепетівчан. Особлива увага приділялась ювілеям письменника. Тоді з бюджету виділялись кошти і на реконструкцію міста і на оновлення музею. Шепетівка з глухого містечка поступово перетворювалась в гарно облаштоване місто. Тут все нагадувало Островського. Одну з вулиць – Левадську, на якій він жив, названо було його ім'ям. На цій же вулиці ще до війни з'явилася прекрасна школа, якій теж було присвоєно ім'я письменника-земляка. Його ж ім'ям назване локомотивне депо. В трудових колективах розгорнулось змагання за право називатися “корчагінцями”. Шепетівський музей М. Островського став скарбницею колекцій, зібраних внаслідок кропіткої науково-дослідницької роботи. Це пам'ятник письменнику, це історія та сучасність.

Письменник М. Островський часто ототожнювався з його літературним героєм Павлом Корчагіним, біографію його вивчали за романом “Як гартувалася сталь”. Але роман, за словами самого автора, художній твір, і, звичайно, образ Павки Корчагіна був збірним персонажем. Це питання та й багато інших вимагали досконального вивчення, над чим і працювали довгий час наукові співробітники шепетівського музею. Раніше біографія письменника подавалася з урахуванням специфіки ідеології суспільства: на одних фактах концентрувалася увага, інші свідомо замовчувались. Були й залишилися такі моменти в житті М.Островського, про які він сам не любив говорити.

Один з авторитетних біографів М.Островського літературний критик М. Венгров писав у 50-х роках минулого століття, що біографія М. Островського, як і його творчість, ще недостатньо вивчені. Навіть в деяких важливих фактах і датах.

Це зауваження залишається справедливим і сьогодні. Наукові працівники музею Ніна Іванівна Перепелицина та Валентина Якимівна Скрипник протягом довгого часу вивчали родовід письменника, в результаті чого відкрилось багато нових фактів щодо родини Островського як з материнської сторони, так і з батьківської.

Про матір Ольгу Йосипівну і раніше було відомо достатньо. Менше було відомостей про батька Олексія Івановича. Із спогадів близьких родичів ми знали, що він, закінчивши строк військової служби, кілька років служив у військовому відомстві, працював на гуральні сезонно, а зимою йшов на заробітки. З того, що розшукали працівники музею, стало відомо, що Олексій Іванович був потомственным військовим, дослужився до чину унтер-офіцера. В такому ж чині був і дід Миколи Островського – Іван Васильович Островський, герой оборони Севастополя 1854 р. Олексій Іванович брав участь у Балканській війні 1877-1878 років, яка поклала край 400-річному турецькому володарюванню в Болгарії, був нагороджений двома Георгіївськими хрестами. Він був досить грамотним, і до нього зверталися за допомогою не лише селяни с. Вілії, а й з навколишніх сіл.

На жаль, він не залишив спогадів про свого найменшого сина-письменника.

Використовуючи листування з рідними М. Островського, зустрічаючись з ними, а також з тими, хто близько знав родину Островських, наукові працівники музею поступово складали родовід письменника.

З 1946 по 1979 рр. в музеї проведено 4 реекспозиції. Експозиція, створена у 1964 р. до ювілею М. Островського, визнана на той час найсучаснішою. Фотографії були виготовлені Київською фотостудією фабрики театрального реквізиту, тексти і підтекстовки віддруковані у Хмельницькій друкарні. За цей же період в музеї побувало 1,5 млн відвідувачів. На ювілейні заходи, конференції приїздили родичі письменника, його друзі, відомі політичні та громадські діячі. Островськознавці та письменники користувалися документами з фондів музею. Це Анатолій Осипов, Валерій Тимофеев, Семен Тригуб, Георгій Яковлев, Ігор Шведов, Костянтин Трофімов, режисер-постановник фільму “Як гартувалася сталь” Микола Машенко та ін.

З кожним роком зростає потік відвідувачів. По записках у Книгах відгуків можна вивчати географію не лише Радянського Союзу, але й Польщі, Болгарії, Чехословаччини, Югославії, Індії, Китаю та ін. Познайтися з містом, описаним в романі “Як гартувалася сталь”, приїздили люди різні за віком і за фахом. Приміщення музею дедалі ставало тіснішим для великої кількості бажаючих познайтися з

Островським. Тому у 1969 р. на урочистому Пленумі Шепетівського міськкому ЛКСМУ було прийнято звернення до комсомольців та молоді України розпочати збір коштів на будівництво нового приміщення музею. Був відкритий спеціальний рахунок, на який почали надходити кошти з усіх куточків Радянського Союзу.

Будівництво музею, створення нової експозиції заслуговують особливої уваги. Музей створювався талановитими людьми. Архітектори, художники і будівельники, вклали душу в цю монументальну споруду, яка стала не просто пам'ятником письменникові М. Островському, але справжнім пам'ятником архітектури. Художнє вирішення інтер'єрів та експозиції отримало світове визнання – за рішенням ЮНЕСКО музей занесено до міжнародного каталогу “Музеї світу”.

День відкриття музею – 16 червня 1979 р. – став знаменним не лише для шепетівчан, а й для молоді всього Радянського Союзу. Ця подія була висвітлена всіма засобами масової інформації. Серед почесних гостей на святі була і Раїса Порфирівна Островська, дружина письменника.

До нового музею потоком пішли відвідувачі. Щорічно музей відвідували понад 100 тис. чол. Екскурсії, вечори, зустрічі, корчагінські читання, засідання клубу “Корчагинець”, вечори пам'яті письменника “Рапортуємо Островському”, на які приїздили представники корчагінських колективів з усіх куточків Радянського Союзу, наукові конференції – ось неповний перелік масових заходів, які проводили працівники музею.

Починаючи з 1980 р. в музеї проводились церемонії вручення нагород лауреатам республіканської комсомольської премії ім. М. Островського. І тоді шепетівчани мали змогу зустрітись з відомими українськими письменниками і поетами, композиторами і акторами. Незабутні враження залишились від зустрічей з кіноактором Сергієм Івановим, народними артистами України Василем Зінкевичем та Софією Ротару, композитором Олександром Зуєвим, автором популярної у 80-ті роки пісні “Боярка- БАМ”, та ін.

Крім масової, колектив займався науково-дослідницькою та науково-методичною роботою. Саме у 80-ті в результаті відряджень, пошуків, зустрічей з різними людьми, значно поповнились фонди музею. За підтримки ЦК ЛКСМУ, який фінансував музей, були придбані ілюстрації до творів М. Островського відомих художників: О. Пахомова, А. Резніченка, Є. Кібрика, С. Бродського, М. Усачова, братів Ткачових, Курта Ціммермана та ін. Придбано було також деякі меморіальні речі, документи, листи і фотографії родичів М. Островського.

Протягом свого існування шепетівський музей завжди надавав методичну допомогу музеям на громадських засадах. Це шкільні музеї, музеї в установах та на виробництві. Зокрема, були створені музеї в локомотивному депо, на ДОКу, цукровому комбінаті, музей Героя Радянського Союзу Валі Котика в школі, де він навчався, шкільний музей М. Островського в м. Ізяславі. А у 1984 р. в с. Берездові Славутського р-ну відкрито філію шепетівського музею. Крім того, була можливість надавати безплатну методичну допомогу шкільним музеям всієї країни, розсилаючи фотографії, які виготовляв штатний фотограф.

За 10 років в музеї проведено 4 науково-практичні конференції, присвячені М. Островському, участь в яких брали літературознавці, музейні працівники, викладачі вузів, студенти і ті, хто цікавився творчістю письменника. Всі заходи фінансувалися з ЦК ЛКСМУ.

1991 рік. В країні політична нестабільність. Щодня відбуваються якісь зміни.

В ЦК ЛКСМУ, в обкомі комсомолу невизначеність. Штат музею різко скоротили на 70 %. Почалися перебої у фінансуванні. Згодом комсомол перестав існувати.

Музей залишився без фінансування. правонаступник комсомолу Подільська Спілка молоді, не маючи коштів на утримання будівлі і маленького штату з 7 осіб, передає частину приміщень в оренду новоспеченому підприємцю. В підвальному приміщенні відкрився бар, у виставковій залі – магазин. Музей залишився сам на сам зі своїми проблемами, нікому не потрібний. Протягом двох років працівники музею намагалися достукатися до вищих інстанцій, щоб зберегти музей. І, нарешті, у 1994 р. музей було передано на баланс обласного управління культури. Але при цьому було змінено статус музею. Відтепер він мав назву обласного молодіжного культурно-просвітницького центру зі статусом музею М. Островського. Ось цей додаток “зі статусом музею”, за який довелось повоювати, дав можливість зберегти музей. Але проблем не поменшало.

Перше – захист доброго імені Миколи Олексійовича Островського. Друге – збереження будівлі як архітектурного пам’ятника. І третє – залучення відвідувачів, пошук нових форм роботи з молоддю.

В гонитві за сенсаціями в українській пресі почали з’являтися статті, що ганьбили ім’я Миколи Островського, і викликали обурення не лише у працівників музею, але й у тих, хто шанував цю мужню людину, хто захоплювався його романом “Як гартувалася сталь”. Наукові працівники писали в пресу спростування, надавали докази. Та не

всі газети, які подавали наклепницькі матеріали, друкували їх. Але згодом в тій же пресі починають з'являтися інші публікації, які змушують замислюватися, чи варто перекроювати нашу історію і забувати людей, що поклали своє життя на вівтар служіння людству. Почали писати про М. Островського – яскравого представника молоді 20-х, людину високих моральних принципів, життя якого могло б слугувати прикладом для підростаючого покоління. І в цьому була вагома заслуга працівників музею. Адже, як правило, журналіст чи будь-хто бажаючий висловитися на сторінках преси, спочатку відвідував музей, щоб впевнитися в його існуванні. Скептики, вороже настроєні після знайомства з експозицією, спілкування з науковими працівниками зовсім по іншому починали сприймати і музей, і Миколу Островського. Людина-схема, людина-еталон – таким його подавали в радянські часи. Проте, він був нормальною людиною, зі своїми проблемами, в чомусь слабкий, і в той же час досить сильна та мужня особистість, чесний і принциповий, відданий своїм переконанням.

Щодо захисту М. Островського, то потрібно зазначити, що колектив зберіг експозицію музею, за винятком того, що наочно ілюструвало зайву політизацію М. Островського. В експозицію введено два нових розділи, що розповідають про участь шепетівчан в бойових діях в Афганістані і ліквідації наслідків аварії на Чорнобильській АЕС.

Під час екскурсій наукові працівники детальніше розповідають про Вілійський період життя Островських, не приховуючи правди щодо соціального стану родини. В експозиції подана схема родоводу М. Островського, складена ветераном музею науковим працівником Скрипник В.Я. Цей матеріал публікувався в пресі і зацікавив читачів.

Детальніше подається і політичний стан в Шепетівці під час громадянської війни.

Нарівні з традиційними формами роботи – екскурсії, лекції, виставки – з'явилися нові: зустрічі з героями експозиції, засідання прес-клубу, інформаційні арени тощо. 6-й рік поспіль проводиться спільно з відділом у справах сім'ї та молоді Шепетівського міськвиконкому фестиваль дитячої та юнацької пісні "Ваш вихід, маестро!" З центром соціальних служб для молоді проводяться благодійні акції "Повір у себе" /для дітей-інвалідів та молодих інвалідів/, "Турбота" /для дітей-сиріт та дітей з малозабезпечених сімей/. В музеї діє постійна виставка творчих робіт молодих інвалідів "Люди корчагінської долі".

У 1999 р. до 95-річчя від дня народження Миколи Олексійовича видали невеликим накладом буклет "Микола Островський в Шепетівці".

19 лютого 2004 р. Верховна Рада України прийняла постанову щодо відзначення 100-річчя від дня народження письменника-гуманіста М.О. Островського. Це свідчить про те, що у вищих ешелонах влади нарешті зрозуміли, що руйнуючи все старе натомість нічого не збудували. На духовних цінностях минулого століття виховане не одне покоління в дусі патріотизму, відповідальності і гідності радянської людини. В Постанові передбачено проведення урочистого зібрання у Києві, введення в шкільну програму вивчення творчості М. Островського, виділення коштів на ремонт музею, проведення науково-практичної конференції та інших заходів.

Музей живе, приймає відвідувачів. І найвищою оцінкою роботи його є визнання відвідувачів, які залишають свої записи в Книзі відгуків: “Такого музею, як ваш, не знайти ніде. Найкращий час моєї відпустки в Шепетівці – це відвідування музею. Музей прекрасний. Дякую за те, що шепетівчани зберегли його для наших дітей. Олександр з Кривого Рогу.”

Деякі штрихи до біографії М. Островського (За документами Державного архіву Хмельницької обл.)

Михайлова С.Р.,
м. Хмельницький

Життєвий шлях легендарного письменника ХХ століття Миколи Островського тісно пов'язаний із нашим краєм. Про це засвідчують деякі архівні документи, що донедавна зберігалися в партархіві Хмельницького обкому Компартії України, а нині знаходяться у Державному архіві Хмельницької області. Вони висвітлюють Берездівський та Ізяславський періоди життя та діяльності майбутнього письменника.

На початку 1923 року Шепетівський окружком комсомолу направляє М. Островського до віддаленого прикордонного Берездівського району. Молодий, енергійний комсомольський ватажок проводить тут велику організаційну, ідейно-виховну роботу, згуртовуючи навколо себе молодь району.

Як лектор недільних курсів організовує заходи по ліквідації неграмотності. У звітній доповіді Берездівського районного комітету КП(б)У відмічено, що лише протягом листопада 1923 року в районі відкрито 10 хат-читалень, а всього їх на Берездівщині на той час нараховувалося 20. І в цьому значна заслуга Островського – він багато

їздить по селам, постійно зустрічається з молоддю, виступає перед нею, створює молодіжний клуб у Берездові.

Серед архівних документів, що висвітлюють Берездівський період діяльності відважного земляка, хочу виділити протокол № 8 районних зборів членів та кандидатів у члени КП(б)У Берездівського району від 27 жовтня 1923р. І хоча на сьогоднішній день цей документ не є актуальним, але в житті М.Островського, переконана, він відіграв досить важливу роль. Як зафіксовано у протоколі „самих витривалих і стійких членів комуністичної спілки молоді” рекомендовано прийняти кандидатами у члени КП(б)У. Серед них – Микола Островський.

Наступний 1924 рік у житті М.Островського пов'язаний з Ізяславським районом, куди він був направлений для організації комсомольської роботи. Це підтверджує посвідчення № 246, видане 26 травня 1924р. Шелетівським районним партійним комітетом про відрядження Островського М.О. у розпорядження Ізяславського РК КП(б)У. Уже 27 травня зареєстровано його прибуття до місця призначення.

З архівних документів Ізяславського періоду заслуговує на увагу справа, у якій знаходяться оригінали характеристики на Миколу Островського, видані йому для вступу до лав КП(б)У Берездівським та Ізяславським райкомами партії. Наш земляк характеризується „ініціативним, енергійним, наполегливим керівником, що володіє організа-торськими здібностями і має хороший підхід до мас. Чесний, дисциплінований, стриманий, вміє визнавати свої помилки”.

У фондах Держархіву зберігається політичний звіт про стан роботи Ізяславської районної комсомольської організації за червень-липень 1924р., а також повідомлення райорганізатора комсомолу по Ізяславському району до Ізяславського райкому КП(б)У від 7 серпня 1924р. На перший погляд ніби і нічого особливого у цих документах немає, але обидва вони підписані власноручно Миколою Островським. На мою думку, сам факт наявності автографа виданого письменником, громадського діяча дає право рахувати ці документи особливо цінними.

Гортаючи архівні документи, не ставила за мету аналізувати тогочасну ситуацію – економічну, політичну, ідеологічну, у вирі якої знаходився Микола Островський.

За усіма політичними звітами, доповідями, протоколами, що нині зберігаються в архівосховищах, хотілося просто побачити неординарну, легендарну особистість, відважного Корчагінця, яким у 60–70-х роках захоплювалося моє покоління, хотілося доторкнутися до тієї епохи, яка породила і виховала „Мужнього вершника”.

І в котрий раз мимоволі виникає запитання – чому його знають і ним захоплюються у Китаї, пам'ятаються і шанують у Росії, а на землі, що зросила його, по якій він ходив, все ж таки призабули?...

Епістолярна спадщина Миколи Островського (Про роботу над романом „Як гартувалася сталь”)

Міцінська Т.П.,
м. Хмельницький

Роман Миколи Островського „Як гартувалася сталь” і сьогодні залишається популярною книгою. В романі закладена глибина пізнавально-патріотичного виховання молоді.

У Миколи Олексійовича була мрія зайнятися літературною діяльністю. Про його роботу над романом „Як гартувалася сталь”, ми дізнаємося із його статей, листів.

Уже тяжко хворий Островський не бачить іншого способу повернутися до лав діючих бійців у боротьбі за комунізм і вирішує серйозно зайнятися літературною. „Життя поставило переді мною завдання – опанувати нову зброю, яка може повернути мене до лав наступаючого по всьому фронту пролетаріату”, – говорив він у своєму виступі на засіданні Сочинського міського комітету партії.”

В листі до свого друга Новікова датованого 22-м жовтня 1927 року, він признається:

„Дорогий Петре!

Невірне у нас листування – що вдієш. Покаянних листів не пишу, знаю сам добре – полаєшься і прохолонеш „що, мовляв, з неорганізованим елементом зробиш!”

У мене новин таких особливих нема. Лежу все ... Збираюся писати „історично-лірично-героїчну повість”, а як відкинути жарт, то серйозно хочу писати, не знаю, що тільки буде. Буквально день і ніч читаю. Сила книжок є, зв'язався з величезною бібліотекою і читаю запоем і наукове, і впереміж для розрядки мозку белетристику. Все нові книжки ...”

Островському писати було дуже важко. В 1928 році він втратив зір. Щоби писати самому без допомоги придумав спеціальний транспарант (картонну папку з прорізами для рядків, у неї можна було закладати 25-30 аркушів паперу), але й це мало допомагало. І Островський почав диктувати текст. Записували його рідні та друзі.

У своїй статті „Моя робота над повістю „Як гартувалася сталь” Островський писав:

„... Я особисто вважав, що сліпоту створить нездоланні перепони в моїй роботі, бо не знав чи можна буде записати чужими руками всі ті дуже різноманітні, часом майже невлесні думки, що їх хочеш відтворити на папері. ... У мене дано було бажання записати події,

свідком, а інколи й учасником яких я був. Та, зайнятий організаційною роботою в комсомолі. Не знаходив часу для цього, крім того, не наважувався братися до такої відповідальної роботи. ...Я задумав написати історію групи дітей робітників, починаючи з їх дитинства до партійності. Тим-то повість охоплює події з 1915 року по цей час.”

Микола Олексійович торкається також питання про труднощі, які виникають у письменника-початківця. „...Погано те, що в журналах, які допомагають молодому письменникові, видатні письменники не пишуть про свою чергову практичну роботу, принаймі про монтаж книжки, про побудову розділу тощо, вважаючи це зайвими дрібницями і натомість вони приділяють багато місця загальним теоретичним розмовам. А письменникові-початківцю конче потрібно також знати техніку роботи, дістати бодай таку звичайнісіньку допомогу, як створення плану роботи.

Скільки енергії марнується, поки початкуючий товариш знайде те, що вже давно відоме літераторам...”

В іншій своїй статті „Від автора”, він підкреслює виключно з бажанням дати нашій молоді спогади, написані у формі книжки, яку навіть не називаю ні повістю, ні романом, а просто „Як гартувалася сталь”...

У жовтні 1931 року було закінчено першу книгу роману. В 1932 році її опублікував журнал „Молодая гвардия” (№№ 4-9), і одразу ж у жовтні в скороченому варіанті видало Видавництво „Молодая гвардия”. Книжка викликала захоплення читачів і швидко розійшлася. Це окрилило Миколу Олексійовича і він розпочав роботу над другою книгою роману „Як гартувалася сталь”.

„Починаю роботу над другою книгою,” – читаємо в його листі до Олександри Жигіррової від 1 серпня 1932 року.

В червні 1933 року роботу над твором було закінчено і вислано до редакції журналу „Молодая гвардия” і Видавництва „Молодая гвардия”. Друга книга роману була опублікована в 1934 році в журналі „Молодая гвардия” (№№ 1-7) і вийшла у Видавництві. 1934 рік для Островського був ознаменований повним виданням його твору, і тим, що його було прийнято до Спілки письменників України.

В листі секретареві та членам бюро Шепетівського райкому ЛКСМУ від 13 жовтня 1934 року він писав: “Висилаю Вам один примірник роману „Як гартувалася сталь”. Прошу познайомити з книжкою комсомольський актив. Якщо Ви визнаєте потрібним, обговоріть роман у Шепетівській організації комсомолу. Книжка написана про Шепетівку, тому вона актуальна у Вас більше, ніж будь-де...”

В 1936 році Шепетівська ЛКСМУ обирає письменника делегатом на свою окружну конференцію. Островський пише листа до Шепетівської окружної конференції ЛКСМУ:

“Дорогі товариші!

Я хочу, щоб ви відчули міцний потиск моєї руки і биття мого серця, відданого вам, мої молоді друзі. Я шлю вам свій полум'яний привіт. Я пишаюся тим, що Шепетівський район послав мене делегатом на вашу окружну конференцію. Спасибі за честь, за довіру!

Я не можу сказати вам ці гарячі слова з трибуни вашої конференції, але я з вами, у ваших лавах. Я приходжу до Десятого з'їзду комсомолу як боєць і комсомолец. Це високе, почесне звання члена ленінського комсомолу. В моєму партійному квитку лежить його маленький синочок – членський квиток ленінського комсомолу, і я пильно зберігаю його, свідка всього мого комсомольського життя. В 1919 році, сімнадцять років тому, в Шепетівці нас було п'ятеро комсомольців. Цю групу створив навколо себе партійний комітет і ревком Шепетівки, очолювані тт. Линником та Ісаєвою. Я описав їх у своєму романі „Як гартувалася сталь”, назвавши голову ревкому Долинником, а секретаря партійного комітету – Ігнат'євою. А тепер вас багато сотень і навіть тисяч...”

На початку 1936 року Микола Олексійович почав готувати роман до нового видання. Він заново його редагував, вносив додаткові зміни. У вересні було отримано нові примірники книги. Це уже було п'яте видання роману. Письменник його ще раз переглянув, і зробив ще десять виправлень для наступних видань. Ці правки було враховано і в українському виданні наступного 1937 року. Роман „Як гартувалася сталь” вийшов у „Молодому Більшовику” (м. Київ) в однотомнику творів письменника. Це було перше видання з ілюстраціями А. Резніченка. Надалі роман друкувався з деякими виправленнями, що їх внесла комісія по спадщині Миколи Олексійовича Островського.

Про значення творчості Миколи Островського писав Михайло Шолохов:

Творчість М. Островського мала і має велетенський вплив на уми багатьох мільйонів молодих людей нашого часу, на їх виховання, духовне зростання, на формування їхнього характеру.

Ми завжди пам'ятаємо про те, що в роки Вітчизняної війни вона, ця творчість, сприяла загартуванню молодих воїнів, виховувала у них мужність та непримиренність до ворога, активно допомагала розгрому фашизму.

Роль і значення цього письменника в нашому житті таке велике, що про нього справді можна сказати: „Безсмертний Островський”. 12 березня 1973 року.

Тріумф і трагедія Миколи Островського, його друзів та героїв роману

Сваричевський А.В.,
м. Хмельницький

У романі Миколи Островського „Як гартувалася сталь” є такі рядки: „В одній з Корчагіним в квартирі жила родина Алексєєвих. Старший син, Олександр, працював секретарем одного з міських райкомів комсомолу. У нього була вісімнадцятирічна сестра Галя, що закінчила фабзавуч. Галя була життєрадісна дівчина. Павло доручив матері поговорити з нею, чи не згодиться вона йому допомогти, працюючи секретарем. Галя з великою охотою згодилась. Вона прийшла усміхнена і привітна, і, довідавшись, що Павло пише повість, сказала:

— Я з охотою вам допомагатиму, товаришу Корчагін. Це ж не те, що писати для батька нудні циркуляри про додержання чистоти в квартирах.

Від цього дня літературні справи пішли вперед з подвоєною швидкістю. За місяць так багато було зроблено, що Павло аж здивувався. Галя своєю найвідданішою участю і співчуттям допомагала його роботі. Тихо шарудів її олівець по паперу — і те, що їй особливо подобалося, вона перечитувала по кілька разів, широко радіючи успіху. В домі вона була, мабуть, єдиною людиною, що вірила в Павлову працю, іншим здавалося, що нічого не вийде, що він тільки намагається чимось заповнити своє вимушене дозвілля”.

З цих слів у книзі можна собі уявити, ким була для Миколи Островського Галя Алексєєва.

„Я продумав всю книгу до подробиць, і ясно собі уявляю, про що треба писати.

А ось писати мені самому важко, майже неможливо”, — сказав Микола Островський Галі, коли вона прийшла до нього перший раз.

Біля нього на маленькому столику лежала картонна папка, на верхній кришці якої було зроблено прорізи, декілька саморобних блокнотів і купка листків. Папка була тим транспарантом, з допомогою якого Островський почав писати „Як гартувалася сталь”. А в блокнотах, списаних різними почерками, вже було декілька розділів його майбутньої книги.

Дівчина ознайомилась з написаним. На аркушах, що лежали зверху, починався шостий розділ. Островський попросив прочитати. Він безпомилково підказував слова, які вона не могла розібрати, або

говорив, скільки треба перевернути сторінок, щоб знайти рядки, які він дописав раніш.

Потім вона взяла чисті аркуші, олівець, і він почав диктувати. Чим довше він диктував, тим більше вона переконувалася в тому, що він справді продумав все до подробиць і ясно уявляв собі своїх героїв і те, що з ними відбувалось. Її вільна рука лежала в його руці. І він, диктуючи, весь час мимоволі стискував її.

Всі, хто бував у Островського, знали цю його звичку. Тримавши руку співбесідника в своїх, він ніби наближував його до свого внутрішнього зору. Виникало почуття контакту. Островський намагався уявити собі кожну людину, з якою зустрічався, і незвичайним своїм рукостисканням контролював враження.

Галя Алексєєва не тільки записувала те, що диктував Островський. Її допомога була різноманітна. У його мові зустрічались українські слова, і він радився, як правильно вимовляти їх по-російськи. Дівчина щиро раділа, що може чимось допомогти. Він казав: „Ми зробимо так...“, „Ми виправимо...“, „А тепер ось що напишемо...“. Островський уважно прислухався до зауважень „свого секретаря“. Галя Алексєєва була не тільки його помічником, але й першим читачем.

У жовтні 1931 року робота над першою частиною „Як гартувалася сталь“ була завершена.

Незабаром він подарував Галі свою книгу з таким написом: „Галочці Алексєєвій — моєму другові і помічникові, чияю рукою записані розділи цієї книги. Напам'ять про спільну роботу і наше приятелювання.“

У 1932 році Островський виїхав лікуватися в Сочі. Там він не раз згадував свою милу московську сусідку, її „золоті руки“, писав їй, надіючись на швидку зустріч.

Але вони більше не зустрічалися. Важка доля склалася в Галини Мартинівни. У 1937 році був репресований її чоловік майор Борис Франтов. З однорічною дитиною залишилася молода жінка без роботи і притулку. Та незважаючи ні на що, вона виростила сина, який згодом став лікарем, кандидатом медичних наук.

Понад двадцять років Галина Мартинівна Алексєєва працювала в торгівлі, довгий час — касиром рибного магазину №1 по вулиці Горького в Москві. Магазин знаходився навпроти музею М.О. Островського. Кожен день, ідучи на роботу і повертаючись додому, за її твердженням, вона ніби знову і знову зустрічалася зі своїм великим другом, який навчив її боротися з труднощами. Адже тільки через

довгі роки вона одержала звістку про те, що її чоловік помертвно реабілітований.

У 1966 році автор цих рядків, працюючи викладачем-словесником у Хмельницькому технікумі торгівлі (нині – економічний технікум Київського торговельно-економічного університету), разом із студентами надіслав листа на ім'я Г.М. Алексєєвої. „Бажаю вам бути мужніми, духовно багатими і гаряче любити свою Батьківщину, як Микола Островський, – писала вона нам у листі-відповіді. – Він дуже любив людей і люди відповідали йому тим самим. Він дуже любив життя і спішив жити. Жити – для нього значило – трудитися”. Галина Мартинівна надіслала нам також фото, на одному з яких вона – вісімнадцятирічна дівчина, коли була другом і помічником Миколи Островського. Ми ж надіслали їй фото пам'ятника М. Островському, який був відкритий у Шепетівці, на інші матеріали, що стосувалися нашого краю.

Вихід у світ роману „Як гартувалася сталь” не міг залишитися поза увагою „журналіста № 1”, як тоді називали Михайла Кольцова.

Майже 20 років поспіль мільйони читачів, розгортаючи сторінки московської „Правди”, читали фейлетони, нариси, публіцистичні статті, огляди, зарисовки Кольцова. Він редагував і журнали: „Огонек”, „Крокодил”, „Чудак” та ін.

Журналіст їде на квартиру Миколи Островського, щоб особисто познайомитися з автором книги „Як гартувалася сталь”. В результаті знайомства 17 березня 1935 року на сторінках „Правди” з'являється стаття „Мужність” під рубрикою „Люди нашої країни”.

„Охоче і з шумом ми вшановуємо своїх героїв, старих і нових, – писав М. Кольцов. – Ми і радіємо цим молодцям, розглядаємо їх на урочистих зборах, на сторінках журналів, на екранах кіно – їх бронзові плечі, переможні усмішки, чуємо їх дзвінкі голоси. Та не всіх героїв ми знаємо. І не всіх ми вміємо помічати”.

І „журналіст номер один” передав перше враження від зустрічі з автором роману „Як гартувалася сталь”, пишучи: „Микола Островський лежить на спині, навзнак, абсолютно нерухомо. Ковдра обгорнута кругом довгого, тонкого, прямого стовпа його тіла, як постійний футляр, що не знімається. Мумія. Але в мумії щось живе. Тонкі кисті рук – ледве-ледве рухаються. Вони вологі при стисканні. В одній з них слабо тримається легенька паличка з ганчіркою на кінці. Слабким порухом пальці спрямовують паличку до обличчя, ганчірка обганяє мух...”.

І далі М.Кольцов через „Правду” першим розповів громадянам СРСР і цілому світові славні сторінки біографії письменника-бійця,

нашого земляка, починаючи з його дитинства та юності і закінчуючи подвигом, пов'язаним зі створенням бадьорої книги: „Маленький, блідий Островський, навзгак лежачий в далекій хатинці в Сочі, сліпий, нерухомий, забутий, сміливо ввійшов у літературу; відсунув більш слабких авторів, завоював сам собі місце в книжковій вітрині, на бібліотечній полиці, Хіба він не людина великого таланту і безмежної мужності? Хіба він не герой, не один з тих, ким може гордитися наша країна?“.

Між Кольцовим і Островським зав'язалася тісна дружба. В листах Миколи Островського 14 разів знаходимо прізвище видатного журналіста.

Навесні 1935 року Кольцов у журналістських справах проїжджав через Поділля. 9 травня він пише Островському листа, оригінал якого зберігається в Сочинському музеї Миколи Островського в особистому архіві письменника. Ось цей лист, копія якого надійшла з Сочі на ім'я автора цих рядків: „Дорогий Коля! Потрапив проїздом у Шепетівку і згадав про Вас. Адже тут, чи не так, минуло Ваше дитинство і тут починається дія Вашого роману! Тепер у Шепетівці велике пожвавлення, багато будується, багато учнівської молоді. В буфеті на вокзалі чинно обідають під музику червоні командири. Але ж тут, здається, тягали вас за волосся. Тепер у кіоску тут продають Вашу книгу. Бажаю Вам сил і здоров'я, щоб далі працювати і тримати зв'язок з життям. Ваш Михайло Кольцов“.

Передчасно вони пішли з життя: Микола Островський – від поранення і підступної хвороби, а Михайло Кольцов – від чорного наклепу і несправедливих репресій. Бо ж 1938 року він був заарештований, і слід його загубився в сталінських таборах. Реабілітований посмертно.

Слід сказати, що офіційна пропаганда прагнула зробити з Миколи Островського ікону, як за життя, так і після смерті автора творила міф, безбожно калічачи правдиву повість про нелегкі шляхи першого революційного покоління, особливо щодо перебігу громадянської війни на Україні. Навіть те, що Островський був українським письменником, що перший варіант книжки був писаний українською мовою, замовчувалось.

А кон'юктурні редактори всіляко маніпулювали з текстом прикутого до ліжка, сліпого, глибоко нещасного письменника.

Михайло Логвиненко, кандидат філологічних наук, письменник і журналіст, який деякий час працював у газеті „Радянське Поділля“ (40-50-ті роки), автор нарисів „Микола Островський як художник слова“, „Публіцистика М.Островського“ 1955 року у „Робітничий

газеті” виступив із серією статей „Де ж правда про Миколу Островського?”, в яких торкнувся питання „Чи був Корчагін українцем?” і повідомив, що майже всі герої твору, які виступали під справжніми прізвищами в романі „Як гартувалася сталь”, були репресовані як „вороги народу”, що готувалася заборона й самої книжки. Такий тріумф і такий трагізм Миколи Островського, його друзів і героїв роману.

“Шепетівський період” в житті письменника М. Островського

Карабчієвська Л.М.,

м. Дунаївці, Хмельницька обл.

Настояна на пахошах літа, весело бринить попід яворами та столітніми соснами голуба жилка річки Гуски - однієї з приток світловодної Горині. Сотні літ тому її срібна пісня заколисувала і будила перші тутешні поселення, а серед них - відому сьогодні на багатьох широтах Шепетівку.

Розбігаються врізnobіч вулиці. І здається немає серед них таких, які не привели б до зустрічі з подвигом. На одній із площ з'явся легендою у граніті Микола Островський, сторіччя якому виповнюється 29 вересня 2004 р. Адже саме Микола Островський, його невмирущий Павло Корчагін принесли славу колись невеликому прикордонному містечку.

У 1914р. з початком імперіалістичної війни Микола Островський разом з батьками оселяється у Шепетівці. В 1915-1916 рр. вчиться у Шепетівському двокласному училищі.

Старий більшовик Б.А. Гуменюк знав Островського ще підлітком. Ось як він згадує той час.

„Мені пощастило близько знати сім'ю Островських. Мати, Ольга Йосипівна, була завжди привітною, душевною людиною. До свого молодшого сина Миколи вона ставилася особливо сердечно.

Він був хлопчик худенький, часто хворів, стомлювався на роботі. Але тримався він зовсім як дорослий, був спокійний, урівноважений.

Був він хорошим сином, уболівав за матір'ю, коли їй доводилось довго стояти в чергах, щоб дістати гасу, хліба, картоплі. Я не раз бачив, як він колов дрова, чистив картоплю, допомагав по хазяйству чим міг. Купувати книжки Микола змоги не мав. Але в

нього була все-таки бібліотека. Часом йому дарували книжку чи новий журнал солдати з поїздів, що проходили через Шепетівку, пізніше він їх діставав в червоноармійських агітлечуках. Коли б я не зайшов до Островських, він, як правило, сидів за книгою.”

Хлопець дуже хотів вчитись, але у двокласному училищі пробув недовго: за наполяганням вчителя закону Божого хлопця виключили зі школи. Пішов працювати кубівником у привокзальному буфеті ст. Шепетівка.

На бойовий час припало змузнення Миколи Островського. 1917-1920 рр. Шепетівка, прикордонне містечко, охоплена полум'ям класової боротьби. На скільки запеклою була ця боротьба, можна судити з того, що влада у Шепетівці переходила з рук в руки багато разів.

На вулицях міста - мітинги з нагоди наступних виборів до Установчих зборів, що мають відбутися восени. Кожен промовець закликає мешканців віддати голоси за кандидатів його партії.

Минув деякий час, і до Шепетівки дійшла звістка про повалення царизму. Усі трудящі радісно вітали цю подію. Але представники дрібнобуржуазних партій всюди кричали, ніби для Росії цього вже й досить, намагалися внести плутанину в свідомість простих людей. Важко було розібратись і підліткові Островському в усіх цих політичних справах. Але коли він почув більшовика Івана Семеновича Линника (голову Революційного комітету Шепетівки), то зробив вибір на все життя. Ось що розповів із часом І. С. Линник: „Виступаючи на одному мітингу, я закликав віддати голоси за список, за яким проходили кандидати від партії більшовиків. Раптом до мене підходить якийсь хлопчина і запитує, хто такі більшовики. Я пояснив йому, а він говорить рішуче: „Голосуватиму за більшовиків”. Довелось розчарувати його, пояснивши, що він ще молодий і не має права брати участі у виборах. Це був Коля Островський. Наше випадкове знайомство не припинилось. Коля при кожній зустрічі заводив зі мною розмову на політичні теми, завжди ставлячи розумні і ділові запитання”.

Іван Семенович Линник чи не першим помітив у підлітка потяг до знань, до того ідеалу, якому Островський вірою і правдою служив до останніх хвилин свого життя. Щирим другом Островського був колишній матрос Федір Передрічук - людина діяльної і цілеспрямованої вдачі, винятково хоробра і водночас з душею навіть ліричною. Якесь особлива теплота світилась у його очах. Микола був просто закоханий у Федора і завжди прислухався до його порад, а коли говорив про нього, любив повторювати слово „толковий”. Микола

вчився у нього хоробрості, вірності справі. Допомігав становленню Миколи як активіста також Андрій Григорович Білокінь. Те, що молодий Островський тривалий час перебував у такому оточенні, атмосфері дружби, солідарності - безумовно, відчутно вплинуло на формування його характеру, світогляду.

„Коли в серпні 1919 року за наказом М. О. Щорса підрозділові Богунської бригади, де я служив зв'язківцем, - згадує Б. Гуменюк, - випало допомагати Шепетівським органам влади якомога швидше евакуювати продовольство, найцінніше майно й устаткування з ряду підприємств, включився у цю операцію і Микола. Не раз його бачили серед озброєної варті ешелонів, які прямували на схід у напрямі Козятина чи Житомира. Пригадую такий випадок.

Ми тільки-но проїхали через міст на річці Смолці, й кілька товаришів і серед них Островський, - а йому ж тоді не виповнилось і шістнадцяти років, підірвали той міст, бо наш ешелон був уже останній.

- Скільки у тебе в запасі патронів? - спитав тоді у Миколи Білокінь.

- Вистачить, що усіх гадів перестріляти! - твердо відповів Островський. В цих словах був увесь Микола. Якби не поставали перед нами труднощі, якби не було важко в боях, він ніколи не розгублювався, вмів спокійно приймати невдачі й промахи, завжди був бадьорий і додавав настрою хлопцям. Зовні він здавався суворим, але ніколи не вішав носа, а особливо ж у важкі хвилини, коли треба було підтримати дух товаришів.

Ось тоді, після такої відповіді, Білокінь і доручив Миколі доставити пораненого Тимоша Терещука до найближчої лікарні і влаштувати його там.

- Після цього наздожени нас, - сказав на прощання Андрій Григорович. Вже значно пізніше Микола мені розповідав, що в нього було тоді лише три патрони...

Сталось не так, як думалося. Не догнав після цього нас Микола. Його з Терещуком підібрав бронепοїзд. В екіпажі бронепοїзда він зустрів майже ровесника - такого ж підлітка, як сам, Миколу Шевченка. Хлопці дуже здружилися. Однак скоро довелось розлучитись. Островський став бійцем артилерійського дивізіону 44-ї стрілецької дивізії. Помігала гармонія. Помітивши її в руках Островського, командир дивізіону зрадів:

- Граєш добре?

- Та ніби не погано, - відказав Микола.

- Так ти ж для нас як знахідка! - вигукнув командир.”

Але невдовзі Микола захворів, опинився аж на Сумщині. Довгенько боровся він з підступною хворобою. Коли звівся на ноги, з величезними труднощами добрався-таки до кавалерійської бригади Котовського. В рядах славних котовців воював він проти білополяків. Під Жмеринкою його було поранено і він знову опинився у лазареті. Після тривалої перерви знову в строю. А незабаром в одному з важких боїв з білополяками під Львовом ворожий снаряд вибухнув за кілька кроків від нього. Осколком був убитий під Островським кінь, а самого його поранено і контужено. Він вижив, але медична комісія визнала його небоездатним. Та це не все. На хлопця насувалася страшна загроза - нерухомість. Але Микола духом не западав. Він влаштувався в Києві робітником залізничних майстерень і водночас лікувався. Потім - будівництво вузькоколійки поблизу Боярки під Учновом, значно пізніше так яскраво описане в романі „Як гартувалася сталь”.

Братові Дмитру він писав, що, незважаючи на хворобу, працюватиме, бо ж, мовляв, без діла, без активного життя людина стає „ходячим мерцем”. Всі ми, його друзі, були впевнені, що він видужає, щому мала допомогти його енергія, його кипуча натура.

Ім'я Миколи Островського тісно пов'язане з Шепетівкою. Саме тут почала гартуватися сталь легендарного Павла Корчагіна, який став вірцем мужнього життя для кількох поколінь людей.

Шепетівка в житті письменника (хронологія)

1914 – Початок імперіалістичної війни. Микола Островський разом з батьками оселяється в Шепетівці.

1915 – Навчається в Шепетівському двокласному училищі. Виключений із школи за наполяганням вчителя закону Божого. Працює в привокзальному буфеті.

1917 – У серпні знову вступає до 1 класу Шепетівського двокласного народного училища.

1918 – Навесні закінчив 1 клас народного училища. Працює на електростанції підручним кочегара, згодом помічником електромонтера. Восени вступає до другого класу Вищого початкового училища.

1919 – Вступає до комсомолу. 9 серпня разом з частинами червоної армії йде на фронт.

Повертається до Шепетіки. Працює в волревкомі.

У серпні в зв'язку з наступом білополяків на Шепетівку йде на фронт. 19 серпня у бою під Львовом тяжко поранений. Відправлений до військового госпіталю у Київ. У жовтні демобілізований і повертається у Шепетівку до матері.

Приїздить до Києва.

“Берездівський період” життя М. Островського

Суска Т.І.,

м. Славута, Хмельницька обл.

Микола Островський... Це ім'я завжди будить в нашій уяві образ гордого й мужнього борця, образ людини, яка все своє життя, всю силу гарячого серця, все полум'я душі віддала українському народу. Незабутніми подіями сповнений кожний прожитий ним день. Дуже приємно, що життя письменника тісно пов'язане з нашим краєм. Адже саме тут, на Берездівщині, яка нині є частиною Славутчини, гартувалася сталь і душі цієї легендарної людини.

Отож, спробуємо ще раз повернутись у ті далекі роки й перегорнути сторінки цієї непересічної долі. Весною 1923 року Островський приїжджає з Шепетівки в Берездів до сестри Катерини Олексіївни, щоб відпочити, підлікувати свої хворі ноги. Невдовзі стає працювати техніком місцевого рай комунгоспу. Шепетівський окружний комітет комсомолу доручає йому створити комсомольську організацію в Берездові. Тут він пробув менше року, але за цей час доля подарувала йому зустрічі з багатьма славними людьми, які вплинули на подальше його життя і які розділили трагізм долі М.Островського. Одним з них був М.М.Лисицин, який працював головою Берездівського райвиконкому. Він першим в районі звернув увагу на нового службовця і залучив його до активної громадської діяльності. Островський в усьому наслідував Лисичина.

Однозначної дати вступу М.Островського в комсомол не встановлено. В комсомольському квитку №8144911, виданому 20 жовтня 1923 року вказана дата вступу 1919 рік. А в автобіографії написаній ним очевидно перед вступом в партію вказано: “В 1921 році була перша конференція робітничої молоді, де я був вибраний на повітову конференцію молоді, після чого вступив в КСМУ Шепетівської організації”. В грудні 1922 року М.Островський через хворобу не пройшов Всеукраїнський перепис КСМУ і, мабуть, механічно вибув з комсомолу. А в наступному, 1923 році, знов був прийнятий до лав КСМУ.

Під час робочих поїздок по селах району Микола приглядався, чим живе молодь. Переважно вона була неграмотна і своє дозвілля проводила часто з спиртним. Це дуже бентежило Островського. Після розмови з М.М.Лисичиним, він починає організовувати молодь, готувати її до вступу в комсомол. Йому допомагали в роботі Георгій Корсун, який повернувся з армії комсомольцем і Євдокія Лагутіна, яка

працювала завідуючою жіночим відділом. Ті, хто хотів поступити в комсомол, всі мали свої доручення, виконання яких вважалося кандидатським стажем.

25 липня 1923 року відбулось засідання бюро Шепетівського окружного комсомолу, де й вирішувалось питання про прийом Берездівської молоді в комсомол. В Хмельницькому облпартархіві є протокол № 9 засідання бюро Шепетівського окружного комсомолу, де говориться: “Слухали: Про Берездівську ячейку.

Постановили: Із наявних комсомольців створити ячейку із 11 чоловік. Секретарем ячейки рекомендувати Островського”.

Серед перших комсомольців слід назвати імена: М. Островського, Г. Корсуна, Є. Лагутіну, Я. Корсуна, І. Кереева, Л. Отовчиця, Є. Калашникової, В. Корнатовської.

В політдоповіді за серпень місяць 1922 року, оригінал якого зберігається в Хмельницькому облпартархіві, говориться: “В районі організована ячейка в составе одиннадцати человек, работает продуктивно лишь месяц. Работа ведется в отношении политпросветительством. Проводит ежедневно два занятия ... связь с парторганизацией хорошая. Собрания члены и кандидаты посещают аккуратно. Ячейка пользуется авторитетом среди молодежи, тяга молодежи в союз большая, рост ячейки продолжается.”

Незабаром Берездівським комсомольцям було виділено кімнату в приміщенні райкому партії і райвиконкому. В кімнату “Райкомсомол” часто заходила молодь. Островський прагнув задіяти молодь до цікавих справ. Так, день 26 серпня 1923 року надовго запам'ятався жителям Берездова: було урочисте відкриття районного сільбуду з участю членів профспілки, голів сільських рад, Островський виступив з вітальною промовою.

А наступного дня, 27 серпня, святкували Міжнародний юнацький день. Населення району зібралося на парад, який доручено було приймати Миколі Островському. По особливому було організовано суботник, до якого ретельно готувалися. На суботнику грав оркестр прикордонників. Молодь йшла строєм з лопатами. Все робилось для того, щоб підняти авторитет комсомолу. До п'ятої річниці Великої Жовтневої соціалістичної революції М.М. Лисицин запропонував провести районні збори активу, а Островський мав виступити з доповіддю.

Часто Островський бував в Берездівській школі, де проводив політичні бесіди, розмовляв з учнями на різноманітні теми. Влітку 1923 року секретар Берездівського райпарткому І.Й. Богомолець доручив Островському організувати перший в історії Берездова піонер-

ський табір. На березі річки Корчик поставили палатки, які виділили прикордонники. Для дітей було налагоджено харчування і дозвілля. Діти брали участь в суботниках – садили квіти, відпочивали.

З великою теплою згадував про Островського, тодішній секретар Берездівського райкому партії І.Й.Богомолець: “З перших днів зустрічі і до останніх днів його життя я знав Миколу Олексійовича, як людину просту, дуже скромну, але суворого і вимогливого до себе і до оточуючих. Це був енергійний організатор перших комсомольських осередків у Берездівському районі”.

Працювати було досить небезпечно, тому що Берездівщина була прикордонною зоною. Саме в цьому місці відбувались постійні набіги різних банд з Польщі. І тому, для боротьби з бандитизмом і контрабандою були створені частини особливого призначення (ЧОН). Всі кандидати і члени партії, комсомольці і кандидати в КСМ були членами ЧОН. Вони були на військовому становищі, носили зброю. 17 листопада 1923 року Островському було видано посвідчення на право носіння зброї і браунінг за №378429. Чонівці часто виїжджали на ліквідацію різних банд, які переходили на територію району, робили засади на дорогах, які вели до Берездова.

З ініціативи голови райвиконкому М.М. Лисицина на допомогу прикордонникам було створено два батальйони військового всеобучу. В одному з протоколів засідань Берездівського райкому партії за 1923 рік зазначено: “Слухали: Про виділення політрука всеобучу.

Постановили: Виділити політруком М. Островського, секретаря осередку КСМ, пунктовими політруками Т.Т. Поливанова, Є. Лагутіну.”

Більшу частину свого часу Островський проводив в гущі молоді – в селах. Незабаром його знала вся молодь Берездівського району. Внаслідок проведеної великої організаційної роботи, другий батальйон ВВО, де політруком був Островський, 1600 допризовників охопив навчанням.

На 3 жовтня 1923 року на території Берездівського району було організовано 3 комсомольські осередки в селах Берездів, Піддубці, М.Правутин в загальній кількості 16 чоловік. Спогади вчителя – пенсіонера Хоровецької середньої школи Д.Левчука про створення за участю М.Островського комсомольського осередку в селі Хоровець. Він так розповідає про цю подію: “Пам’ятаю був теплий осінній день. Раптом по шляху з Берездова з’явився вершник у будьонівці і у червоноармійській шинелі, під’їхавши до будинку сільради, він легко зіскочив з невисокого буланого коня. З-під шинелі виднілися ножні шаблі, а

з боку – дерев'яна кобура маузера... А незабаром від хати до хати полетіла звістка, що в село приїхав з Берездова М. Островський, який в той час був у цьому прикордонному містечку на комсомольській роботі. У сільській раді відбулися збори молоді, на яких виступив М.Островський ... У цей день в селі було створено комсомольську організацію”.

Микола Островський проводив велику організаторську і політичну роботу не лише серед молоді, але всього населення району. У жовтні 1923 року прийняв активну участь у підготовці та проведенні перевиборів членів сільських рад. 11 жовтня засідання районного виборчого комітету уповноважило його провести виборчу компанію в М.Правутинській та Манятинській сільських радах. Зберігається в Хмельницькому облдержархіві справа – “Протоколи М.Правутинської сільської ради за 1923-1925 рік – в якій підшита власноручно написана М.Островським доповідна записка в районний виборчий комітет про перевибори членів сільських рад М.Павутина та Манятина”.

М. Островський співпрацював у селах району з Дусею Лагутиною, яка активно працювала серед жінок. В Славутській районній газеті “Трудівник Полісся” 5 лютого 1988 року було опубліковано нарис Надуваного П.М. “Соратники”, в якому розкрито невтомну діяльність Миколи Островського, М.М.Лисицина, Д.Лагутиної та інших соратників. Автор статті зустрівся з сином Дусі Лагутиної - Май Миколайовичем Шнаркевичем. Він розповідав, що згодом його мама, під час роботи на заводі в місті Кірові протягом 1936-1937 років, регулярно в обідню перерву ходила по цехах і читала робітникам уголос роман “Як гартувалася сталь”. І пізніше написала в спогадах: “Я працювала на Україні в Берездівському районі Шепетівського округу завідуючою жіночим відділом... Тут зустрічалася з Колею Островським ... Роботи було багато. Коля Островський був один з перших”.

Збереглась фотографія, де Микола Островський знятий серед членів Берездівського райпарткому. Але виявляється, що цей знімок має декілька варіантів. Над розшифровкою цього знімку працювали немало років науковці Московського, Сочинського, Вільйського, Шепетівського музеїв М.О.Островського. В документальній повісті О. Царика “Відпустка без повернення ” наведено коментар. Богомольця І.Й. та М.М. Лисицина кимсь вміло заретушовано. Річ в тім, що Лисицина М.М. в 1938 році розстріляно як ворога народу, а Бого-

мольця І.Й. – 27 липня 1937 року було заарештовано і вислано на п'ять років на Магадан, де він пробув аж до 1956 року.

Слід додати, що соратники М.Островського: Лисичин М.М., Богомолець І.Й., Д.Лагутіна стали згодом персонажами його твору “Як гартувалася сталь”.

На засіданні Шепетівського бюро 22 травня 1924 року було вирішено направити М.Островського на комсомольську роботу в місто Ізяслав.

22 травня 1924 року відбулось засідання бюро в Шепетівці та прийнято рішення про переїзд Островського в місто Ізяслав. М. Островський залишав Берездівщину.

Хвилюючу сцену прощання Корчагіна показано в романі “Як гартувалася сталь”: “Міцно, до болю стискали Павлу руки Лисичин і Ліда, по – братерському обняли, а коли кінь повернув з двору на дорогу, десятки революціонерів відсалютували йому”.

Слід сказати, що Микола Островський більше не повернувся в Берездів, але пам'ять про нього вирішили увіковічнити, спорудивши йому пам'ятник по проекту одного із московських авторів за бажанням дружини Раїси Порфиріївни Островської: Микола Островський на повний зріст у військовій формі, в якій він ходив в Берездові і цінував її. Кошти на спорудження були зібрані комуністами, молоддю та школярами. Відкриття пам'ятника відбулось 29 жовтня 1958 року у центрі Берездова.

8 липня 1984 року в Берездові відкрито музей історії комсомольської організації Берездівщини. В експозиції музею один із розділів присвячено М.Островському.

Пройшло століття від дня народження М.Островського. Його ім'я назавжди викарбуване на скрижалях історії ХХ століття. Він був комсомольцем, комуністом, носієм тогочасних ідей, “сином свого часу”. В його особистості щасливо поєднались золота мрія про світле завтра, сталева воля і мужність, невтомна працьовитість і віра в торжество правди на Землі. Своїм коротким 32 – річним життям він спалахнув як зірка першої величини на небосхилі світової цивілізації. Сам факт життя і творчості М.Островського можна назвати подвигом. Адже його діяльність – це найвищий вияв людського духу.

Український народ може поправу гордитися своїм сином Миколою Островським, ім'я якого на устах усього людства.

Початок педагогічної праці Надії Островської
(Документ з фондів Державного історико-культурного
заповідника м. Острога)

Манько М.П.,
Данилюк М.М.,
м. Острог, Рівненська обл.

У фондах Державного історико-культурного заповідника м. Острога виявлено цікавий документ про невдалий початок педагогічної праці Надії Островської (1896-1920) – народної вчительки, старшої сестри М. Островського (як відомо, Надія та її молодша сестра Катерина (1898-1965) після закінчення церковнопарафіяльної школи у Вілії відвідували двокласне училище в Острозі, потім учительські курси, отримали звання учительок початкових шкіл і направлення на роботу в сільські школи)¹. Це службовий лист повітового спостережника (“наблюдателя”) церковнопарафіяльних шкіл Острозького повіту священика Михайла Тучемського за №244 від 1 березня 1913 року благочинному Хрисанфу Сайковичу, що мав осідок в с. Вілія, а за посадою парафіяльного священика був завідувачем і законовчителем шкіл своєї парафії у селах Вілія і Долоче. Виконаний документ машинописним способом на службовому бланку із штампом повітового спостережника, з поміткою “Срочно” у верхньому правому куті. Наведемо текст листа мовою оригіналу за сучасним російським правописом, оскільки він безпосередньо стосується родини Островських і до того ж характеризує нелегкі умови праці сільського вчительства того часу.

“Его Высокопреподобию, О. Благочинному Хрисанфу Сайковичу.

Учительница Степановской школы Надежда Островская жалеется мне в письме, что квартира и школа в с. Степановке две недели не отапливаются, нет ни одного полена дров, она в таком безвыходном положении падает в силах; просит пожалеть ее.

В виду сего, прошу Вас объявить родителям Н. Островской, что она с 1-го марта переводится на место учительницы в ц. [церковную] школу с. Мощаницы, Острож. у., с жалованьем в 210 руб., а Степановская школа закрывается впредь до времени, пока крестьяне Степановки сознают свою вину непростительной халатности к школе.

Пусть родители Островской немедленно переедут в Степановку и помогут дочери переехать в Мошаницу.

Уездный наблюдатель ц. школ священник Мих. Тучемский”.

Отже, завдяки втручання М. Тучемського юна 17-річна вчителька змогла отримати більш-менш нормальні для свого часу умови педагогічної праці в с. Мошаниця Острозького повіту. Як свідчать і архівні джерела, і літературні твори того часу (згадаймо прозу Степана Васильченка, Архипа Тесленка та ін. авторів), подібні історії нерідко закінчувалися трагічно.

Нагадаємо, що Михайло Тучемський (1872-1945) – визначний церковно-громадський і освітньо-культурний діяч Волині, краєзнавець і музейник. Випускник Волинської духовної семінарії 1893 року, вчитель, а з 1896 р. сільський священник, він з 1904 р. обійняв посаду спостережника церковнопарафіяльних шкіл Острозького повіту, згодом очолив повітове відділення Волинської єпархіальної училищної ради. Він є автором публікації про відкриття нового приміщення школи в сусідньому із Вілією селі Долоче тієї ж церковної парафії³. Водночас М. Тучемський зацікавився краєзнавством та охороною пам’яток давнини. У 1909 р. з його ініціативи в Острозі постало Братство ім. князів Острозьких – просвітницьке, науково-краєзнавче і пам’яткоохоронне товариство, яке 24 серпня 1916 р. відкрило в Острозі історичний музей (Музей ім. князів Острозьких), ініціатором створення, першим завідувачем і хранителем якого став М. Тучемський⁴. Цьому музею (одному з найстаріших на Правобережній і Західній Україні) судилося працювати і до сьогодні – в складі Державного історико-культурного заповідника м. Острога, який був створений на його основі у 1981 р.

Наприкінці 1980-рр. у склад заповідника був переданий літературно-меморіальний музей М. Островського на його батьківщині у селі Вілія – тепер Острозького району Рівненської області (острозькі музейні працівники і до цього на протязі десятиліть надавали постійну допомогу вілійським колегам). Попри всі складнощі 1990-х – поч. 2000-х рр., історико-культурний заповідник зберіг музей визначного письменника-гуманіста, до долі сестри якого був причетний основоположник острозького музейництва.

Микола Островський навчався у школі села Вілія. Це беззаперечний факт. Так само беззаперечним є і те, що збудовано це приміщення було завдяки видатному вченому Георгію Рейну, одному із найвідоміших медиків свого часу, основоположнику оперативних лікувань гінекологічних хвороб, родоначальнику акушерської науки в Україні, організатору і керівнику ІХ Пироговського з'їзду.

Це сталося тому, що в селах Вілія, Долоче, Кунів тодішнього Острозького повіту його батьки придбали величезні земельні наділи, три млини і винокурню. Їх спадкоємцем і став Георгій Єрмолайович. До того ж, аби заохотити приїхати сюди лікарів, царський уряд надавав їм землю безоплатно. Тобто Рейн зміг збільшити свої володіння. Але так і лишився лікарем. Він часто в Острозькій земській лікарні лікував хворих, часто оперував, а також займався громадською діяльністю в Острозі, повіті, у тому числі й у Вілії, і по всій Україні. Тож напевне є потреба розповісти про нього, тим більше, що він певний час був сучасником Миколи Островського.

Георгій Єрмолайович Рейн народився у червні 1854 р. У 15-річному віці поступив в Імператорську медично-хірургічну академію в Петербурзі. Закінчив академію у 1874 р. з нагородженням премією та занесенням його імені на мармурову дошку. По конкурсу залишений на три роки для вдосконалення. 22 травня 1876 р. успішно захистив свою дисертацію і був удостоєний вченого ступеня доктора медичних наук.

У справедливій війні за визволення Болгарії від турецько-османського гніту (1877-1878 рр.) Г.Є. Рейн приймає участь як хірург польового шпиталю 8-ї діючої армії. Разом з дивізією генерала Драгоманова переправляється через Дунай, і за проявлення мужності нагороджується бойовим орденом. Але у зв'язку з епідемією сипного тифу, яка розпочалася, Рейн призначається начальником заразного шпиталю на 210 ліжок. Не рахуючись з небезпекою для життя, він рятує від смерті російських солдат і болгарських ополченців, а також турецьких полонених. Замість 210 хворих тут одночасно лікувались 500-600. Рятуючи інших, Рейн сам захворів важкою формою сипного тифу і повернувся у Петербург, де одразу приступив до попередніх обов'язків у академії. Перші пробні лекції, показові операції, друковані наукові роботи підвищують його авторитет, і у 1880 році Рейна обирають

приват-доцентом і відряджають для підвищення кваліфікації на два роки в кращі клініки Європи.

У 1883 р. радою імператорського Київського університету ім. св. Володимира обраний на кафедру акушерства та гінекології. Спершу в якості екстраординарного, а згодом ординарного професора, він пропрацював 17 років. Тут широко поставив теоретичне та практичне викладання акушерства і гінекології, присвячуючи щотижня 12 годин читанню лекцій студентам. Лекції молодого професора (29 років) завжди збирали велику зацікавлену аудиторію. За його власним планом і під його наглядом у 1888 р. було збудовано і обладнано нове приміщення Київської акушерської клініки. Незабаром воно було значно розширено. За час роботи у Києві надрукував велику кількість наукових праць, серед них деякі не втратили свого значення і в наш час. З доповіддю “Велика реформа в сучасному акушерстві та гінекології” виступив 8 січня 1886 р. на урочистому акті Київського університету. Створив свою школу медиків, вихованці якої ставали на чолі найвідоміших кафедр університетів Росії та Європи.

У 1900 р. Рейн обирається начальником кафедри Військово-медичної академії, у зв’язку з чим переїздить до Петербурга. Багато оперує, читає лекції для студентів та лікарів, засновує та редагує “Журнал Петербурзького акушерсько-гінекологічного товариства”. Знову таки ж, за його проектом було збудовано чудову клініку з найсучаснішим на той час обладнанням в тодішній столиці Російської імперії.

В 1901 році був удостоєний почесного звання академіка, а у 1905 – отримав звання заслуженого професора. У 1908 році став лейб-лікарем його імператорської величності і отримав звання таємного радника.

На фоні великої наукової, викладацької, лікарської діяльності, помітна і його велика громадська діяльність. Але не дивлячись на таку завантаженість, Рейн встигав по кілька разів на рік побувати в Острозі та інколи – у Віллі. Кожний його приїзд був пов’язаний з відвідуванням земської лікарні, оглядом хворих, проведенням операцій. Збереглися історії хвороб, у які Георгій Єрмолайович власноруч записував протоколи операцій, проведених в нашому місті. Він знайомив медиків Острога з новими методами діагностування та лікування, які він застосовував у Петербурзькій клініці. Власними коштами допомагав земській лікарні придбати потрібні медикаменти та інструментарій, фінансував діяльність будинку пристарілих, а також покривав витрати Кирило-Мефодіївського братства для утримання поранених воїнів та інвалідів. Збудував школи в селах Вілія та Долоче, оснастив їх меб-

лями та наглядними посібниками, оплачував повністю працю вчителів та допоміжного персоналу.

Був постійним членом правління острозького Кирило-Мефодіївського братства. У 1914-1916 рр. в приміщенні, яке нині належить Національному університету “Острозька академія”, було влаштовано шпиталь на 30 ліжок. Уповноваженим братства у цьому медзакладі якраз і був Рейн, який часто сам оперував поранених.

Від Острозького повіту був обраний депутатом II і IV Державної думи. У 1909 році обраний Почесним суддею (мировим) Острозького повіту. У 1910 році – гласним по упрощеному земству, почесним членом Братства ім. князів Острозьких. Був обраний почесним членом багатьох медичних товариств, а також академіком 16 країн Європи та Америки. Крім того, мав почесні нагороди, серед яких російський орден святого Володимира 2-го ступеня, французький орден Почесного легіону, зірка ордену Філіпа Великодушного.

У 1916 р. було засноване Головне управління державної охорони здоров'я з усіма правами міністерства. Керівником цього управління якраз і призначили Рейна. Це означало, що Георгій Єрмолайович був першим міністром заснованого Міністерства охорони здоров'я Росії.

Після жовтневого перевороту Рейн емігрував до Югославії, а згодом – до Болгарії. Там його обирають керівником кафедри акушерства та гінекології Софійського університету. Не дивлячись на поважні роки, активно працює. Під його керівництвом були створені лікувальний та клінічний комплекси, в яких було застосовано найсучасніші нововведення. Опублікував підручник, який перевидано на вісім мов світу.

13 грудня 1925 р. в болгарській столиці відбулося вшанування Рейна з нагоди 50-річчя його наукової та лікарської діяльності. З доповіддю виступив професор Д.Д. Крилов, його учень. Ця доповідь була видана окремою брошурою. З Болгарії Рейн часто приїздив до Острога. Тоді, напередодні його візиту, накопичувалась велика черга хворих з багатьох місцевостей, які хотіли у нього проконсультуватися або полікуватися.

Вірною супутницею та помічником усі ці роки була його дружина, уродженка села Волоче, яке розташоване поруч з Вілією, Лідія Сергіївна.

Георгій Єрмолайович помер на 88-му році життя у 1942 р. Похований з усіма почесними державного діяча в Софії.

Отож, як бачимо, не обов'язково власником села чи земель села мала бути культурно обмежена людина. Власником земель, який дбав про розвиток освіти серед дітей, міг бути і ерудований лікар, всесвітньо відомий вчений.

Проблема автобіографізму в романі М. Островського “Як гартувалася сталь”

Біленька О.М.,
м. Шенетівка

*Його книга спонукає пишатися
званням людини.*

Д. Ліндсей

Загальновідомо, що образ Павки Корчагіна створено на основі біографії та деяких духовних рис самого автора. З цим погоджуються всі дослідники творчості М. Островського. Дискусія починається з питання про характер співвідношень типу та прототипу. Існує дві точки зору: одна розглядає проблему автобіографізму в романі як біографічну; інша – як естетичну. Перші літературознавці зводять все до порівняння долі Корчагіна з біографією письменника, намагаючись довести їх єдність та відповідність; інші – головну увагу переносять на художню обробку автобіографічного матеріалу. Найбільш яскравими представниками першої точки зору був С. Трегуб, другої – М. Венгров.

Питання про біографізм „Як гартувалась сталь” виникло майже одразу після публікації першої частини роману, тобто ще більш ніж півстоліття тому. Особливу гостроту прийняло воно у 1935 р., коли у „Літературній газеті” була надрукована стаття Б. Дайреджієва „Дорогий товариш”. Критик в категоричній формі заявив: „Корчагін – це Островський.”, а роман – людський документ, написаний „напомацки” в повному розумінні цього слова”.

Певною мірою поєднанню героя і автора твору сприяв і сам М. Островський, який проголосив, що „намагався влити в літературну форму реальні факти”, „писав виключно про факти”.

Таким чином, відкриваючи „Як гартувалась сталь”, читачі вже були налаштовані знайти в книзі „автобіографію письменника”. І вони не помилились. Майже всі основні події життя М. Островського повторились в долі Павла Корчагіна. Інша річ – як?

Сам М. Островський пізніше напише: „В печати нередко появляются статьи, рассматривающие мой роман „Как закалялась сталь” как автобиографический документ, то есть историю жизни Н. Островского. Это не совсем верно. Роман – это в первую очередь художественное произведение, и в нем я использовал также и свое право на художественный вымысел. В основу романа положено немало фактического материала, но назвать эту вещь документом нельзя. Будь это документ, он носил бы другую форму. Это роман, а не

біографія!

Недарма ще в тридцяті роки М. Серебрянський та Є. Устинович знівелювали спроби звести весь ідейно-художній зміст роману „Як гартувалась сталь” до автобіографічних витоків, хоча і величні ці витoki.

Було доведено, що цінність роману не в тому, що автор використав головні події свого часу, свого життя, а в тому, що створив багатогранний та повноцінний художній образ.

Безумовно, в долі Павки Корчагіна та житті М. Островського багато спільного: обидва цілеспрямовані, принципові, мають неабияку волю, душевну теплоту. Навіть однакову звичку покусувати губу, коли хвилюються. Багато спільного і в мові Павки, який використовує улюблені звороти та вислови М.Островського: „Є задля чого жити!”, „Для цього потрібна бртва відважна”. Автор віддав герою і свою мрію. Тобто письменник вклав у душу Корчагіна власні відчуття та особистий світогляд. На мій погляд, в цьому і тільки в цьому Корчагін невіддільний від М. Островського.

Так, безумовно, М. Островський творив Корчагіна за власною подобою. Але ж творив, а не копіював, тобто виписав образ героя з „додатками та зменшеннями” відповідно своєї персони.

Від „натури” до образу дистанція великого розміру. Перед тим, як стати мистецтвом, життя проходить через велику кількість фазів творчого процесу. У кожного письменника це відбувається по-різному, але завжди в залежності від його поетичного дару та світосприйняття. Саме тому Павло Корчагін, створений на матеріалі минулого, весь спрямований в майбутнє. Це - ще один доказ того, що автобіографічний герой М.Островського народився не тільки із спогадів, а й з уяви, з мрії про саме заповітне.

Безумовно, своїм життям М.Островський переконливо доводить життєвість Павла Корчагіна. Ну, а якби цей образ був створений іншим письменником рядової долі (якщо це можливо)? Щоб від цього втратив герой як літературне явище? Нічого! Кого зараз цікавить, хто був прототипом Отелло, Гамлета, Онегіна, Овода? „Натура” – далеко не самий головний фактор при визнанні художньої цінності літературного твору. Добре відомо, що в творчій роботі все визначає не матеріал, а майстер.

Про намір письменника вирватись з полону автобіографічних фактів, щоб повніше використати своє „право на вимисел”, говорять не тільки його багаточисельні заяви з цього приводу, а й вибір жанру („якби це був документ, він мав би іншу форму”). Він міг би створити чудові мемуари. Спочатку М. Островський так і хотів вчинити, але в

процесі роботи задум змінився. Відмовившись від жанру суто автобіографічного характеру М. Островський відмовився і від власного імені, що теж немалою мірою обмежило можливості письменника на шляху до реалізації творчого задуму; автобіографічний образ названо вигаданим ім'ям.

Про намір М. Островського сховати, замаскувати автобіографічні кінці в романі говорить і такий примітний факт як перевернення деяких назв (Шепетівка в журнальному варіанті перетворюється на Аквітепеш) або прізвища прототипів (Машок – Кюцам), заміна першої літери (Феденьов – Леденьов), заміна першої частини прізвища (Линник – Долинник, Туринь – Лауринь).

Не дивлячись на те, що М. Островський вважав себе типовим представником свого часу, разом з тим він розглядає своє життя як „життя окремої людини” (а в ньому чого тільки не буває). З цієї позиції письменник пустив все автобіографічне в романі крізь фільтр творчого задуму. Наприклад, факт звільнення Миколкою Островським Федора Передрійчука від петлюрівського конвоїра. В романі цей епізод зберігає лише зовнішню відповідність життєвому факту. Багато іншого, взятого з особистого життя, автор піддає сміливій художній трансформації. А саме: робота у Шепетівському ревкомі передана іншому автобіографічному героєві – Сергію Брузжаку. Бідно відбита в романі фронтова доля М. Островського.

М. Островський та Павка Корчагін відрізняються ступенем життєвого трагізму. У Павла вся історія його хвороби обмежується втратою зору та здатності рухатись. У М. Островського „асортимент хвороб” куди більш багатий. Далеко не все ввійшло в біографію Корчагіна, а те, що ввійшло, скорочено до телеграфної стрічки. Наприклад, про цілий період життя М. Островського, пов'язаний із великою кількістю складних операцій на очах, в романі сказано одним реченням: „Вісімнадцять місяців непереборних страждань!”

В житті М.Островського все було дещо складніше, він ніби „розпрямив”, полегшив шлях свого героя. Змінює він акценти і в епізоді будівництва вузькоколійки у Боярці: в центрі тут не Павло Корчагін, а комсомольський колектив.

Звужує автор і сімейне коло свого героя по відношенню до власного: в родині М. Островського було вісім чоловік, в родині Корчагіна тільки троє – „випали” батько та чотири доньки.

Таким чином, від життя автора, якого хватило б не на один роман, в „Як гартувалась сталь” ввійшла лише невелика частина. Шлях, пройдений М.Островським, незрівнянно складніше та величніше біографії Корчагіна. І тому, що „натура” була величніша та яскравіша, М.Островський виявив неабиякий письменницький талант, аби не впасти в оману ідеалізації.

„Обділив” автор і характер героя. Така примітна риса письменника, як гумор, здатність жартувати навіть у трагічних умовах життя майже не знайшла свій відбиток в образі Павла Корчагіна. М. Островський був ніжніше, м'якше свого героя, ліричніше, душевно щедріше. Можливо виникає питання: чи не принижуємо ми Корчагіна, говорячи, що “натура” складніше, багатше, яскравіше, героїчніше, і навіть трагічніше свого відбиття в романі? Правда не може принизити героя, вона полягає в тому, що Павло Корчагін діє так і в таких умовах, що має бути саме таким, яким змальований.

Вирішення проблеми автобіографізму в романі „Як гартувалась сталь” – головна перепона в рішенні питання про жанр твору. Що таке „Як гартувалась сталь” – мемуари чи роман. Задля визначення особливостей стилю „Як гартувалась сталь” вагомим є порівняння публіцистичної та художньої манери письменника. Островський – художник та Островський – публіцист за ідейною спрямованістю єдині. Але за характером викладення одних і тих самих Ідей – це два стилістично самостійних потоки. Крім того, у спогадах, мемуарах зображення рідко пов'язане з іншим сприйняттям крім авторського: для них характерна зосередженість на ліричному досвіді автора, його замкненості в самому собі. Авторське у цьому випадку відповідає особистості письменника, що не обов'язкове у художньому творі. Немає цього і в романі М. Островського. У деяких розділах „Як гартувалась сталь” Павло Корчагін взагалі відсутній. А й там, де присутній, весь час відчувається дистанція між героєм і автором.

Таким чином, М.Островський своєю творчою перемогою переконливо довів, що всі труднощі „автобіографічної глибини” з лихвою перебиваються перевагами, які дає письменнику багатий особистий досвід. Навряд чи вийшов би такий герой, не будь у М. Островського такого „автобіографічного моменту”. Головна заслуга М. Островського – в характері використання особисто пережитого, побаченого, в тому, що письменник зміг донести до сердець мільйонів читачів своє художнє відкриття.

Роман „Як гартувалась сталь” – зразок гармонійного поєднання реального факту та поетичного вимислу, гострого відчуття часу, сміливих знахідок та емоційної виразності. Саме завдяки цим якостям свого творчого методу М. Островський підніс „...автобіографічний матеріал...до недосяжно глибоко художнього узагальнення” (С. Михалков).

У пам'яті хмельничан

Гльїнська О.В.,
м. Хмельницький

Найбільш висока оцінка зробленого – людська пам'ять. Микола Островський прожив коротке життя – всього 32 роки. Але життя багате та цікаве, життя, поряд з яким, ми завжди ставимо слово подвиг. Він прожив життя не для себе, він не був стороннім глядачем, а брав активну участь у всіх подіях тих років, був відважним борцем за відбудову нового суспільства. Будучи зломленим фізично, він віднайшов нову зброю – слово, і своїми чудовими творами продовжував приносити користь своїй рідній Батьківщині.

Ім'я М.Островського тісно пов'язане з Україною. Адже саме на Україні він народився, тут пройшли найкращі роки його життя: навчання, робота. Тут вперше вступив у комсомол і в партію більшовиків. На Україні він був активним організатором перших комсомольських осередків, воював на фронтах громадянської війни в Червоній армії проти німецької та польської окупації, за встановлення радянської влади.

Ставши письменником, Островський ніколи не забував про Україну і мріяв якнайшвидше видати книгу "Як гартувалася сталь" на українській мові. Його мрія здійснилася в 1934 р., коли роман був виданий на його рідній мові у видавництві "Молодий більшовик" в Харкові. З великим хвилюванням письменник віднісся до цієї події. Адже, те про що він писав у книзі – події, які проходили на Україні, в його рідному місті Шепетівка.

Книга ще при житті письменника була видана 41 раз. Це означає, що є у ній дещо більше, чим просто літературний талант, якщо і тепер у Китаї створений фільм про Павку Корчагіна, частину якого знімали в рідному місті Миколи Островського.

Перемога людини над неймовірно важкими обставинами, відданість ідеалам і мужність жити навіть в неможливих умовах, не зраджувати себе, – це те, для чого не існує кордонів ні територіальних, ні ментальних.

Саме цією силою, близькою кожній людині на землі, була наповнена кожна сторінка твору, написана нашим земляком.

В 1936 році перестало битися палаюче серце М. Островського. І зразу ж після його смерті, в 1937 р ., було прийнято постанову Рад наркому УРСР про увічнення пам'яті письменника. Його ім'ям була названа одна із вулиць в місті Києві, його ім'я присвоєно Вінницькому педагогічному інституту. В Шепетівці встановлено бюст письменнику – борцю , в Київському національному університеті імені М. Островського, на літературному факультеті, засновано три стипендії.

Географія імені Миколи Островського на карті України досить велика. І якби ми захотіли побувати у всіх цих місцях, то нам прийшлося би об'їхати всю Україну. Ім'я письменника Миколи Островського носили і тепер носять вулиці, школи, бібліотеки, кінотеатри, театри, парки ,музеї і т.ін. До 90-х років його ім'я носили піонерські загони, комсомольські організації, молодіжні продовольчі колективи. На творчості письменника захищали дисертації, писали статті, знімали кінофільми.

Можна сказати, що епіцентром всього, що зв'язано з ім'ям Островського на Україні, була і залишається Хмельниччина, Шепетівку навіть називали батьківщиною письменника, не дивлячись на те, що народився він в с. Вілія на Рівненщині.

Дуже багато матеріалів про М. Островського було надруковано в українській пресі. І найбільше всього як про першого комсомольця Шепетівки і комсомольського працівника в містах Берездові і Ізяславі на Хмельниччині, який вступив в партію більшовиків при ленінському наборі в 1924 році, як про активного агітатора за Радянську владу, улюбленого ватажка молоді. І доходили в цьому до найвищого рівня похвали. Підняли його на п'єдестал, як пам'ятник, забувши, що це була жива людина, не схема, не легенда, і не міф.

Не завжди однозначним було сприйняття самого імені, діяльності письменника, комуніста Миколи Островського. На хвилі проголошення незалежності України були спроби “ замовчувати “ його подвиг, його ідеали, правду про Островського. Пройшов час, проте музей М. Островського в Шепетівці вистояв, як вистояла і Хмельницька обласна універсальна наукова бібліотека, яка носить ім'я М. Островського з 1948 року. Хмельницька журналістка Світлана Кабачинська ще десять років назад в статті “В житті завжди є місце подвигу ? “ писала: “ Островський – наш. І ми його нікому не віддамо. Адже він не лише символ епохи, в якій жив, – він і ще символ народу, яким народжений. Він потрібний тут на рідній землі.”

В області залишилось до десяти вулиць, які носять ім'я М. Островського: в містах Шепетівка, Білогір'я, Ізяслав, с. Білогіродка

Ізяславського району та інших населених пунктах, де в свої роки побував, жив, працював Островський.

Збереглося 4 пам'ятники : в Березові, Ізяславі, Шепетівці і Хмельницькому. Пам'ятник Островському в м. Шепетівка вважається найкращою скульптурою письменника на Україні. Автор його Валентин Іванович Зноба, український скульптор, лауреат державної премії ім. Т. Шевченка.

В області 5 загальноосвітніх шкіл які носять ім'я письменника: в Шепетівці, Хмельницькому, Ізяславі, Кам'янці-Подільському в с. Вовковинцях Деражнянського району, 2 бібліотеки, локомотивне депо і кінотеатр в Шепетівці, музей в Кам'янці-Подільському, будинок школяра в с. Ружична Хмельницького району. До 1991р. в області було 7 колгоспів імені письменника, і вони були найкращими, передовими господарствами.

В пам'ять про Островського, в 1969 р., Хмельницьким обкомом ЛКСМУ була заснована щорічна премія „ Корчагінець”. Вона присвоювалася літераторам початківцям. Тепер це уже поважні письменники і поети Хмельниччини, які до цих пір гордяться своєю першою нагородою. З 1991 р. премія перестала існувати. Але започаткована нова – педагогічна премія ім. М. Островського в Шепетівці (2003 р.).

В 1968 році на Україні було започатковано республіканську комсомольську премію М. Островського. До 1971 року вона була літературною, а потім її стали присвоювати в області виконавчої майстерності. В 1974 р. лауреатом цієї премії став зразковий дитячий ансамбль танцю „ Подолянчик “ Хмельницького будинку творчості дітей та юнацтва. У цьому дитячому колективі приймають участь більше 300 дітей віком від 6 до 17 років. Неодноразово він брав участь в багатьох урочистостях в Шепетівці, присвячених ювілеям Островського.

В 1970 році створено Хмельницький обласний театр ляльок. Ціль театру визначена з перших днів: не лише розважати, а спонукати дитячі серця до добра, збагачувати їх душі, прищеплювати їм високі моральні якості. В 1980 р. театру присвоєно звання лауреата республіканської комсомольської премії ім. М. Островського за створення спектаклів „Військова таємниця“, „ Куди ти лошатко ?”, “Зачарована мишка“.

Хмельницький музично-драматичний театр імені Г.І. Петровського розпочинав свою діяльність в 1931 р. В кінці 70-х на сцені театру з успіхом пройшов спектакль „Драматична пісня “ по п'єсі Б. Равенських і М. Анчарова у постановці режисера А. Горчинського.

Ця романтична історія на тему життя та діяльності М. Островського. На сцені діяли одночасно Микола Островський (арт. Володимир Павленко) та Павло Корчагін (арт. В'ячеслав Хімяк). Про спектакль багато писали в пресі, підкреслюючи цікаву знахідку в поверненні письменника до сучасності, в показі соціальної значущості образу Павла Корчагіна.

Хмельницька обласна бібліотека – одна із найстаріших закладів культури в області. Вона була створена ще в 1901 р. В 1948 р. їй присвоєно ім'я М. Островського, яке вона з гордістю носить протягом півстоліття. В період крутого перелому працівники відстояли ім'я свого закладу, не поміняли його на догоду новим політичним симпатіям.

Тепер Хмельницька обласна універсальна наукова бібліотека – ведучий інформаційно-просвітницький, культурний центр області, одне із самих найбільших сховищ регіону, організаційно-методичний і координаційний центр для бібліотек всіх систем і відомств. Універсальними фондами користуються біля 35 тис. користувачів, яким видається біля 500 тис. документів.

Фонд бібліотеки складає близько 700 тис. екземплярів на 32 мовах світу, серед яких близько 5 тис. дореволюційних видань, цінних і рідкісних книг.

Питання та проблеми патріотичного виховання – одне із головних напрямків в культурно-просвітницькій роботі бібліотеки.

Скарбницями увіковічнення пам'яті можна назвати музеї М. Островського в області.

В 1984 році до 80-річчя з дня народження письменника був відкритий шкільний музей М. Островського в Ізяславі, де письменник жив, і працював секретарем комсомольської організації в 1924 році. Такий же музей функціонував в с. Берездів Славутського району, де Островський працював райорганізатором комсомолу в 1923 р. Цей музей в 1984 р. став філіалом Шепетівського музею М. Островського. Було створено нову експозицію „Історія комсомолу Берездівщини”. З розпадом комсомолу музей в Берездові став шкільним.

Історія музею в Шепетівці заслуговує особливої уваги. Хоча наголосити, які б бурі не проносились над ним, він був і залишається активним зберігачем доброго імені Островського, пропагандистом його творчості. Музей в Шепетівці функціонує з 1946 р., а в 1979 р. – було збудовано величну будівлю, будівництво якої – подвиг молоді 70-х. Були задіяні всі великі підприємства Хмельницької області. В створенні експозиції брали участь музейні спеціалісти, художники і архітектори, серед яких – архітектор Хмельницького Цивільбуду

Володимир Миколайович Суслов, один із авторів проекту музею, художники Ігор Скорупський та Леонід Коваленко. У фондах музею нараховується близько 25 тис. експонатів.

М. Островський належить до категорії людей трагічної долі. Такі люди, на жаль, є і в наш час. Як і Островський, вони мужньо працюють, стають художниками, музикантами, скульпторами, письменниками, спортсменами. Частина експозиції меморіального музею Островського присвячена подвигам цих людей, наших сучасників.

В теперішній час Хмельниччина розгорнула підготовку до святкування 100-річчя з дня народження Миколи Островського. Великою підтримкою в цьому є постанова, прийнята 19 лютого, Верховною Радою України про святкування ювілею письменника-гуманіста. Серед запланованих заходів – театралізоване свято в Шепетівці, міжнародна науково-теоретична конференція на тему: „М. Островський на сторінках історії і в нашому житті“, заочна читачка конференція „Мої роздуми про роман „Як гартувалася сталь“, літературний конкурс на найкращі твори про Островського, фестиваль молодих інвалідів „Повір в себе“. Заходи будуть проводитись спільно з молодіжними організаціями, закладами культури, учбовими закладами.

Все це ще раз підтверджує факт утвердження імені М. Островського, його принципів громадянської позиції нашого життя, в особливості справи патріотичного виховання молоді. Він був і завжди залишається лицарем безмірної сили духу, волі, любові до батьківщини, власної гідності і шляхетності. Ці категорії вічні, як вічна наша пам'ять про нашу історію і про наших особистостей, які цю історію творили.

Народжений бурею

Слободянюк П.Я.,
м. Хмельницький

29 вересня 2004 року виповнюється 100 років з дня народження нашого земляка Миколи Островського – легендарного письменника, чия безмежна мужність і сила духу викликали величезну повагу і захоплення мільйонів людей.

Ім'я Миколи Островського відоме не тільки в нашій країні, але й у Європі, Америці, Азії. Його романи „Як гартувалася сталь“ і „Народжені бурею“ видавались понад 770 разів загальним тиражем

54 млн примірників на 75 мовах народів Радянського Союзу та на 56 мовах інших зарубіжних країн тиражем більше 2,5 млн примірників.

Твори М.Островського ілюстрували такі відомі художники, як А. Резніченко, А. Пахомов, Є. Кібрік, П. Соколов-Скаль, С. Адамович, В. Мінаєв, Л. Хайлов, С. Бродський, М. Лянглебен, брати А. і С. Ткачови, Х. Нейков (Болгарія) та інші.

Роман “Як гартувалася сталь” тричі екранувався в Радянському Союзі. Однойменний фільм М. Донського, створений у 1942 році, демонструвався на фронтах Великої Вітчизняної війни. Роль Павки Корчагіна зіграв артист В. Перест-Петренко. В 1956 році у фільмі А. Алова і В. Наумова “Павло Корчагін” в головній ролі Павла знявся артист В. Лановий. У 1973 році актор В. Конкін зіграв роль Павки Корчагіна у фільмі “Як гартувалася сталь” (сценарій А. Алова і В. Наумова, постановка режисера М. Машенка).

У 2000 році в Китаї за романом М. Островського було здійснено постановку 20-серійного телевізійного фільму “Як гартувалася сталь”.

За цією книгою відбулося безліч театральних вистав. Зокрема, ще при житті письменника 1937 року п'єсу під назвою “Одне життя” поставив видатний режисер, один з реформаторів театру В.Е. Мейєрхольд. Виставу заборонили, театр закрили, а режисер загинув у Сибірі. В 1970-х роках у Хмельницькому облмуздрамтеатрі ім. Г. Петровського великою популярністю користувалася вистава Б. Равенських і М. Анчарова “Драматична пісня” (режисер А. Горчинський, художник А. Моргун), де головні ролі М. Островського та П. Корчагіна виконували талановиті актори В'ячеслав Хім'як і Михайло Олійник.

Починаючи з 1960-х років було запроваджено ряд всесоюзних, республіканських і обласних премій, проводилися художні конкурси ім. М. Островського на кращий твір молодіжної тематики.

Миколі Островському 1967 року (помертню) першому було присвоєно звання лауреата Всесоюзної комсомольської премії. Диплом був вручений вдові письменника Раїсі Порфірівні першим космонавтом Землі Юрієм Гагарінім.

Лауреатами української республіканської комсомольської премії ім. М. Островського на Хмельниччині стали дитячий танцювальний ансамбль “Подоланчик” Хмельницького Палацу піонерів (керівник Ю. Гурейв) та обласний театр ляльок (режисер Сергій Єфремов), письменник Микола Федунець, група авторів проекту музею М. Островського у м. Шепетівці. “Корчагінець” – іменувалася обласна молодіжна газета, корчагінцями називали себе десятки комсомольсько-

молодіжних бригад робітничої і сільської молоді. Іменем М. Островського називалися вулиці, піонерські організації, господарства.

З 1946 року у м. Шепетівці діє музей М. Островського. В 1979 році комсомолія України збудувала тут новий музейний комплекс. Музей очолював Валерій Брицький. А в травні 1994 року, переборюючи руйнівні політичні наміри, на базі Шепетівського музею з моєї ініціативи було створено обласний молодіжний культурно-просвітницький центр зі статусом музею ім. М.Островського. Вирішальну роль у збереженні музейних експонатів, ліквідації аварійних ситуацій відігравали директор центру Володимир Чікін та його заступник Михайло Кіпран, інші працівники. Нині там зберігається більше 12 тис. експонатів основного і 9 тис. одиниць допоміжного фонду, в т.ч. 5,5 тис. книг і документів, 4,9 тис. фотографій та 2,1 тис. фото-негативів, 558 художніх експонатів, 520 нумізматичних та 155 речових предметів. Будинок музею як пам'ятник архітектури занесено ЮНЕСКО до "Каталогу музеїв світу".

Але це не єдиний музей М.Островського. Меморіальні музеї письменника діють з 1937 року в м. Сочі, з 1940 року в м. Москві, з 1951 року – на його батьківщині в с. Вілії Острозького району Рівненської області.

Микола Островський став для молодих поколінь живим прикладом вірного служіння своєму народові, яскравим прикладом гідності, мужності, стійкості, доброти, чесності – вічних національних і загальнолюдських цінностей. Адже саме він був прототипом головного героя книги "Як закалялася сталь" – Павки Корчагіна.

Дитинство М.Островського пройшло на Україні, у нашому краї. Він народився у с. Вілія Острозького району – на кордоні Хмельницької і Рівненської областей у сім'ї унтер-офіцера Олексія Івановича та Ольги Йосипівни (за національністю чешка) Островських. В 1915 році сім'я Островських переїжджає до м. Шепетівки, де Микола 1921 року закінчує школу, а потім вступає на заочне навчання до Київського електромеханічного технікуму, який через хворобу не зміг закінчити. Через сімейні нестатки суміщає навчання і роботу на залізниці, інших важких ділянках.

В роки громадянської війни, в повоєнний період М. Островський був організатором перших комсомольських осередків у прикордонних районах – Берездові, Ізяславі, Шепетівці, боровся з бандитизмом, будував Боярську вузькоколіїку. Будучи важко хворим туберкульозом, не переставав працювати, займався самоосвітою, навчався у Свердловському університеті.

В 1926-1928рр. проживав в Новоросійську, 1930р. – поселяється і лікується у Москві, 1932-1935рр. – живе і лікується у Сочі. Але хвороба не зламала волю письменника. Нерухомий, сліпий, перемагаючи страшний біль, М.Островський завершує роман “Як гартувалася сталь” і пише новий – “Народжені бурєю”. Твори одразу отримали широке визнання в країні і за кордоном.

Та 22 грудня 1936 року Миколи Островського не стало.

Оцінюючи феномен Миколи Островського, відомий російський письменник В. Максимов 1994р. писав: “Особистість Миколи Островського стала символом епохи і символом торжества людського духу, тих вершин мужності, на які може піднятися людина.

Ми все-таки переживемо ці важкі часи, і до Островського знову повернутися”.

І дійсно повертаються!

Але, на жаль, не в Україні, де занедбана книговидавнича справа, ... а в Китаї, в Москві?!

Комітет по культурі м. Москви та Державний музей – гуманітарний центр “Преодоление” ім. М. Островського зробили добру справу до 100-річчя від дня народження М. Островського і видали кольорово-ілюстрований альбом-виставку “Микола Островський. 1904-1936. Сторінки життя”, де вміщено 23 виставочних аркуші. У московському видавництві “Молода гвардія” ці інституції 2003 р. перевидали роман “Як гартувалася сталь” (в серії “Проза века”), а у столичному видавництві “Акант” повторне друге видання книги “Николай Островский – человек и писатель – в воспоминаниях современников (1904-1936)” (серія “Богатирі духу”).

Цей дорогий подарунок росіян ювілею великого українського патріота Миколи Островського гідний для наслідування нам – українцям.

Прав ли Виктор Астафьев?..

**Самарина О.К.,
Зюмченко Л.П.,
г. Сочи, Россия**

После публикации в «Комсомольской правде» 6 октября 1990 года новеллы В. Астафьева «Так как же закалялась сталь?», где Островскому отказано в авторстве романа о П. Корчагине, в сочинский музей Островского посыпались вопросы. Прав ли известный советский писатель? И что будет, если он прав? А если не прав? Решим ли мы опровергнуть мнение маститого писателя? Конечно, страшно. Но

дело не только в этом: напечатают ли? Ведь даже заявление известного советского литературного критика Льва Ланинского: «Как закалялась сталь» написана Николаем Островским!» – подвергается сомнению корреспондентом газеты «Ленинская смена» Н. Ишмухаметовым (10 ноября 1990 года) в публикации «Мысль о подделке развеяна?»: «Правду могут сказать только рукописи, – пишет журналист, – которые, по мнению В. Астафьева, вряд ли сохранились...»

Русская пословица утверждает, что добрая слава лежит, а дурная бежит. А нынешняя конъюнктура такова, что сегодня очень заманчиво развенчивать ценности дня вчерашнего только потому, что именно вчера они были признаны достойными уважения. Боюсь, появится еще одна заметка о лжеавторстве. Велико мое уважение к писательскому таланту В. Астафьева, но именно потому и надо рассказать ему и читателям о подлинных фактах, коль скоро мы действительно строим общество, где первична истина, а авторитет вторичен.

В своей новелле В. Астафьев пишет: «В архивах Николая Островского, да и в сочинском музее, должны храниться не только листы с линейками для «слепого письма», но и тексты, сотворенные двумя командированными писателями. А вот хранятся ли? Я не уверен». Должна заметить, что проверить было несложно: еще в 1985 году сотрудники музея обращались к Астафьеву (как и к другим известным советским писателям) с просьбой высказать своё мнение о творчестве и личности Н. Островского, тогда же могли бы рассеять его сомнения относительно рукописи романа «Как закалялась сталь», если бы не получили от Виктора Петровича короткое, по очень выразительное письмо с запретом ему писать и заявлением, что он «терпеть не может Н. Островского и его роман «Как закалялась сталь».

Может, в этом и есть ответ на вопрос, прав ли В. Астафьев?

Однако нужны факты: рукопись романа Островского хранится в Центральном государственном архиве литературы и искусства {ЦГАЛИ}: фонд 363, опись 1, единица хранения 14. В нашем музее находятся копии рукописи, точнее, фотокопии листочков, которые зафиксировали почерки пятнадцати человек. Известно, что Островский диктовал текст книги «добровольным секретарям», как он называл своих помощников. Их имена не секрет: Г.М. Алеексеева, М.М. Аллкана, М.П. Барц, В.Р. Бондарев, К.П. Брызжева, М.Н. Ботова, Н.Д. Воробьева, Т.И. Лепехина, В.П. Мацюк, В.И. Цветкова, В.С. Шмигель. Я не назвала только близких родственников и тех, чьи записи не попали в чистовой вариант рукописи. В 1973–1974 годах и в 1987 году для достоверности картины истории создания романа «Как закалялась сталь» музей провёл идентификацию почерков «доброволь-

ных секретарей» в Сочинском филиале Краснодарской научно-исследовательской лаборатории судебной экспертизы. Тогда мы не предполагали, что эта работа может пригодиться, для защиты авторства(?) романа Островского. Но сегодня именно эта работа дает нам право с полной ответственностью заявить, что в рукописи романа «Как закалялась сталь» глав, страниц, даже абзацев, написанных рукой Л. Караваевой или М. Колосова, нет.

В этом может убедиться любой, кто возьмет на себя труд обратиться в музей. Виктор Петрович ошибается, что «Анне Караваевой пришлось будущую знаменитую книгу не просто править, но и дописывать, местами писать».

Несомненная заслуга А. Караваевой и М. Колосова в писательской судьбе Н. Островского в другом. Будучи редакторами комсомольского журнала «Молодая гвардия», они в апреле 1932 года начали публиковать в своём журнале повесть никому тогда не известного Островского, зная, что книжное издательство ЦК ВЛКСМ «Молодая гвардия» отвергло рукопись «Как закалялась сталь». Этот факт опровергает утверждение В. П. Астафьева о том, что «именно эта московская пара – Анна Караваева и Марк Колосов – ездили в Сочи к Николаю Островскому по заданию ЦК комсомола в творческую командировку, помогали больному и слепому автору дорабатывать рукопись будущей знаменитой книги...». Из переписки тех лет, которая публиковалась неоднократно (см. Островский Н.А. Собрание сочинений, М., «Молодая гвардия», 1975. т.3), да и из воспоминаний Караваевой и Колосова известно, что Марк Борисович при жизни Островского ни разу не был в Сочи, а Анна Караваева – лишь однажды, в 1934 году, и то несколько часов – проездом в Гагринский Дом творчества. Роман «Как закалялась сталь» в это время был уже завершен, а писатель с редактором обсуждали планы новой работы.

Предупреждая вопросы дотошных и недоверчивых читателей, уточню еще одну деталь. В Сочи Островский писал вторую часть «Как закалялась сталь», в 1932–1933 годах, а первую часть книги он написал в Москве в 1930–1931 годах, где личные встречи с редакторами действительно были. Но напомним: печататься роман «Как закалялась сталь» начал в апреле 1932 года, а Караваева, записала в своих воспоминаниях, что впервые познакомилась с Островским «в холодный» день начала весны 1932 года». Было ли у маститой писательницы время поправлять рукопись Островского, вставляя, по словам Виктору Петровича, «яркие, порой даже самобытные куски прозы»? Очевидно, что не было. Почему она так странно подала свою роль в создании романа – ведь не надо забывать, что В. Астафьев ссылается на рассказ самой Караваевой. Об этом судить ни берусь, Во-первых, в письмен-

ных воспоминаниях Караваевой таких претензий нет. А во-вторых, отсутствует и предмет спора: рукописи романа «Как закалялась сталь» сохранились и свидетельствуют о несомненном авторстве Н. Островского.

Но закончить свои записи мне хотелось бы разговором о другом, на мой взгляд, гораздо более важном, чем даже установление авторства романа: о нравственной силе Н. Островского, которая позволила ему сохранить светлый ум и достоинство человека тогда, когда «жизнь стала невыносимой».

17 июня 1937 года газета «Бостон-герольд» (США) писала о романе Островского: «Страницы, посвященные страданиям Павла, его приступам решимости и упадка духа, проникнуты человечностью и реализмом. Заключительные страницы высокотрагичны и впервые, может быть, читатель не-коммунист испытает горячую симпатию к герою».

Андрей Платонов, чье творчество так долго было для нас закрыто, в десятом номере журнала «Литературный критик» за 1937 год писал: «Мы еще не знаем всего, что скрыто и нашем человеческом существе, и Корчагин открыл нам тайну нашей силы. Мы помним, как это было. Когда у Корчагина-Островского умерло почти всё его тело, он не сдал своей жизни – он превратил ее в счастливый дух и в действие литературного гения».

Почти дословно повторяет эту характеристику французский писатель Андре Жид, побывавший у Николая Алексеевича в 1936 году: «Я не могу говорить об Островском, не испытывая чувства глубочайшего уважения. Если бы мы были не и СССР, я бы сказал: «Это святой». Религия не создала более прекрасного лица. Вот наглядное доказательство того, что святых рождает не только религия. Лишенная контакта с внешним миром, приземленности душа Островского словно развилась высь» (Жид Андре. Возвращение из СССР. – «Звезда». 1989, № 8).

А наша современница, молодая журналистка, заявляет, что «этот роман («Как закалялась сталь») умер» и публикация неизвестных ранее его страниц есть лишь попытка «реанимировать книгу». Я пытаюсь понять, неужели для нас навсегда утрачена память духовной высоты! Или они не нужны? А тогда возникает вопрос: если роман Островского действительно умрет, будет ли его смерть насильственной? Обнадешивает, пожалуй, сказанное о романе Островского Фазилом Искандером: «Умный душой молодой читатель и сегодня поймет, поймет в любой изменившейся ситуации, внутренний смысл подвига чистоты и мужества. Глупый скажет: «Это было когда-то. Это не для меня». Но на такого никакая литература не подействует. Кто не ищет духовного хлеба, тот не понимает его вкуса».

Лауреати республіканської комсомольської премії імені М. Островського

Новошацька А.В.,

м. Шепетівка, Хмельницька обл.

Микола Олексійович Островський – відомий письменник-гуманіст увійшов в історію радянської літератури як полум'яний співець комсомольської юності, як людина непохитної волі і мужності, як людина високих моральних ідеалів.

Його роман “Як гартувалася сталь” став справжнім підручником життя для багатьох поколінь не лише в нашій країні, але й за її межами.

В Радянському Союзі, починаючи з 1937 р., було прийнято багато постанов, що увічнюють пам'ять М. Островського. Ім'я цієї надзвичайної людини присвоювали вулицям, школам, комсомольськомолодіжним колективами піонерським загонам, бібліотекам, теплоходам і т.ін. Його ім'ям була названа і літературна премія в Україні. У 1958 р. Центральний Комітет ЛКСМ України прийняв постанову, в якій було зазначено, що з нагоди 40-річчя ВЛКСМ в Україні засновується щорічна літературна премія ім. М.Островського. Премія надавалася за твори через рік після виходу їх з друку. На здобуття премії висувались високоідейні художні твори, що розповідали про героїчний шлях Ленінського комсомолу, про самовіддану творчу працю і патріотичні подвиги молодих робітників і колгоспників, студентської та учнівської молоді, про вплив комсомольської організації на формування характеру молодого радянського людини.

Літературні твори, висунуті на здобуття премії, широко обговорювалися в комсомольських організаціях, в пресі, громадськістю. Кандидатів на здобуття премії ім. М. Островського висувала редакційна рада видавництва ЦК ЛКСМУ “Молодь”. Присудження премії здійснювалося згідно спільної постанови ЦК ЛКСМУ і Спілки письменників України щорічно 29 жовтня – в день народження ВЛКСМ. Лауреати премії нагороджувались дипломами, спеціальними нагрудними знаками і грошовою премією в розмірі 15 тис. крб.

Першим лауреатом премії ім. М.Островського став український письменник Герой Радянського Союзу Юрій Збанацький. Премія присуджена за роман “Малиновий дзвін”, який розповідає про життя довоєнної сільської школи, про її проблеми, про виховання підростаючого покоління, про взаємовідносини учнів з вчителями. В 1936 р. комсомолец Юрій Збанацький, молодий директор однієї з сільських

шкіл Чернігівщини, отримав подарунок від ЦК ЛКСМУ – книгу “Як гартувалася сталь”. Подвиг Павки Корчагіна став для нього взірцем на все життя. Він надихав Юрія Оліферовича в труді, він указав йому шлях до партизанського загону, коли фашисти окупували нашу країну. Командир партизанського загону, а пізніше – партизанського з’єднання, Ю.Збанацький за особисту мужність і відвагу був удостоєний звання Героя Радянського Союзу.

В 1960 р. український поет Платон Воронько став другим лауреатом. Премія була присуджена йому за збірку поезій “Драгі друзі” /“Дорогі друзі”/, присвяченій дружбі українського та болгарського народів.

Ім’я Платона Воронька з’явилося на літературному небосхилі у 1944 р. після виходу в світ першої збірки поезій “Карпатський рейд”. П. Воронько пройшов великий життєвий шлях. Технік-автомобіліст, борець Червоної армії, вчитель, командир взводу винищувального батальйону, мінер-підричник в партизанській школі, командир партизанського загону, славетного Ковпаківського з’єднання – ось неповна біографія поета і громадського діяча. Йому є про що розповісти. І це лягає в поетичні рядки. Високим громадянським пафосом пронизано все, що пише талановитий український поет, в творчості якого органічно поєднуються інтернаціональні мотиви з національними традиціями, філософські роздуми з інтимною лірикою, афористична глибина з публіцистичною гостротою. У 1972 р. поет удостоєний Державної премії ім. Т.Г. Шевченка.

Третім лауреатом (1961р.) став молодий львівський поет Дмитро Павличко нагороджений премією за збірку “День”, в якому основне місце посідають тема боротьби за мир, мотиви возз’єднання українських земель, дружба народів. Лауреат Шевченківської премії 1976 р. у 1990 році вийшов з лав КПРС, став одним з організаторів Народного Руху, потім – Демократичної партії України. Неодноразово обирався народним депутатом Верховної Ради України, був Надзвичайним і Повноважним Послом України в Словачії.

Премія 1962 р. була присуджена відомому українському письменнику Василю Козаченку за повість “Блискавка”, присвячену подвигу радянської молоді в роки Великої Вітчизняної війни.

Лауреатом премії ім. Островського 1963 р. став редактор журналу ЦК ЛКСМУ “Зміна” Борис Олійник за високоідейні, високохудожні твори про сучасних корчагіних (поетичні збірки “Б’ють в ковадло ковалі” і “Двадцятий вал”) і активну літературну та громадську діяльність, яку не полишив і в незалежній Україні. Борис Ілліч член Національної Академії наук України. Неодноразово обирався

народним депутатом Верховної Ради України, член Комуністичної партії України, голова постійної Комісії Верховної Ради з питань закордонних зв'язків і зв'язків з СНД. Але поезію не залишає. В останні роки вийшло декілька його збірок. Крім того він автор і кількох історико-літературних, критичних і публіцистичних досліджень і статей.

Премія 1965 року присуджена українському письменнику Юрію Мушкетіку за роман “Крапля крові”.

У 1966 році на засіданні Бюро ЦК ЛКСМУ було прийнято постанову, в якій зазначалось, що “з метою об'єднання талановитої молоді, залучення широких мас діячів мистецтв до створення нових, по-справжньому художніх та ідейних творів про молодь премія М. Островського з цього року присуджується за кращі твори не лише в галузі літератури, але й в галузі журналістики та публіцистики, музики та за високу концертно-виконавську діяльність, в галузі образотворчого мистецтва, театрального мистецтва та кінематографії”. Сума грошової винагороди збільшилась до 2000 тис. крб. Цією ж постановою була затверджена нова назва премії – Республіканська комсомольська премія ім. М. Островського. Віковий ценз учасників конкурсу на здобуття премії визначався не старше 35 років.

Напередодні дня народження ВЛКСМ 28 жовтня в газетах “Комсомольское знамя” і “Молодь України” були опубліковані імена лауреатів республіканської комсомольської премії М. Островського. В галузі літератури премія присуджена письменнику Олександру Бойченку за повість “Молодість”. Доля письменника тісно переплітається з долею автора роману “Як гартувалася сталь”. Народився він на рік раніше М.Островського. В 16 років розпочав трудову діяльність на залізниці, вступив у комсомол, а через три роки – в партію. Під час громадянської війни 17-літній юнак став бійцем ЧОП. Воював з бандами на Київщині. Потім кілька років знаходився на керівній комсомольській роботі. На початку 30-х важко захворів: втратив можливість рухатися, втратив зір. Прикутий до ліжка О.Бойченко працював над повістю “Молодість”, яку переписував 7 раз! Після звільнення Києва від фашистських загарбників, письменник повернувся з евакуації до рідного міста, де незабаром і побачила світ його “Молодість”. Повість О.Бойченка по духу близька до роману “Як гартувалася сталь”. Вона завоювала широку популярність і любов у молоді не лише Радянського Союзу, але й за кордоном.

В галузі музики лауреатом став український композитор Олександр Білаш, за створення циклу пісень про молодь і комсомол, а також музики до кінофільму “Сумка, повна сердець”. І в галузі образо-

творчого мистецтва премія присуджена художнику Володимирі Куткіну за створення ліногравюру до романів О. Гончара “Тронка” і “Земля моя”. Кінорежисер Євген Шерстобитов отримав премію за сценарій і режисуру художнього фільму “Казка про Мальчиша-Кібальчиша” (кіностудія ім. О. Довженка).

Лауреатами Республіканської комсомольської премії імені М. Островського 1967 року стали: поет Павло Усенко, композитор Віталій Губаренко, соліст Київського театру опери та балету імені Т.Г. Шевченка Анатолій Мокренко, кіноактор Іван Миколайчук, скульптор Валентин Зноба, автор пам'ятників : М. Островському в Шепетівці і Мечникову в Парижі, в'язням концтабору в Дарниці (Київ), пропавшим безвісти на Поклонній горі в Москві. Ім'я Анатолія Мокренка, народного артиста УРСР і СРСР, лауреата Державної премії Т.Г. Шевченка, до цього часу не сходить з концертних афіш Національної опери України, генеральним директором і художнім керівником якої він є. Професор Національної музичної академії А. Мокренко нещодавно удостоєний високої винагороди України – ордена князя Ярослава Мудрого V ступеня.

В цьому ж році премія ім. М. Островського вперше присуджується в галузі науки і техніки: молодим вченим, конструкторам, інженерам, аспірантам, студентам – за кращі наукові розробки, відкриття і раціоналізаторські пропозиції. За кожну наукову розробку видавалась грошова винагорода в сумі 2000 руб. Організація конкурсу на здобуття республіканської комсомольської премії ім. М. Островського доручалася Республіканській раді молодих вчених при ЦК ЛКСМУ, Президії АН УРСР і комісії ЦК ЛКСМУ з питань премії ім. М. Островського в галузі науки і техніки. Премією були нагороджені три наукові розробки:

1. “Математичне забезпечення електронних цифрових обчислювальних машин” - автор Стогній О.О., кандидат фізико-математичних наук, ст.науковий співробітник інституту кібернетики АН УРСР;

2. “Експериментальне і теоретичне дослідження тунельного ефекту Джозефсона в надпровідниках” - автори Кулик І.О., Янсон І.К. – кандидати фізико-математичних наук, старші наукові співробітники фізико-технічного інституту низьких температур АН УРСР.

3. “Створення нових економічних зварювальних конструкцій та технології їх виготовлення” - автори наукові співробітники інституту електро-зварювання ім. Є.Патона: Молодкін О.Б., Голінько В.М., Бурменко Е.Ю., Білецький С.М., Пілішенко І.С.

Серед лауреатів премії ім. М. Островського 1968 р. вперше з'являється театральний колектив. В галузі театального мистецтва премією нагороджений колектив Миколаївського Державного українського музично-драматичного театру за виставу “Партизанська іскра”.

З 1969 р. кількість лауреатів збільшується, грошова винагорода зменшується до 500 крб. В списку нагороджених кінорежисер Микола Машенко. Секретар Спілки кінематографістів України отримав премію ім. М. Островського за створення художніх фільмів “Хочу вірити”, “Всюди є небо”, “Комісари”. Фільм “Комісари”, присвячений комуністам 20-х років, представляв радянське кіномистецтво на фестивалі в Італії у 1973 році. Але більш відомим став Микола Машенко після виходу на телеекрани 6-серійного фільму “Як гартувалася сталь” з Володимиром Конкінім в головній ролі. Режисер постановник зумів досить яскраво показати на екрані кумира радянської молоді, зумів розбудити пасивних, змусив замислитись про власне життя. У 1974 році М.Машенко і творча група були удостоєні премії Ленінського комсомолу за фільм “Як гартувалася сталь”. В лютому 2004 р. Микола Павлович відсвяткував своє 70-річчя, але як і раніше активний, займається громадською діяльністю, співпрацює з кіностудією ім. О. Довженка директором якої був в останні роки.

В травні 1971 року на засіданні бюро ЦК ЛКСМ були внесені деякі зміни в Положення про присудження республіканської комсомольської премії ім. М. Островського. Зокрема, засновувались 10 премій в галузі літератури і мистецтва, які присуджувались один раз на два роки. В галузі науки і техніки – теж 10 премій раз на два роки (по 5 премій що річно). Сума грошової винагороди не змінилася – 500 крб. Склад комісії з питань премії ім. М.Островського в галузі літератури і мистецтва збільшився до 15 осіб. В комісію ввійшли лауреати премії: композитор Мирослав Скорик, письменник Герой Радянського Союзу Юрій Збанацький, засл. артист УРСР Анатолій Мокренко, письменник Юрій Мушкетик. Присудження премії вирішено було проводити напередодні 26 червня – дня народження ЛКСМ України.

Плеяду лауреатів премії ім. М. Островського у 1972 році поповнили відомий український композитор Ігор Шамо, актори Микола Олялін та Ада Роговцева. Ада Роговцева народна артистка УРСР, до 1994 року провідна актриса Київського драматичного театру ім. Лесі Українки, відома кіноглядачам з фільмів “Салют, Маріє!”, “Приборкання вогню”, “Вічний поклик”. Останнім часом грає в Театрі на Подолі (Київ).

Композитор Ігор Шамо нагороджений премією за цикли комсомольських пісень – “Країна комсомолія”, “Пісні про юність, дружбу і любов” (40 пісень). Він же автор музики до 6-серійного фільму “Як гартувалася сталь” (режисер М. Машенко, кіностудія ім. О. Довженка). Пісня з цього фільму “Товариш пісня” на слова Роберта Рождественського була дуже популярною у 70-ті роки.

У 1972 році на здобуття премії ім. М. Островського були вперше висунуті студентські наукові розробки. Студентське конструкторське бюро Харківського авіаційного інституту, студентське проектно-конструкторське бюро Київського автодорожного інституту, студент вечірнього відділення Івано-Франківського інституту нафти і газу Іван Богатчук, студент Харківського університету Михайло Станчев стали лауреатами.

Лауреатам премії ім. М. Островського 1973 – 1974 рр. нагородили вручались в Києві на урочистому вечері, присвяченому 70-річчю від дня народження М. Островського. Вперше в галузі науки і техніки премії присуджувались висококваліфікованим робітникам і колгоспникам: сталевару Макіївського металургійного заводу ім. Кірова В. Буку, фрезерувальнику Сумського заводу електронних мікроскопів В. Чашко, доярці колгоспу “Росія” Ямпільського р-ну Вінницької обл. Гриняк О.Л., комбайнеру радгоспу “Авангард” Жовтневого р-ну Миколаївської обл. О.Покотилу, ланковій комсомольсько-молодіжній ланки по вирощуванню кукурудзи колгоспу “За нове життя” Іршавського р-н Закарпатської обл. М.Чорбі. Серед лауреатів в галузі літератури Іван Цюпа, автор роману “Мужній вершник”/ про М. Островського/.

В списку нагороджених високою комсомольською премією за 1975–1976 рр. зустрічаємо ім’я одного з перших космонавтів, двічі Героя Радянського Союзу Павла Поповича, автора повісті “Поклик Галактики”. А також засл. артиста УРСР Богдана Ступку, актора Львівського Державного академічного українського драматичного театру ім. М. Заньковецької, а нині актора Національного українського драматичного театру ім. І. Франка. Наприкінці 90-х Б. Ступка деякий час займав пост міністра культури України.

В Постанову ЦК ЛКСМУ про присудження премії ім. М. Островського за 1975-1976 рр. знову було внесено доповнення – премія присуджувалась і в галузі архітектури. Але кандидатів на здобуття премії в цій галузі поки що не було. Перший лауреат в галузі архітектури з’явився в 1972 р. Ним став архітектор М. Карюк за комплекс соціально-культурних та лікувально-оздоровчих будівель для дітей і підлітків в с. Головач Полтавської обл.

В зв'язку з тим, що з кожним новим конкурсом кількість лауреатів збільшується, а фонд грошової винагороди не збільшується, у 1979 році комісія з питань премії ім. М. Островського ЦК ЛКСМУ приймає рішення: у виняткових випадках ділити одну премію між кількома переможцями. Зокрема це стосувалося колективів – лауреатів в галузі концертно – виконавської діяльності та образотворчого мистецтва.

В переліку номінацій на здобуття премії ім. М. Островського 1980 р. з'являється номінація “заклади культури”. Серед закладів культури за останні 10 років звання лауреатів присуджено:

- бібліотеці-музею ім. А. Гайдара в м. Каневі;
- обласному музею комсомольської слави ім. О. Матросова в м. Дніпропетровську;
- музею підпільної комсомольської організації “Спартак” с. Красногірка Голованівського р-ну Кіровоградської обл.;
- музею М. Островського в м. Шепетівці;
- музею історії Рівненської обласної комсомольської організації;

Хто не знав і не любив популярних естрадних українських пісень “Червона рута”, “Водограй”, “Стожари” та ін., автором яких був Володимир Івасюк! Його пісні у виконанні вокально-інструментального ансамблю “Смерічка” Чернівецької обласної філармонії у 70 – 80-ті роки постійно звучали по радіо та телебаченню. Мелодійні голоси Софії Ротару, Василя Зінкевича, Назарія Яремчука зачаровували слухачів. І не дивно, що ці чудові співаки і композитор були нагороджені республіканською комсомольською премією ім. М. Островського.

1984-й – ювілейний рік. З нагоди 80-річчя від дня народження М. Островського ЦК ЛКСМУ приймає рішення про присудження 10 премій в галузі науки, техніки і виробництва, 15 – в галузі літератури, мистецтва та архітектури. В галузі музики премія не присуджувалася. В галузі образотворчого мистецтва та архітектури була відзначена група скульпторів: О. Редько, М. Запорожець, В. Смирнов, Р. Юхтовський – за створення меморіального комплексу “Слава”, присвяченого “молодогвардійцям”, в м. Рівеньки Ворошиловградської обл.

В Постанову ЦК ЛКСМУ про присудження премії ім. М. Островського за 1976 рік знову вноситься доповнення: премія присуджується в галузі науки і техніки, виробництва і педагогічної діяльності. Першим лауреатом премії ім. М. Островського серед педагогів став вчитель початкових класів Сазонівської середньої школи Кіровоградського р-ну Кіровоградської обл. Завін В.І.

В червні 1980 р. на засіданні Бюро ЦК ЛКСМУ було прийнято постанову “Про позачергове присудження республіканської комсомольської премії ім. М. Островського в зв’язку з 70-річчям ЛКСМУ України”. В списку лауреатів першим було названо ім’я українського поета-дисидента Василя Симоненка. Премія присуджена йому посмертно. В. Симоненко один з яскравих представників покоління “шестидесятників” в літературі, “лицар українського відродження”, народився у 1935 році в селянській родині. Закінчив школу з золотою медаллю. Після закінчення факультету журналістики Київського університету в 1957 р. став працювати в газетах “Молодь Черкащини”, “Черкаська правда”, в “Робітничій газеті”. У 1962 р. вийшла його перша поетична збірка “Тиша і грім”. Як журналіст гостро виступав проти партійно-бюрократичного апарату, через що систематично зазнавав переслідувань зі сторони владних структур. У 1963 р. В. Симоненка жорстоко побили невідомі особи, після чого він незабаром помер. Похований в Черкасах. Після смерті поета були видані збірки його поезій “Земне тяжіння”, “Поезії”, “Лебеді материнства”. Поезії В. Симоненка проблематичні, сповнені філософського змісту, направленні проти тоталітаризму за національне звільнення. Деякі твори були заборонені цензурою і не публікувалися – “Злодій”, “Некролог кукурудзяному качану”, “Балада про прийдешню людину”, “Суд” та ін. В 1995 р. Василь Симоненко удостоєний Державної премії ім. Т.Г. Шевченка (посмертно).

При знайомстві з документами щодо присудження республіканської комсомольської премії ім. М. Островського за останнє 10-ліття простежується тенденція до зниження престижу цієї винагороди. Знизилася якість робіт, що висувалися на конкурс. Вимагала свого вирішення і проблема грошового забезпечення премії. Так, при авторському колективі з п’яти осіб вона складала по 100 крб. на кожного. Крім того, в роботі комісій з присудження премії знизилась вимогливість до відбору учасників конкурсу і якості робіт. Склад комісії довгий час не поновлювався. Тому з метою підвищення престижу та ефективності премії ім. М. Островського в січні 1990 р. бюро ЦК ЛКСМУ затверджує нове Положення про республіканську комсомольську премію ім. М. Островського, відповідно до якого було створено комісію з питань премій: одна – в галузі науки і техніки, друга – в галузі літератури, мистецтва, архітектури, виконавської діяльності і народної творчості. Склад комісій затверджувався Бюро ЦК ЛКСМУ строком на чотири роки. Крім того, встановлювалося 10 премій ім. М. Островського з таким порядком присудження:

- в галузі науки і техніки – по непарних роках;

- в галузі літератури, мистецтва, архітектури, виконавської діяльності і народної творчості – по парних роках;

Грошова винагорода збільшувалася до 1000 крб. на одного автора і до 2000 крб. на авторський колектив. В Положенні про премію ім. М. Островського в галузі науки і техніки зазначалось, що лауреатам надавалось право вибору на поїздку за кордон в складі туристичних груп, які формуються регіональними відділеннями БММТ “Супутник”, протягом року від дня опублікування підсумків конкурсу. А відділення Президії АН УРСР за рекомендацією комісії надавали лауреатам можливість публікувати огляди своїх робіт в журналі “Вісник АН УРСР”, стажуватися в провідних наукових центрах країни, отримати направлення в докторантуру.

Отже, згідно нового Положення в 1990 р. було присуджено лише 10 премій в галузі літератури і мистецтва, архітектури, виконавської діяльності і народної творчості. Одним з лауреатів став соліст Держтелерадіо УРСР, а нині народний артист України Віталій Білоножко.

Остання постанова ЦК ЛКСМУ “Про присудження премії ім. М. Островського” була прийнята на засіданні Бюро ЦК ЛКСМУ 21 червня 1991 р. На Бюро розглядалось питання про внесення деяких змін в Положення про премію. Зокрема, відзначалось, що проведення конкурсу на здобуття премії віднині буде проводитись щорічно. З 1992 р. планувалось присудження лише 10 премій: 5 – в галузі науки і техніки і 5 – в галузі літератури і мистецтва. Визначалася одна сума грошової винагороди – 2000 крб. як для одного автора, так і для авторського колективу до п’яти осіб. У 1991 році було присуджено 10 премій в галузі науки і техніки.

За 33 роки існування конкурсу на здобуття премії ім. М. Островського лауреатами стали 471 особа та 58 колективів. Премія стала для багатьох з них трампліном для подальшого розвитку та вдосконалення своєї професійної майстерності. Серед них відомі вчені, спеціалісти народного господарства, діячі культури і мистецтв, діяльність яких широко відома за межами України.

В якійсь мірі премія являла собою один з найважливіших елементів системи відбору талановитої молоді.

З розпадом Радянського Союзу, а з ним і комсомолу, не стало і премії ім. М. Островського. В Україні з’явилися інші цінності, інші ідеали. Дехто з колишніх лауреатів тепер соромиться цього високого звання. Хоча більшість пишається цією нагородою і вважає, що такі премії потрібні молоді як стимул для розвитку творчого потенціалу як в галузі літератури і мистецтва, так і в галузі науки і техніки.

Микола Островський у моєму житті

Леміжанський В.А.,
м. Хмельницький

Мені, як першому секретарю Шепетівського міського і районного комітету комсомолу, у шестидесятих роках ХХ ст. довелося виховувати молодь на кращих традиціях нашого народу, в тому числі на прикладах з життя Миколи Островського і героїв його творів.

Разом з відділом культури комітет дбав про те, щоб у кожній бібліотеці – державній, колгоспній, профспілковій – були твори М. Островського, зокрема роман “Як гартувалася сталь”.

На підприємствах, міст Шепетівки і Полонного, у колгоспах і радгоспах Шепетівського району молодь об’єднувалася у трудові комсомольсько-молодіжні колективи. Краще працювали вони на залізничній станції Шепетівка-1, Шепетівському цукрокомбінаті, Понінківському паперовому комбінаті, Полонському фарфоровому заводі, в колгоспах сіл Плєсна, Пліщин та деяких інших.

Кращим серед кращих цих колективів бюро міському комсомолу присвоювало ім’я Миколи Островського. В народі ці зміни, бригади, ланки, ферми називали корчагінськими. Щоб завоювати це ім’я, комсомольсько – молодіжний трудовий колектив, серед іншого, повинен був провести з юнаками і дівчатами читачку конференцію по роману “Як гартувалася сталь”, гуртом відвідати музей письменника у Шепетівці, по можливості зустрітись з тими, хто разом з М. Островським вчився чи працював, а в 60-і роки такі люди ще жили у Шепетівці.

Щоб молоді люди не забували свого земляка, героїв його творів, прототипи яких у свій час ходили по Шепетівці, комітет комсомолу в межах розумного називав їх іменами ті заходи, які проводились. Зокрема, організовувалися спортивні змагання за право виборити кубок М. Островського, у кінотеатрі – кінофестивалі, присвячені письменнику, при міськкомі працював політичний клуб “Павло Корчагін”, у міськрайонній газеті періодично випускалась молодіжна сторінка “Корчагінець”. Впродовж десятків літ при в’їзді у місто зі сторони Хмельницького стояла стела, на якій були – гарний напис “Шепетівка” і так як ми собі його уявляли (головного героя роману) барельєф Павла Корчагіна. Цьому передувала тривала дискусія між комсомолом і місцевою владою. Врешті – решт міськвиконком погодився з пропозицією комітету комсомолу.

Ми турбувались про високу громадську активність тих молодих людей, які працювали або вчилися у колективах, яким було присвоєно ім'я М. Островського, зокрема, паровоз Шепетівського локомотивного депо, колгосп села Велика Березна, шепетівська школа № 1, Шепетівський кінотеатр.

На мій погляд все робилося, щоб молодь краще жила, а разом з тим щоб вона як Микола Островський, як герой роману Павло Корчагін була великим патріотом своєї Батьківщини, гаряче любила її, в разі необхідності, була готова стати на їх захист, а в критичний момент – не пожаліти найдорожчого, – життя.

З багатьох прикладів назву декілька. На початку 1966 р. комітет комсомолу оголосив змагання серед комсомольсько – молодіжних колективів за право відкриття пам'ятника М. Островському у Шепетівці, будівництво якого розпочиналось. В нього включились 22 колективи. Переможцем вийшла комсомольсько – молодіжна ланка Олени Шевчук з колгоспу села Плесна, вона виростила по 387 цнт. цукрових буряків з кожного гектара.

Восени 1966 р. комітет комсомолу разом з обласним і міським військкоматами відправляв на Кавказ групу хлопців з 12 чол., для служби в армії. В урочистій обстановці їм було вручено пам'ятку – наказ служити так як служили Микола Островський і Микола П'яскорський і щоденник для запису найважливіших подій. Міськком комсомолу підтримував зв'язок з військовою частиною. Неодноразово газети “Красная звезда” і “На страже” писали про те як служать воїни – корчагінці. Зокрема, як спасали стариків і дітей під час стихійного лиха – повені. Ще за мого секретарства хлопці щасливо відслужили, Данілов Іван, Криван Володимир, Остапчук Микола, Ковальчук Володимир та інші повернулися в рідне місто і щоденник передали музею М. Островського.

А яке піднесення у молоді викликало рішення міськкому комсомолу у лютому 1969 р.: “Комсомольці і молодь України! Включайтесь у збір коштів на будівництво музею М. Островському в Шепетівці.”

З плином літ приємно згадувати як в 60-ті роки видатні державні і політичні діячі оцінювали батьківщину письменника і те, що тодішні сучасники робили у місті, де він ріс, учився, розпочинав свій трудовий шлях.

У 1969 р. в Шепетівці побував перший секретар ЦК Компартії України П.Ю. Шелест. Ось що він згодом записав у своїх спогадах: “15 – 16 січня був у Шепетівці... Це ж легенда! Не можна забувати, що Шепетівка – це батьківщина Миколи Островського, тут йому споруджено чудовий пам'ятник.”

М. Островський в Україні

Скрипник В.Я.,

м. Шепетівка, Хмельницька обл.

Багата Україна талантами. Вона дала світові поетів Тараса Шевченка і Лесю Українку, письменників Миколу Гоголя і Павла Загребельного, композиторів Миколу Лисенка та Олександра Білаша, кінорежисера Олександра Довженка, прекрасних співаків Івана Козловського, Анатолія Солов'яненка, Дмитра Гнатюка, Юрія Гуляєва... І в цій славній когорті яскравою зіркою сяйнув талант письменника Миколи Олексійовича Островського. Навколо його імені, особливо останнім часом, точиться багато розмов. Говорять і пишуть про те, чи сам Островський писав свої твори, чи дійсно брав активну участь у громадянській війні і будівництві вузькоколійки в Боярці, чи був він насправді таким сильним, вольовим, мужнім, талановитим? Може це легенда, міф чи більшовицька пропаганда? І ще одне питання зависає у повітрі: так чий же він письменник – російський чи український? На всі ці питання можна дати лише одну відповідь: звертайтесь до документів. Вони зібрані і зберігаються в державних архівах, у фондах музеїв письменника. Їх, звичайно, при змінах влади можна знищити, на тому ж самому документі можна побудувати різні версії. Але у Островського є ще два захисних фактори: спогади людей і його роман “Як гартувалася сталь” Так, Островський писав свої твори російською мовою, писав тоді, коли жив у Росії, і видав їх вперше в московському видавництві “Молода гвардія”. Але тоді нашою Батьківщиною був Радянський Союз, і Москва – її столиця. Україна була невід’ємною частиною великого цілого. То чи потрібно нам тепер ставити подібні питання стосовно талантів, що прославляють рід людський незалежно від національності? Весь світ в однаковій мірі захоплюється Тарасом Шевченком і Олександром Пушкіним, Вільямом Шекспіром і Генріхом Гейне, Янкою Купалою і Шота Руставелі. І як би не називали Миколу Островського, як і Миколу Гоголя, російським письменником, він народився в Україні і тісно з нею пов’язаний усім своїм коротким життям.

Перед нами документ – фотокопія паспорта, що зберігається у фондах Шепетівського музею М.Островського. На першій сторінці:

Прізвище, ім’я, по-батькові – Островський Микола Олексійович.

Рік народження –1904, 29 вересня.

Місце народження – с. Вілія Острозького району Рівненської області.

Національність – українець.

21 рік з 32-х, відведених йому долею, Микола Олексійович прожив в Україні. Народився в мальовничому українському селі на Волині. В Україні проживала вся численна родина. Він бував в Острозі, Манівцях, Житомирі, жив у Старокостянтинові, Шепетівці, Харкові, працював і навчався в Києві, Боярці, воював під час громадянської війни на Львівщині, організовував перші комсомольські осередки в Берездові та Ізяславі, лікувався у Бердянську, Євпаторії, Слов'янську. В Україні пройшли його дитячі і юнацькі роки. Тут плекалася його поетична душа і гартувався його мужній характер. Він любив рідну українську мову, яку чув від своєї матері. Ольга Йосипівна з чеських переселенців, але народилася в м.Дубно Рівненської обл., розмовляла українською мовою і любов до неї прищепила синові. М.Островському як письменнику часто робили зауваження, що в його творах багато українізмів. Так сталося, що доля закинула його далеко від України. Живучи у Москві та Сочі, він завжди з любов'ю згадував свій рідний край, і йому хотілося поїхати туди, “подихати українським повітрям”. “ Знаєте, – говорив він своїм друзям, – чому саме тут у пишному Сочі, частіше, ніж будь-коли пригадується мила моєму серцю проста тиха Шепетівка. Побувайте на Україні, обов'язково побувайте. Це чудовий край. І люди там чудові. І в праці, і в житті, і в піснях. А які гостинні, привітні!”

За станом здоров'я та необхідністю певних умов для роботи останні роки М. Островський жив у Москві та Сочі, там працював над романами “Як гартувалася сталь” та “Народжені бурею”. Але те, про що він оповідає у своїх творах, відбувається саме в Україні. Він історично правдиво відтворює події революції, громадянської війни, боротьби за встановлення радянської влади, життя молоді тих літ. Особлива цінність творів Островського в тому, що вони передають атмосферу тієї епохи, його герої допомагають зрозуміти молодих людей 20-х-30-х. Можна по різному ставитися до тих подій, але робити вигляд, що нічого особливого не відбувалося, – неможливо, як неможливо закреслити того позитивного, що було в минулому.

В монографіях про М. Островського останнім часом період його життя в Україні подається дуже стисло. Намагаються зовсім викреслити з його життя комсомольську роботу, участь у громадянській війні, боротьбу за встановлення радянської влади на Шепетівщині. Але без цього виходить несправжній Островський. І не завжди зрозумілими були його вчинки. Адже саме те, що пережив він і

тисячі таких, як він, у 20-30-ті, загартувало його сильний характер і волю, його мужність і стійкість. Ці прекрасні якості в людині не виникають з нічого. Комсомол був, більшовицька партія була, була громадянська війна. Були перемоги і поразки, були помилки і злочини. Але це наша історія, і в ній кожний посідає своє місце, має свою оцінку і пам'ять поколінь в залежності від здійсненого. Якщо ж допустити, що в романі “Як гартувалася сталь” все вигадане, зображені неіснуючі герої, то хіба став би він таким популярним ще за життя автора та й по його смерті? Тепер вже можна сказати, що біографія Миколи Островського десятиліттями перекроювалася в залежності від кон'юктури. Ім'я його всіляко експлуатувалося. Писати про автора “Як гартувалася сталь” було престижно. В написаному допускалося багато фактичних помилок, що свідчить про поверховість і недбалість у наукових дослідженнях.

Про М. Островського в Україні в різні роки писали майже всі газети і журнали. Серед монографій вирізняються роботи кандидата філологічних наук Михайла Логвиненка, літературознавця Ш.Вядро. У 1974 р. вийшов з друку роман І.Цюпи “Мужній вершник”. Але й у цих фундаментальних роботах допущені загальноприйняті штампи в біографії М. Островського – пролетарського письменника, комуніста. Багато фактів підтасовувалось під загальноприйнятну схему. Так чинили і з його творами. Тепер уже можна говорити про два розділи, вилучені з роману “Як гартувалася сталь”, в яких оповідалося про участь Павла Корчагіна у “робітничій опозиції”. Адже, прийнято було, що Корчагін /а значить і Микола Островський/ не мали права замислюватися над тим, що відбувається навколо або сумніватися.

В газетних і журнальних публікаціях завжди більше уваги приділяли М. Островському – першому комсомольцю, комуністу, навіть називали “вершиком революції”. І до того відшліфували його образ, що жива людина перетворилася в схему. І не зважаючи на те, що наукові співробітники державних музеїв М.Островського завжди вели боротьбу за достовірний опис життя письменника, все ж неточності, різні версії і домисли породжували у читачів сумнів і недовіру. Не один рік велася боротьба з питання перебування М. Островського в бригаді Котовського. Адже “котовцем” був Павло Корчагін, а не Микола Островський. І тривалий час навіть в музеях письменника Боярки і Вілії не розлучалися з цією версією. Також помилково показували М.Островського на фотографії першого випуску ЧОПу /частина особливого призначення по боротьбі з бандитизмом в Шепетівці /1923 р./ І тільки за допомогою сочинського, московського музеїв та криміналістів вдалося довести, що на знімку зовсім інша людина. Наукові

співробітники шепетівського музею письменника повністю розшифрували фотографії: перший випуск Єдиної трудової школи /1921 р./, М. Островський з друзями в Берездові /1923 р./ та ін. Встановлено, що у 1914 р. Микола жив у Старокостянтинові і перший його лист до батька, що експонується в музеї, написаний саме звідти, а не з Шепетівки.

Співробітники музею намагалися давати спростування в пресу у випадках подачі неточних фактів, але ніколи жодний друкований орган цих спростувань не публікував.

У 90-х роках почали з'являтися в пресі публікації, які почали брати під сумнів все раніше написане і звинувачувати невідомо кого у фальсифікаціях, а Островського називати “легендою і міфом”, як це зробив професор, засллісівник України П. Вакулюк.

Не зважаючи на те, що музеї письменника в Україні відкривалися пізніше, ніж у Москві та Сочі, тепер у їхніх фондах зібрано достатньо матеріалів для створення наукової біографії письменника. Але на даний час не все досконально вивчено і осмислено.

У фондах Шепетівського музею зберігаються документи, листи, фотографії, архівні довідки, газетні та журнальні публікації, численні спогади рідних, друзів, соратників по комсомолу. Вивчаючи ці документи, можна дати відповіді на багато питань, ліквідувати “білі плями” у біографії письменника, про які стали писати. І їх немало саме по періоду життя в Україні. Це пояснюється тим, що при складанні потрібної пролетарської біографії письменника не зверталася увага на деякі документи або вони просто ігнорувалися. Отоді то й з'явилися ті “білі плями”. Треба зізнатися, що не все було доступним для вивчення і не все дозволялося оприлюднювати. В цьому плані можна говорити про такі факти, як доля родини Островських, створення першого комсомольського осередку в Шепетівці у 1919 р., участь М. Островського у громадянській війні. Вагомий внесок у дослідження цих питань вніс шепетівський музей письменника. Довгий час нічого не було відомо щодо родини матері письменника Ольги Йосипівни та батька Олексія Івановича. Бо деякі факти вважалися небезпечними в політичному плані. Дід Миколи Іван Васильович Островський був унтер-офіцером царської армії, а його дружина – дочкою священника. Дядько Островський Володимир Іванович теж мав сан священнослужителя. Сестра Катерина Олексіївна вийшла заміж за священника, який, до того ж, тривалий час жив з дітьми у Польщі. Батько Олексій Іванович Островський теж унтер-офіцер у відставці, нагороджений двома Георгіївськими хрестами. У с.Вілії батько одержав у спадщину від першої дружини Бондарчук Іулітти Прокопівни хату та наділ землі. Мати

Ольга Йосипівна за національністю чешка. Все це ретельно приховувалось через те, що під час сталінських репресій могло зробити будь-кого з членів родини “ворогом народу”, спалюючи ім’я письменника.

Багато документів, фотографій, листів Островського було вилучено з фондів музеїв, ретельно складено в папки з грифом “абсолютно секретно”, тому що пов’язано все це було з людьми, репресованими у 30-х роках. Таких людей в результаті досліджень нараховується більше 30 осіб. Серед них представники українського народу: перший секретар ЦК ЛКСМУ С.Андрєєв, завідувач міськвкно Києва В.Васютинський, секретар ЦК ВКП/б/У О.Косіор, голова Берездівського райвиконкому Лисицин М.М., секретар Берездівського райпарткому Богомолець І.Й., перший секретар Шепетівського окружного партії В.Лобанов, працівники Шепетівського окружного комсомолу М.Разін, М.Федотов, О.Поляков та ін.

Стосунки з такими людьми могли загрожувати Островському позбавленням волі.

Та всього лише рік не дожив він до страшного 1937-го. І невідомо, знали б ми М. Островського, якби не рання смерть, і чи читали б “Як гартувалася сталь”?

Можливо, все було б стерто з лиця землі, як і багато чого іншого – талановитого і правдивого.

Микола Олексійович Островський під час перебування в Росії не поривав зв’язків і з Україною. Листувався з родичами і з друзями, з Шепетівським комітетом комсомолу. Цікаві листи Петру Новікову, Люсі Беренфус, Марії Родіній. Він надсилав роман “Як гартувалася сталь” на обговорення в Шепетівку, Київ, Харків. Комсомольці Вінниці обрали його делегатом на IX Всеукраїнський з’їзд комсомолу. Він був постійним почесним членом Шепетівського окружного комсомолу. У 1935-1936 рр. від України і безпосередньо від Шепетівки до Островського в Москву і Сочі приїздили делегації. Голова Шепетівського ревкому І.С. Лінник, бригадир рілничої бригади колгоспу “Більшовицька правда” Шепетівського району, майбутній Герой Радянського Союзу С.І. Климович.

Привітати письменника з високою урядовою нагородою орденом Леніна у 1935 р. приїздили делегації з Києва, Харкова, Шепетівки, Донбасу. Від імені письменників України його вітали А. Головка, П. Панч, О. Корнійчук, М. Упеник.

З М. Островським зустрічалася Герой Соціалістичної праці відома ланкова Марія Демченко. Ще за життя у 1935 р. ім’я письменника присвоєно Харківському газетному технікуму.

Продовжував жити М. Островський в Україні і після своєї смерті. У 1937 р. урядом України була прийнята постанова про увічнення пам'яті письменника.

Його ім'я було присвоєно Вінницькому педінституту, вулиці в Києві, встановлено погруддя в Шепетівці, засновано дві стипендії у Київському педінституті. Згодом, було відкрито музеї в Шепетівці /1946 р./, в с. Вілії / 1951 р./, в м. Боярці /1974 р./.

Відкрито пам'ятники у Берездові, Вілії, Хмельницькому, Шепетівці, Харкові, Києві, Боярці, Івано-Франківську, Львові тощо. Нещодавно шепетівський музей письменника провів роботу з уточнення даних щодо увічнення пам'яті М. Островського в незалежній Україні. Виявилося, що й досі у 64 населених пунктах України вулиці названі ім'ям письменника. Ім'я М. Островського присвоєно 8 школам, бібліотекам в Сумах, Шепетівці, Чернігові, Запоріжжі, Каховці, Житомирі, Харкові, Маріуполі, Хмельницькому. Збереглися пам'ятники письменнику в Ромнах і Шостці Сумської обл., у Стаханові Луганської обл., у селах Вілія та Оженіно Рівненської обл., у Боярці, Коростені, Будичанах, Дубрівці Житомирської обл., Шепетівці, Берездові, Ізяславі, Хмельницькому Хмельницької обл. У Харкові збереглося 3 // пам'ятники М. Островському. Ім'я Островського зберіг Одеський театр юного глядача, театральна студія і Палац культури залізничників у Дніпропетровську, локомотивне депо і кінотеатр у Шепетівці. На жаль, іншими іменами названо школу № 11 у Чернігові, педінститут у Вінниці, драмтеатр у Рівному. І зовсім не вшановують пам'ять письменника у Тернопільській, Львівській та Чернівецькій областях.

Починаючи з 50-х років в Україні розгорнувся корчагінський рух серед трудових колективів. А у 1974 р. корчагінські бригади першими поїхали на будівництво БАМу. У 80-х в Україні почали створюватися корчагінські комсомольсько-молодіжні колективи. І як і в усьому Радянському Союзі, в Україні протягом 50-80-х років існував корчагінський рух серед учнівської молоді.

У 1958 р. в Україні була заснована республіканська комсомольська премія ім. М. Островського. До 1990 р. нараховується 529 лауреатів цієї премії. Серед них: Юрій Збанацький, Платон Воронько, Дмитро Павличко, Борис Олійник, Олександр Білаш, Анатолій Мокренко, Ігор Шамо, Іван Миколайчук, Ада Роговцева, Галина Кальченко, Іван Цюпа, Микола Рибалко, Раїса Недашківська, Мирослав Скорик, Микола Машенко, Віталій Коротич, Софія Ротару, Владислав Титов, Василь Зінкевич, Василь Симоненко і багато інших.

В роки Великої Вітчизняної війни на Полтавщині діяла підпільна антифашистська група "Набат", члени якої називалися іменами

героїв роману “Як гартувалася сталь”. У фондах Шепетівського музею зберігаються спогади учасників боїв за звільнення Шепетівки від фашистів, в яких вони описують те піднесення, що відчували вони, коли звільняли місто Павки Корчагіна.

В Україні з успіхом йшли вистави про М. Островського: “Дев’ята симфонія” Ю. Принцева, “Драматична пісня” Б. Равенських і М. Анчарова “Листи до друга” А. Ліханова і І.Щура – на сценах театрів Харкова, Києва, Хмельницького, Рівного, Одеси та ін. Київська кіностудія ім. О. Довженка тричі екранізувала роман “Як гартувалася сталь” /1942 р., 1956, 1973 рр./ В останньому фільмі, зйомки якого проходили і в Шепетівці, роль Павла Корчагіна зіграв актор Володимир Конкін, випускник Харківського театрального училища.

У фондах Шепетівського музею зберігаються 34 українських видання творів М. Островського. Серед них перше видання “Як гартувалася сталь”, яке за бажанням автора було здійснене видавництвом “Молодий більшовик” у 1934 р.

Редактором видавництва був Костянтин Данилович Трофімов. З ним листувався М. Островський, ведучи переговори про підготовку цього видання. Це була його заповітна мрія. В експозиції музею представлена ще одна унікальна книга – “Як гартувалася сталь” мовою лемків /народність Закарпаття/, видана Лемко-Союзом в Америці у 1938 р.

Микола Островський і його твори багатьом допомагали у важкі хвилини життя, допомагали повернутися в стрій і бути корисним своїй батьківщині і своєму народові. Є такі особистості і в Україні. Ставши поетами, письменниками, артистами, вони своєю творчістю приносять радість людям і, не схиливши голови під ударами долі, живуть за девізом М.Островського “Умій жити і тоді, коли життя стає нестерпним. Зроби його корисним.” Серед них письменники Олександр Бойченко і Владислав Титов, поети Микола Рибалко, Володимир Забаштанський, Микола Красюк, художники Лідія Тихолаз, Любов Михайлова, Іван Коваль, Валентина Михальські, майстрині-вишивальниці Лідія Лісайчук і сестри Махонюк. В Україні народилися відомий усьому світові офтальмолог Святослав Федоров і призер XI Параолімпійських ігор футболіст Тарас Дутко.

В наш час в Україні знає, в основному, старше покоління. З проголошенням незалежності переглянуті навчальні програми з літератури в школах, і Микола Островський був виключений з програми через те, що його твори віднесено було до прокомуністичної ідеології. Але згодом стало зрозуміло, що М. Островський завжди вражав не стільки тим, що був першим комсомольцем, комуністом, що вірив у

можливість побудови комуністичного суспільства, а тим, що був мужньою людиною, вірним своїм переконанням, з великою силою волі і бажанням боротися навіть тоді, коли це здається неможливим. Під впливом політичної ейфорії дорослі відняли у підростаючого покоління їх ідеал справжньої людини, натомість не давши нічого. А молодь завжди широко тяглася до Миколи Островського та його героя Павки Корчагіна. Свідченням цього є відкритий у 1966 р. пам'ятник М. Островському у Шепетівці і побудований у 1979 р. музей. Молодь будувала своїми руками і на свої кошти. На п'єдесталі пам'ятника викарбувано: "Миколі Островському – молодь України". У 2000 р. в підніжжя пам'ятника закладено капсулу з посланням молоді 2000 р. до молоді 2050 р.

Про повагу до М. Островського свідчить і прийнята Верховною Радою України в лютому 2004 р. постанова про відзначення 100-річчя від дня народження письменника в Україні.

І хочеться вірити, що ті труднощі, які виникли при розбудові незалежної України, не відштовхнуть людей від Островського, тому що він потрібний Україні тепер так, як і всі минулі роки там, де повинна перемогти віра, справедливість і добро, де потрібна витримка і сила волі, а головне – уміння працювати. Розмірковуючи про сучасне ставлення до М.Островського, український поет лауреат премії ім. М. Островського Михайло Шевченко писав: "Упаси, розуме, щоб у своєму захопленні новим або реабілітованим не розгубили ми інших цінностей. У тім і мудрість суспільства, щоб у ньому кожен зайняв своє місце.

Необхідно пам'ятати, якщо в різнотитуловані періоди нашого життя не стали ми ще гіршими, ще убогішими і бездушнішими, то в цьому немала заслуга і Миколи Островського".

Н.А. Островский и Азербайджан

Гусейнов Г.М.,
г. Баку, Азербайджан

Вашему вниманию хочу представить небольшое сообщение о значении романа Н.А.Островского «Как закалялась сталь» для культурной, общественно-политической жизни Азербайджана.

Известно, что сегодня в связи с политическими катаклизмами, многое пересматривается в жизни, а соответственно, и в литературе. Но ничто не сотрет из памяти легендарную судьбу Павки Корчагина.

В каких еще произведениях можно найти такой показ жизненной энергии?! Здесь и дружба, и преданность, и умение выстоять в труднейших ситуациях, прийти на помощь тому, кто в ней нуждается, любить до самозабвения людей, отечество, не сдаваться ни при каких обстоятельствах.

Это черты характера, которые нужны нашим школьникам, будущим защитникам Родины.

На примере Корчагина закалялось поколение, которое не спасовало в тяжелых испытаниях войны за Карабахскую землю Азербайджана.

В ребятах, многие из которых покоятся в аллее Шехидов, жила корчагинская закладка. Это наши вчерашние школьники писали в своих сочинениях: «Самое дорогое у человека - это жизнь. Она дается ему один раз и прожить ее надо так, чтобы не было мучительно больно за бесцельно прожитые годы...»

Близки нам дедовские кумиры и привязанности. Вглядываясь в прошлое отцов и дедов, видишь незатухающее зарево великих битв.

Среди многих героев того времени ближе и понятнее всех встает исполинская фигура Павки Корчагина. Хотя черты характера героя обусловлены временем, его личностные качества будут важны во все времена. Есть в Павле что-то от былинных богатырей земли русской. Это здоровое ядро нации, это то, что помогало людям сохранить себя в исторических испытаниях. На Павла можно опереться в любых жизненных ситуациях. Это наша, особенно в сегодняшних условиях, духовность.

Такой афоризм романа, как «умирать, если знаешь за что, особое дело, тут у человека и силы появляются» не просто фраза. Это стало жизненной позицией не только моего народа, живущего в непростой ситуации. Мы знаем: автор показал не одну исключительную личность, а жизнь целого поколения, его рост, мучение, умение бороться.

Время Корчагина было таким, что заставляло людей рано взрослеть. Это были, по определению А.Гайдара, люди «с обыкновенной биографией, в необыкновенное время» Так же, как и во время Корчагина, в борьбе двух враждующих сил выковывалось наше поколение. По примеру Корчагина и наши ребята закаляли свой характер, проходя через тяжелые испытания.

Роман «Как закалялась сталь» помогает распознавать личное и общественное в человеке, взаимоотношение поколений, смысл жизни, словом, важные жизненные вопросы.

Множество вопросов морально-этического порядка подняты в

романе. Это проблемы дружбы, любви, духовности, отношение между людьми в быту, отношение к женщине, понятие героического.

В Павле собраны и обобщены важные черты, которые мы хотим видеть в наших учениках. Цельный характер героя, с присущей ему душевной чистотой, всегда будет примером для азербайджанского народа. Павел Корчагин тип человека борца, целеустремленного и правдивого, в котором каждое новое поколение будет находить что-то свое от своей судьбы, от своей жизни.

Особенно трогают подростков исключительные условия и жизненные обстоятельства, в которых создавалась эта великая книга: страшная трагедия ранения, трудный этап борьбы с болезнью за возвращение в строй, героический труд над книгой «Как закалялась сталь», первая победа, всенародное признание, счастье Островского, высокая оценка его труда народом и правительством.

В Азербайджане несколько десятилетий подряд роман Н.А. Островского был настольной книгой тысяч и тысяч людей, восторгавшихся подвигом автора и его героя - Павкой Корчагиным. Роман читали не только на русском языке, но и на азербайджанском. Свообразный вклад в это дело вложил известный азербайджанский литературовед, критик и переводчик Мамед Ариф. Роман «Как закалялась сталь» на азербайджанском языке с удачно выбранным названием «Полад неча баркиди», что адекватно названию оригинала, переиздавался несколько раз (1941 г., из-во АККП; 1947 г., из-во «Азернешр», 1965 г., из-во «Азернешр»).

Великая книга Н.А.Островского сыграла огромное значение в патриотическом воспитании многих поколений азербайджанцев. В годы Отечественной войны на примере жизни Павла Корчагина воспитывались те, кого вот-вот должны были призвать на службу. Об этом с большим воодушевлением и теплым чувством вспоминает участник войны, 81-летний бакинец Гасан Керим оглы Дадашом. Фильм, снятый по роману, не раз демонстрировался по республиканскому телевидению.

Ни для кого не секрет, что человека воспитывает прошлое. А историю, традиции надо учиться понимать, находить в прошлом собственный опыт жизни. Память немыслима вне исторического. И если человека лишить исторической памяти, то он перестанет быть личностью. Все вы знаете знаменитую айтматовскую мысль: память – это совесть; человек, потерявший память, теряет совесть, становится манкуртом. Понять прошлое - это понять себя сегодня и не допускать ошибок завтра.

Этому и учит нас Павел Корчагин.

Символ епохи

Кабачинська С.І.,
м. Хмельницький

Символ епохи – кажемо ми, і в уяві постає римський Колізей, англійський Тауер, французька Ейфелева вежа, німецька Берлінська стіна – «опорні точки», історико-архітектурні віхи різних часів і народів. А де ж наші ознаки історичного поступу народу, чим вкарбовані у віки, у пам'ять наступних поколінь періоди його розквіту і занепаду, нищення і вимирання, військових перемог і мирного життя? Все перемелене в м'ясорубці безкочечних воєн, стерте з лиця землі, назване чужими іменами і вписане разом з ними в чужу, не нашу, історію та історично-культурну спадщину. І ту далеку історію нам сьогодні навряд чи до снаги відтворити знову. Але історію близьку, що творилась на наших очах і нашими руками, хіба ми не здатні зберегти?

Іноді здається – ні. В бойовому запалі, 70 літ гартовані в огні класової ненависті, виховані на нещадному «разрушим до основанья» – ми не мали часу спинитися, оглянутися, збагнути, де цінності справжні, а де заідеологізовані міфи. Закликаючи до знищення ідолів соцдоби - СРСР, ми не помічаємо руйнування і всього іншого, в тій державі сущого, котре – так! – працювало на ту державу і її возвеличувало, але було по-своєму правим, бо було – чесним, мужнім, красивим, справедливим. І було – нашим.

Микола Островський, як і його творчість, його життя і, зрештою, його музей також – саме з цієї когорти.

Про нього написано стільки, як мало про кого в колишній Країні Рад. Його книга «Як гартувалася сталь», ще за життя автора видана 41 (!) раз, пережила свого творця, множачи й множачи його посмертну славу. Щось у ній було більше, ніж літературний талант, вище, ніж комуністичний фанатизм, глибше, ніж просто віра, – якщо не лише просоціалістично настроєні патріоти в кубинських горах чи в'єтнамських лісах, а й віддані «ідеалам імперіалізму» японці, незважаючи на ще свіжий акт про капітуляцію в Другій світовій війні (а, найвірогідніше, саме на нього й зважаючи), поставили на сцені токійського театру п'єсу за цим романом. Та й китайці, рухаючись сьогодні швидше по рейках капіталізму, аніж світлим соціалістичним шляхом, раптом на зламі століть зняли серіал саме про Павку Корчагіна. Перемога людини над неймовірно складними обставинами, відданість ідеалам і мужність жити навіть у нестерпних умовах, не зраджуючи себе, – це те, для чого не існує кордонів ні територіальних, ні менталь-

них. Саме цією силою була наповнена кожна сторінка твору, написаного українським хлопцем, але близького кожній людині на землі.

Ми звикли до ходульного Миколи Островського, який за радянського часу абсолютно ототожнювався з героєм його першого і найвідомішого роману – Павкою Корчагіним. Адже саме такий Островський ідеально вписувався в звитяжні лави героїв-більшовиків – лицар без страху і докору, без сумнівів і каяття. Хлопець-рубака, покликаний революцією, фанатик, до останнього подиху відданий їй – чи міг він мислити інакше, ніж заповідав великий Ленін, ніж вчила комуністична партія?

Виявляється, міг. Тому й із відомих 700 сторінок книги «Як гартувалася сталь» більше ніж півстоліття дозволяли друкувати лише 395. Тому й заведено було досє на мужнього «вершника революції» і, якби не його смерть у 1936-му, то хто зна – може, через рік-два він розділив би долю своїх товаришів по партії, виведених у романі під прізвищами вигаданими й справжніми. У деяких публікаціях стверджується, що в одному з московських архівів досі зберігається секретна справа, заведена на Миколу Островського, з резолюцією самого Лаврентія Берії: враховуючи, мовляв, великі заслуги Миколи Островського перед партією та урядом у вихованні радянської молоді, справу закрити і припинити.

З першого видання роману були вилучені два розділи про перебування Павки Корчагіна в робітничій опозиції – «творців» нового життя не влаштовував герой із сумнівами та ваганнями. А вони були в автора, і ними він ще в 1922 році ділився в листах до коханої дівчини Л.Беренфус: «Люсі, не вважайте мене, мій друже, за хлопчика, котрий, сидючи й нічого не роблячи, задумав розчаруватися і мріяти про повітряні замки й ідеальну свободу, рівність і братерство. Порив того бажання жити своєю мрією кинув мене в армію в 1919 році, але я швидко зрозумів, що душити когось – не значить захищати свободу, та й багато чого іншого...»

Багато чого іншого? Хто задумувався над цим раніше, коли і біографія, і творчість Островського підганялися під класичну формулу: «Гвозди бы делать из этих людей – крепче бы не было в мире гвоздей»? Саме таким – і тільки таким – він був потрібний ідеологам комунізму: людина-міф, життя-легенда. Ним спекулювали, його використовували – і тоді, коли він ще ходив з наганом, і коли написав книгу, вже хворий і безпомічний, і особливо – після смерті. Бо за життя Островський, навіть прикутий до ліжка невиліковною недугою, ніколи не був маріонеткою. За словами російського літературознавця Лева Аннінського, Островський – «це людина, яка за все платить сама

— за віру і помилки, за насильство і за слабкість. Він за все платить сам, і тому справа його чиста».

Втім, такий висновок — далеко не для всіх істина в останній інстанції. Дослідники виявили в його біографії безліч нестиковок, суперечностей і навіть підтасувань. «Островський Микола Олексійович, — твердила Українська радянська енциклопедія, — народився в сім'ї робітника... З 1915 року працював у Шепетівці, де 1918 року зблизився з більшовиками. Під час німецької окупації та громадянської війни виконував доручення підпільного ревкому. У 1919 році вступив до комсомолу, пішов добровольцем на фронт, служив у бригаді Григорія Котовського та Першій кінній армії. У 1920 році під Львовом Островського було поранено...»

Тим часом українські дослідники творчості М. Островського оприлюднили у пресі 90-х років двадцятого століття його автобіографію, написану ним, очевидно, в 1924 році, перед вступом у партію. Вона скрупульозно спростовує всі пізніші міфи. «Родився я в 1904 р. в с. Віллі Волинської губернії, — пише М. Островський (документ подається мовою оригіналу за публікацією Ю. Мицика в червневому номері «Кур'єру Кривбасу» за 1997 р. - С.К.). Батько мій працював на гуральні робітником в солодочному відділі. Там я вчивсь в сільській школі. ...Мій старший брат поступив у 1914 р. на ст. Шепетівку на службу помічником слюсаря в депо і ми всією сім'єю приїхали в Шепетівку. Мій батько старий, 68 л., не міг вже працювати, тоді нам з братом прийшлося працювати на сім'ю. Я поступив на роботу в буфет на станції, на кухню підносити обіди. Там я пробув до 19 року, в 1919 р. поступив на матеріяльний склад ст. Шепетівки різати дрова, де й був до 20 року. Потім поступив звіте учнем помішника кочегара на електростанції, де проробив до року. Був кубовщиком на станції, в переміжку вчився в школі. В 21 році була перша конференція робітничої молоді, де я був вибраний на повітову конференцію молоді, після чого вступив в КСМУ Шепетівської організації. В серпні місяці КСМ командувало мене в Київ до школи Залізно-дорожньої (електротехнічний відділ), де я був до кінця 1922 р. Опісля я був хворий кілька раз (більш 8 м.) тифом. Захворавши, приїхав в Шепетівку до батьків, де й болів.

В час цей хворості в грудні м. проходила Всеукраїнська перепис КСМУ, котрій я не пройшов і механічно вибув з КСМ. Після хворості вступив в КСМУ в 1923 р., в травні місяці був посланий Окркомом КСМ секретарем Берездівської районної організації, де працював увесь 1923 рік. У вересні 23 року був прийнятий кандидатом

КПБУ Берездівською парторганізацією і затверджений Окркомом КПБУ 17 січня – 24 р.

Рекомендували в партію: Лисичин Миколай Миколаєвич, член КПБУ з 18 р., п.к.ч. 289188, Предрайвиконкому, Трохимів, член КПБУ з 20 р., п.к.ч. 290391 секретар Райпарткому і Панасевич, член КПБУ з 20 р., п.к.ч. 2777.

В травні місяці був посланий окркомом КСМУ райорганізатором на Заславля, де й працюю до цього часу.

Н.А.Островский».

Це ще не всі різночитання. Провідний науковий співробітник музею М.Островського у Шепетівці Валентина Скрипник, вивчаючи долю видатного земляка, збрала величезний і детальний матеріал про його родину, яка вже понад 120 років мешкає у наших краях. Життя, либонь, кожного в цій родині варте було б цілої книги. Та навіть добре відомі факти й документи довгі роки ховались у запасниках музеїв: не велено було вносити найменші сумнівні мазки в парадний портрет лицаря революції. Не вписувались у нього ні унтер-офіцерство прадіда, діда й батька, ні два Георгіївські хрести – нагороди за мужність Олексія Івановича, ні священницький сан другого діда й дядька, ні чеське походження матері. Та, власне, пересічна біографія, на глибоке переконання ідеологів ладу, теж не личила письменнику. Їм потрібен був не тільки книжний Павка Корчагін, а й справжній, із плоти і крові, герой. Ним і зробили самого автора книги, переписавши «чорновик» його біографії начисто – в прямому й переносному значенні.

Чи був причетний до цього сам Микола Островський? Прочитуємо сказане ним у 1936 році: «Роман – це в першу чергу художній твір, і в ньому я використав також своє право на вигадку. В основу роману покладено немало фактичного матеріалу. Але назвати цю річ документом не можна. Це роман, а не біографія, скажімо, комсомольця Островського...» А ось як говорить про це дружина Миколи Островського Раїса Порфирівна Островська в інтерв'ю газеті «Правда» від 26 травня 1987 року: «Мене часто запитують, як в Островського з'явилася думка написати книгу? Коли почалася наша перша важка зима в Новоросійську, довгими засніженими вечорами ми просиджували біля Миколиного ліжка. Щоб якось нас розважити, він розповідав захоплюючі історії зі свого недавнього минулого: як воював у частинах Червоної Армії з білополяками, як був поранений, як будував вузькоколіяку під Києвом... Правда, боячись видатись хвальком, намагався переконати нас, що багато з цих подій стосуються не його особисто, а іншої людини. Він бачив, з якою цікавістю ми слухали, і, як признавався пізніше, тоді й виник у нього задум створити з цих епізодів повість для

молоді». Нині ні для кого не складають секрету ті схеми, за якими творились біографії потрібних більшовицькому режиму героїв. А коли й проривалися нотки правди, що абсолютно очевидно в процитованому інтерв'ю Раїси Порфирівни, то вони вміло ретушувалися чи й просто безцеремонно вирізалися – і хто б посмів протестувати?

Ну, не чистим пролетарієм за походженням був Микола Островський, і героєм громадянської війни він теж не був (хоча справжній його життєпис таки потребує чесних і неупереджених дослідників – порівняймо хоча б протиріччя в «Автобіографії» і листі до Л. Беренфус. - С.К.). Але роман «Як гартувалася сталь» він написав? Я порушую це питання, бо ще за радянських воно не раз виникало в навкололітературних колах: мовляв, зробили з хлопця-каліки і письменника, і героя — а сам він рядка не створив путнього. Знову ж таки, зішлемося на листи М.Островського. Після виходу в світ першої частини роману в журналі «Молодая гвардия» Островський у листі до свого друга П.Новикова писав: «Грубо и нетактично отрезали половину 9-й главы I части, со вторым томом я не позволю этого сделать. Одно хорошо: вся книга моя и никто не вклепал своего» (Архів музею М.Островського в Сочі. Із спогадів В.Бондарєва). І пізніше – в листі до редактора видавництва «Молодая гвардия»: «...эти годы каждый редактор делал свои манипуляции, вследствие чего роман очень ошипан. Целые куски выбрасывались...» (Архів М.Островського в Москві).

Що ж після цього казати про долю роману після смерті його автора?

А наші діти вже не «проходять» у школі «Як гартувалася сталь». Бракує навіть кучих годин зарубіжної літератури для уроку мужності, рівноцінного якому в українській літературі, на жаль, немає. Музей Островського у Шепетівці, який носить сьогодні поважну назву обласного молодіжного культурно-просвітницького центру зі статусом музею, об'єднаний з краєзнавчим і має у своєму штаті аж п'ять наукових співробітників. Не до Островського нині, не в моді він, та й взагалі – не наш письменник, то й чоловік - не наш?..

«Поки він ще бачив, у важкі для себе хвилини завжди читав «Кобзар» Т.Шевченка, – згадувала Р.Островська. – Коли біль ставав нестерпним, починав співати улюблені пісні: «Дивлюсь я на небо», «Як умру, то поховайте».

З Україною він не поривав ніколи – навіть в останнє своє десятиліття, коли важка хвороба і літературна праця вибрали для нього інше місце проживання – Сочі, Москву. Жваве листування, зустрічі з земляками, видання книги українською мовою – усе це наповнювало життя Островського відчуттям потрібності рідному народу, давало

снагу жити. І цей український хлопчик, що в 15 літ закрутився в революційному буревії, в 24 осліп, а в 32 пішов із життя назавжди, досі живе в нашій пам'яті не завдяки фанатизму, а завдяки силі духу. Бо, якщо й правда те, що Островський не воював на війні, — то ще більшою правдою є його стократ могутніша боротьба з тілесною неміччю і здатність довести, що дух сильніший за тіло, бо саме він, переплавлений у натхненне слово, здатен повести за собою мільйони. І ця віра, самозреченість, романтичний порив, перемога духу над хворим тілом перетворили людину-каліку на героїчний символ епохи. І треба бути сліпцями, щоб викидати таку людину, таку біографію з історії нашого народу.

Островський — наш. Хтось недалекоглядний може перекроїти шкільні програми, але нікому не дано переписати минуле, яке цілком могло скластися трохи інакше, коли б не було в ньому кволого чоловіка з незборимою волею, що зробила його не тільки символом епохи, в якій він жив, а й символом народу, яким народжений. І він потрібний тут, на рідній землі. Для того, щоб, оглядаючись на нього, його життя і книги, творили ми це майбутнє — своє і України — так, щоб не було нестерпно боляче за безцільно прожиті роки.

Чи була у Боярському лісництві вузькоколіїрка?

Вакулюк П.Г.,
м. Київ

Хто з школярів, які вчилися в радянських школах, учнів технікумів і студентів того часу не читав роману М.О. Островського „Як гартувалася сталь”? Хто з них не чув, що головний герой роману Павка Корчагін — це автобіографічний образ самого Миколи Островського — людини — „легенди”, червоноармійця Першої кінної армії, якого було поранено під Львовом 1920 року? Хто з громадян колишнього СРСР не чув про столицю комсомольської слави — Боярку і боярський ліс, в якому глибокої осені 1921 року комсомольці на чолі з Миколою Островським будували вузькоколіїну залізницю для вивезення дров і відвантаження їх у Київ, що замерзав без палива. Хто з громадян колишнього СРСР не чув, нарешті, що саме внаслідок поранення Островський тяжко захворів і не підводився з ліжка, почав втрачати зір, проте продовжував самовіддано служити комуністичній ідеї, змальовуючи героїчні будні молодості? Як після цього не захопитися мужністю „незламного бійця за комуністичні ідеали”?

Сприяли цьому і радянські засоби масової інформації, які десятки років прославляли першого комсомольця міста Шепетівки і його роман „Як гартувалася сталь”. У Боярці діяв музей М. Островського (з 1992 року краєзнавчий музей), біля якого встановлені пам’ятники Островському і комсомольцям 20-х років. На стіні залізничного вокзалу висить меморіальна дошка з написом, що саме в Боярці восени 1921 року М.О.Островський будував вузькоколіїку. Поряд з станцією встановлено паровозик „Кукушка” – нібито саме такі паровози тягали вагонетки з дровами і сім таких „Кукушок” притягли з Пушчаводиці у Боярку. Біля дороги Боярка – село Забір’я споруджено монумент „Боярка – БАМ”, а на садибі Боярської лісової дослідної станції стоїть „Пам’ятний знак комсомольцям 20-х років”. І це ще не все. У боярському лісі біля долини Надсона прокладено символічну ділянку вузькоколійки, поряд посаджено дендропарк і встановлено меморіальну дошку на ознаку того, що нібито тут проходила та сама „вузькоколійка”.

Ім’ям М.О.Островського названо школи, бібліотеки, клуби, кінотеатри, вулиці, технікуми і вузи. Йому присвячені пісні і п’єси. Письменник І.А.Цюпа написав про нього роман „Мужній вершник”. За мотивами творів Островського створено багатосерійні кінофільми. Китайці, велика кількість яких приймали активну участь у війні проти Української Народної Республіки, створили 18-ти серійний кінофільм. За романом „Як гартувалася сталь” створено балет „Юність” і оперу „Павло Корчагін”. За активну участь у громадянській війні й натхненну працю видатного комсомольця й письменника в 1935 році було нагороджено орденом Леніна. Посмертно в 1966 році (а помер він у 1936 році) йому присуджено премію Ленінського комсомолу. У 1958 році ЦК ЛКСМУ й Спілка письменників України встановили республіканську премію ім. Островського за кращий твір про комсомол і молодь.

Островський в 1924 році, вступаючи в комуністичну партію, написав автобіографію, в якій жодним словом не згадує про свою участь в громадянській війні і будівництві боярської вузькоколійки. Цей документ виявили в архівах колишній директор Острозького музею Анатолій Хведась і директор Рівненського музею Борис Шапієвський. Виходить, що Микола Островський, вступаючи в комуністичну партію, хотів приховати від рідної партії свої „подвиги”. Увесь його героїзм з’явився, коли народився Павка Корчагін у романі „Як гартувалася сталь”. У цьому романі викладено один з численних більшовицьких міфів, за допомогою яких компартідеологи маніпулювали свідомістю народу.

Єдине, перед чим ми повинні схилитися – життєва мужність М.О. Островського – людини надзвичайно сильної волі, наполегливості і мужності. Паралізований і сліпий він не став на шлях жалюгідного і безглузкого животіння, не занепав духом, а схопився за ниточку великого духовного життя, протягнуту йому комуністичною системою.

Не будемо торкатися питання про участь Островського у громадянській війні, але зупинимось на питанні будівництва боярської вузькоколійки.

До складу Боярського лісництва площею 3609 га входили чотири лісові масиви, в тому числі й основний Боярсько-Будаєвський площею 3226 га, котрий розділяється залізницею Київ-Фастів на дві, майже рівні за площею, частини. Довжина Боярського масиву 7 і ширина 3 км. В 1901-1914 рр. в лісництві щорічно вирубували 101 га стиглого лісу, тобто, ще до початку Першої світової війни тут зрубали понад 1400 га деревостанів.

За 1914-1921 роки в боярських лісах зрубали не лише стиглі а й пристигаючі та середньовічні деревостани. Ліс рубали і дрова складали в місцях заготівлі і ніяк не можна було в одному місці, як пише Островський, скласти в штабелі 210 тис. м³ дров. Вже в 1915 році, зважаючи на колосальні військові потреби, органи влади дозволили зрубати в соснових боярських лісах п'ятирічну, а в листяних 10-річну норму. Лісоматеріали вивозили по вузькоколіїці на гужовій тязі.

Після жовтневого перевороту 1917 року вугільні шахти були зруйновані і майже єдиним видом палива залишалися дрова, які заготовляли в найдоступніших місцях, не дотримуючись будь-яких правил. Навколо Києва рубали ліс в Голосієво, Дарниці, Пуша-Водиці, Біличах, Хотові і Боярці. Паливна криза в містах, зокрема на залізницях, з року в рік загострювалася і в 1919-1921 роках набрала загрозливого характеру. Скрізь з'явилися лозунги: “Все на боротьбу с холодом!”, “Все на топливный фронт!”, “Добудем дрова – раздавим буржуазию!”, “Да здравствует мировая революция!”.

У 1920 році для заготівлі дров створюється Українська трудова армія (командуючий Берзін), а в Київській військовій окрузі “Диктаторська паливна трійка” і в 1921 на залізниці “Держкомпуть-дезертир” з надзвичайними повноваженнями. Завдання “Держкомпуть-дезертиру” виловлювати тих громадян, які тікали з лісозаготівель і лав Червоної армії. Для мобілізації селянського транспорту на вивезення дров у 1920 році створили спеціальні військові команди, а в Києві, ще й Залізничний лісовий комітет Південно-Західної залізниці (Залліс-

ком), який у 1921 році став основним лісозаготівельником і постачальником дров.

У 1920 році по боярській вузькоколії довжиною 7 верств дрова возили кіньми на 40 вагонетках. Кожен візник щоденно робив дві ходки. За даними, які знаходяться в

Київському обласному державному архіві (далі КОДА), лише в січні 1920 року з станції Боярка відвантажили 166 вагонів дров. До осені 1921 року в Боярському лісництві зрубали і вивезли все, що можна було зрубати, і крім діючої вузькоколійки на кінній тязі будувати ще якусь вузькоколію не було потреби. За 1920-1921 рр. в боярських лісах заготовили дров 49536 і ділової деревини 20397 м³. Київська губернія за період з 1 липня 1920 року по липень 1921 року план заготівлі лісоматеріалів, в тому числі дров, виконала на 111, а вивезення на 130%.

Керівники боярських лісозаготівель, зважаючи на успішну роботу вузькоколійки і достатню кількість робочої сили, вже в березні 1920 року неодноразово вимагали дозволу додатково зрубати десятирічну лісосіку.

Цікаво простежити детальну хроніку заготівлі і вивезення дров з боярських лісів у 1920-1921 рр. 1920 рік, січень-квітень, Боярською вузькоколією довжиною 7 верств щоденно вивозили 4000-4500 м³ дров і не припиняючи вивезення палива, влітку провели її поточний ремонт.

Червень. Щойно звільнили Київ та його околиці від поляків і в боярських лісах заготовили 4980 і вивезли 6210 м³ дров.

Липень-серпень. Через масове проведення сільськогосподарських робіт органи влади не могли залучити селянський транспорт для вивезення дров.

Вересень. Заготовлено дров 3885 і вивезено 4856 м³.

Жовтень-листопад-грудень.

Керівники боярських лісозаготівель неодноразово повідомляли органи влади, що всі відведені їм ділянки лісу зрубані і дрова вивезені і якщо нові ділянки не будуть відведені, вони будуть рубати ліс скрізь, де ще є придатні для цього деревостани.

У 1921 році заготівля дров в боярських лісах не провадилася, бо нічого вже було рубати.

В Київському облдержархіві зберігається справа № 20 "Про створення ударних груп Південно-Західної залізниці" (фонд 459), але в ній немає жодного документа, який би свідчив про організацію в Головних залізничних майстернях і електромеханічному технікумі комсомольських та будь-яких інших бригад для проведення лісозаготівель та побудови в боярських лісах вузькоколійки. В КОДА (фонд

459, справи 41, 121, 121a і 122) зберігаються накази Залліському і його листування з різними організаціями та установами, але немає жодного документа, який би свідчив про будівництво боярської вузькоколійки.

В романі Островський пише про старі граби, які стояли вздовж траси вузькоколійки, “ховаючи зморшки кори під бурим мохом”, про самотню станцію серед лісу та про те як лопати шкребли камінь, а дощ змивав з насипу глину. Ні Островський, ні ті, хто переписував написане ним примітивним суржилом (спробуй написати краще, маючи двокласну освіту), не знали, що в боярських лісах граби не росли, бо тут піщані і зрідка супіщані ґрунти. І лопати не шкребли камінь, бо тут ніде його немає. І зморшки не ховалися під бурим мохом, бо кора у граба гладенька. І глина з насипу не спливала від дощу, бо як уже зазначалося, ґрунти тут піщані і зрідка супіщані. І головне, на відстань до 7 км ніхто і ніколи не будував би вузькоколіяку на паровій тязі.

Майже 60-річний на той час досвід свідчив, що на порівняно незначній відстані потрібно будувати лише вузькоколійки на кінній тязі, а для них ніякий земляний насип не потрібний. Шпали – звичайні дрова товщиною 16-20 см закопували врівень із землею і закріплювали на них рейки. Одна конячка, яка йшла між рейками, тягла вагонетку з дровами. Та й мешканці Боярки знають, що найближчі села – Віта Поштова, Глеваха, Малютанка, Забір’я, Білогородка і Тарасівка розташовані не за 15 верств від Боярки, як написано в романі, а за 1,5-5 км. І сама станція Боярка знаходиться не серед лісу, а в центрі великого поселення.

Островський і ті хто дописував і переписував його роман “Як гартувалася сталь”, знали, що Сталін та інші кремлівські вожді не хотіли бачити недоліків створеної ними тоталітарної держави, а їх наявність пояснювали злочинними діями класових ворогів, яких згідно з теорією марксизму-ленінізму, потрібно знищувати.

Ця теза звучить і в романі “Як гартувалася сталь”. Ніби не з того боку розпочали заготовлю дров. В результаті керівників і спеціалістів лісозаготівель заарештували. Островський у своїх творах паплюжив і оббріхував воїнів армії Української Народної Республіки і називав їх бандитами і гвалтівниками.

Звичайно, в умовах радянської дійсності інакше він писати не міг. Очевидно Островський знав, що на боротьбу за свободу і незалежність України стали тоді не бандити, куркулі і поміщики, а найбільш національно свідомі верстви українського населення, насамперед представники нечисленної тоді інтелігенції, студенти і гімназисти старших класів. Отже роман “Як гартувалася сталь” це романтична брехня. Більшовицький міф про Павлу Корчагіна нині немає права на існування. У Боярці гартувалася не сталь, а комуно-більшовицька легенда.

Мої роздуми над творами М. Островського

Гладуненко О.В.,

м. Острог, Рівненська обл.

Дош. Непривітний, осінній. Пізній час. Та все ж серед метушні сучасних центральних московських крамниць, шикарних з “прибамбасами” вітрин, зумів розгледіти непоказні вузькі металеві дверцята. Відчинив, зайшов і —... потрапив у XIX століття. Часи Пушкіна. Піднімаюсь широкими мармуровими сходами, з химерними поручнями, по гарних тихих килимах. Розглядаю важкі оксамитові, з китицями, завіси на вікнах. Відчиняю ще одні двері — і знову приголомшений: з московського порогу бачу висоти Кременецького кряжу, віддалік видніється село Вілія! Але вже початку XX століття. Дивно: серед гомінких артерій російської столиці спокійно і розмірено простяглися краєвиди Острожчини... Та все це, на жаль, лише гігантська настінна фотографія. Тут же — вироби знаних вілійських гончарів, сільськогосподарські знаряддя праці, предмети з лози, зроблені там же... І напис: “У селі Вілія в 1904 році народився письменник Микола Островський”...

Автор

Дійсно, він зріс в нашому краї. В цьому ж селі проживала і родина його дружини — Раїси Порфирівни Мащук. Багато написано про нього, тому додати щось нове дуже і дуже важко. То й не буду усього переповідати. Лише відзначу, що це дійсно був великий письменник. Дехто може заперечити — а що, він багато написав, щоб його причисляти до лику геніїв? Але хіба завжди кількість — показник якості? Приміром, скромна бібліотекарка написала іспанською всього один віршик, і безбідно жила на проценти з нього не один десяток років. Для тих, хто не вірить, нагадаю перший рядок: “Беса ме мучо...”. Згадали? Тож і у випадку з Миколою Олексійовичем вартує не кількість написаних творів, а їх зміст, наповнення. Це ж тільки великий за талантом літератор міг створити такі шедеври: “Вікно біля сцени, яке виходило на вулицю, з брязкотом розлетілось. У проламану раму просунулася здивована морда тупорилого кулемета. Вона дурнувато оберталася, намагаючи метушливі постаті, і від неї, мов від чорта, всі кинулися на середину зали”. Або ж “У ту ж мить зареготав дико, лихоманково поспішаючи, кулемет. І впав Топтало разом з вороним, ужалений десятком джмелів”. А таких яскравих, вражаючих фраз у його творах багато. Прочитайте, переконайтесь... Лише одного разу він

зійнався, що його майстерності не вистачило: “Особливо яскраво я пам’ятаю погром, влаштований полковником Голубом, і відчуваю, що в повісті не зміг описати всього жаху цього масового побиття беззахисного єврейського населення. Можу лише сказати, що написане мною набагато блідіше тієї моторошності, яка відбулася тоді”.

І ще. Островський – найбільш знаний серед українських майстрів слова. Він єдиний серед них, чий твори перекладені майже всіма мовами світу. За цим показником йому немає рівних. Приміром, твори Уласа Самчука перекладені лише двома мовами. Так само і щодо тиражів. Книги Миколи Олексійовича у світі напевне дорівнюють накладам усіх радянських українських письменників разом узятих!

Дехто може заперечити – Островський радянський російський письменник. Це так, якщо врахувати, якою мовою він написав перше видання. Але давайте більш уважно прочитаємо створені ним сторінки.

Україна

“Вже рік літав по рідній країні Павло Корчагін на тачанці, на гарматному передку, на сірому з одрубаним вухом конику... Разом з тисячами інших бійців, таких же, як і він, обшарпаних і роздягнутих, але охоплених негасимим полум’ям боротьби за владу свого класу, пройшов пішки від краю і до краю свою Батьківщину. І тільки двічі одривався від урагану”. Як відомо, Корчагін не був десь побіля Владивостоку чи Мурманська. Отож, “рідна країна” – то наша Україна. Далі – більше. Чим глибше читати, чим прискіпливіше ставитись до друкованих рядків, тим більш стає очевидним, що кожен рядок твору Островського — то освідчення в любові саме до рідної України. Мало знайдеться творів ХХ ст., де б ця тема звучала так проникливо. “Гарні вечори на Україні влітку по таких маленьких містечках, як Шепетівка, де середина – місто, а околиці – село.

В такі тихі літні вечори вся молодь на вулицях. Дівчата, парубки – всі біля своїх дворів, по садках, палісадниках, просто на вулиці, на колодках, групами, парами. Сміх, пісні.

Повітря тремтить від густоти й запаху квітів. Глибоко в небі мерехтять світлячками зорі, і голос чути далеко-далеко...”

То вже не провина автора, що передусім бачили в його творинні зразок комуністичного виховання, комуністичної пропаганди. Це також правда. Як і те, що в усьому світі цінують Корчагіна не за партійну належність, а за чистоту загальнолюдських якостей, передусім – незламну силу духу. Та знов-таки, не можна не висловити своє “фе” на

адресу тих, хто і цитував письменника неправильно, лише на догоду собі. Хоча Островський прискіпливо ставився до кожного речення, слова, шліфуючи їх навіть після виходу першого видання. Так, у знаменитих словах про найдорожче в людини, чомусь опускали кінець абзацу, хоча, як на мене, він – найголовніший: “І треба поспішати жити. Адже безглузда хвороба, або якийсь трагічний випадок можуть припинити його”. От тільки – для чого жити?

Якщо ж згадати і публіцистичні виступи Миколи Олексійовича, то тут теж знайдемо не один прояв його любові до України. Наприклад, в його статті “За чистоту мови” йдеться передусім про те, що ми маємо оберігати рідну українську мову.

Отож, Островський палко любив свою Батьківщину – Україну. І притому таки залишався вірним комуністом, більшовиком. Хоча дехто впевнений, що таких людей взагалі не може бути в природі. Як переконалися – могли, можуть і мають бути! Навіть серед нас.

Більше того, багатьом з нас фантастичним видається факт, але це – реальність, яку важко спростувати: першим українцем, якого в офіційних документах назвали комуністом, був... Тарас Григорович Шевченко! Так назвали його царські служаки під час слідства у справі Кирило-Мефодіївського товариства.

Ми

На жаль, сьогодні таких людей майже немає. І не тільки їх. Пригадаємо, що головне в “Як гартувалася сталь”? Турбота про свою країну, її майбутнє, прагнення зробити все, аби вона жила. Навіть ціною свого здоров’я, особистого щастя, життя. Основне її гасло “Раніше думай о Родині, а потім о себе”. Це підтверджує не тільки книга, а й документи у тому ж московському меморіальному музеєві письменника. Серед експонатів важко одразу розгледіти зашарпаний в багатьох місцях протертий аркуш, на якому дрібні літери-мурахи оповіщають польською мовою: “Суд польовий 13 дивізії піхоти в (нерозбірливо) скарав вироком від 24 березня 1920 року на кару смертну через розстріл наступних осіб: 1. Ясіма Барського з Рівного; 2. (знову не вдалося прочитати) зга; 3. Яна Павловського з Острога; 4. Сергія Кудлаєва з Острога; 5. Анну Нісензон з Острога; ... наступним скарав неповнолітніх... до ув’язнення на 10 років. Кара смерті виконана через розстріл 25. 03. 1920 р. о 7-й годині вечора для сімох вказаних”. Отож, загинули молоді люди. Хоча б могли спокійно жити. Їм дійсно було боляче і шкода розлучатись зі своїм життям. Але вони йшли на це, бо мали перед собою велику мету.

А нині? Доводилось не раз бачити молодих людей, які жалкували за тим, що мусять перебувати в Острозі, а тим часом у Києві, Москві, Петербурзі у них... пропадають незароблені “бакси”. І ніхто не жалкував, що пропадає час без улюбленої книги, улюбленого заняття, безкорисливої допомоги нужденним і стражденним, пропадає час служіння своїй Вітчизні. Який там вже патріотизм! А раз так, то можна працювати на “дядька”, дарма, що його “бізнес” приносить шкоду рідній країні (“зате мені добре – пару лишніх гривень урвав”), можна красти метал, навіть з могил та пам’ятників, щоб його потім продали за кордон (“дарма, аби мені в кишеню щось перепало”), та й ліси всі можна повирубувати (“дарма, аби калитка в мене була набита”). І ніхто не намагається таким “ділком” перепинити шлях, засудити їх. Сказати – ти ж робиш лихо своїй державі. А ми все думаємо, чого погано живемо. От як будемо як Павка думати спершу про Вітчизну, навіть відмовляючись при цьому від особистого щастя – тоді й можна буде говорити, що ми можемо збудувати гарну країну. А без цього – не варто й чекати змін на краще. Послухайте лишень, про що говорять в автобусах, електричках: хто з ким переспав, хто від кого пішов. Наче не серед природи знаходишся, не на вулиці, а в лазні. Ніщі інтереси, дрібні людці, від чого дрібніє і сама держава...

Подайте сліпому

Не повірите, але це були найперші слова, які почув цьогоріч на вулиці, коли вийшов з будинку після зустрічі Нового року. Не побажання щастя в прийдешньому році, не вітання перехожих, а саме їх. І чомусь пригадався Микола Островський. Адже він теж втратив зір. Тим не менше, напевне, в нього й гадки не було стати жебраком, просити милостиню, сподіватись на чийсь щедрість. Він, навіть прикутий до ліжка, лишався Людиною. І це – найкраща риса, яка його характеризує. Так само як і його головного персонажа – Павку Корчагіна. Вони мали думку, або покінчити з життям, або ж – боротися за нього, за гідне звання Людини місце серед інших. Але щоб стати нахлібником, спекулювати на своїх фізичних вадах, вимагати до себе через це якихось привілеїв – цього не було!

На жаль, нині таких “скривджених долею” чомусь розвелось в нашій державі аж занадто багато. Навіть не зважаючи на досить складний час. Певне, це якраз той випадок, коли “старих” героїв, зразків для наслідування “викинули”, а нових – не створили, або ж вони “не прижились”. Тож, гадаю, варто нам більше пропагувати Островського та людей з подібною їм долею частіше. Аби не було інвалідів духовних.

Праця – основа наших досягнень

Кондрова Г.Г.,

м. Полонне, Хмельницька обл.

Найдорожче в людини – це її життя. Воно дається їй один раз, і прожити його треба так, щоб не було нестерпно боляче за безцільно прожиті роки...

Микола Островський

В буремний, насичений революційними подіями час, 29 вересня 1904 році в мальовничому селі Вілія, що розкинулося на березі однойменної річки, в Острозькому повіті Волинської губернії (нині Острозький район Рівненської області) в родині відставного унтер-офіцера Олексія Островського і Ольги народився син Миколка, який згодом скаже: я – зроду військовий.

Офіційні біографи М. Островського мовчали про те, що його батько був царським офіцером.

У віці 13 років Микола Островський зустрів революцію у Шепетівці. Хлопчик-відмінник із інтелігентної родини вже в дитинстві відчув прояви майбутньої страшної хвороби. Микола не був революціонером і зірвиголовою, але романтика нового незвіданого світу захопила хлопчика. У нього була відмінна пам'ять, Микола навчався в Шепетівському двокласному училищі.

З однокласницею Любою Борисович його здружили книги. У тій родині найбільшим багатством була бібліотека. Коля і Люба перечитали майже все. Найбільш його захопила книга "Овід". Герой цієї книжки вразив його тим, що боровся за народ.

1 вересня 1919 року в Шепетівці відкривається Вище початкове училище. Вчительку Марію Яківну Корчагіну в Шепетівці знало не одне покоління. Вона вчила грамоті і Колю Островського. Пізніше її ім'ям він назвав свою матір у романі "Як гартувалася сталь". Островський приймав участь у подіях 1917 – 1920 років. В липні 1920 р. з ним сталася трагедія: повітряною хвилею при розриві снаряда його вибило із сідла, і він вдарився спиною об бруківку, пошкодивши хребет. Блідий і худий повернувся в Шепетівку. Продовжує навчання у школі, організовує збір літератури і створює в Шепетівці міську бібліотеку. Микола Островський вів серед молоді боротьбу за свідоме ставлення до праці, за дисципліну.

Держава вже тоді вбачала в ньому "ворога народу", проти нього було заведено справу, але хтось червоним олівцем вивів на ній "Закрити". Вже тоді розумів, що важка хвороба винесла свій вирок.

А Микола того не знав. Він був переконаний, що Батьківщина визнала і полюбила його. Коли він почав писати роман "Як гартувалася сталь", то вже осліп, став практично нерухомим. Спершу ще писав по трафаретах, але чим далі, тим важче давався кожен рух. Навіть розмовляти було важко. Пізніше лікарі скажуть: єдиними здоровими органами у нього залишилися мозок і серце. Все інше – суцільні, безперервні біль і страждання.

Микола згадував: "Я навчився тримати себе в кулаці. Якби я хоч на хвилику розтулив кулака, сталася непоправна біда". Тепер його смертельним ворогом стала хвороба. Вона заважала йому будувати нове життя разом з своїм народом, стала йому поперек дороги. Близький товариш родини Островських, Олександра Жигарева, згадувала: "Я понесла рукопис у редакцію газети "Гудок". Там тримали місяць, хвалили, але не друкували, боялися, не знали автора. Я забрала в них рукопис і пішла до видавництва "Молода гвардія". Там також хвалили, протримали два місяці, але не друкували: автор – невідомий хлопець. Ось відгук рецензента з "Молодої гвардії": автор не впорався із своїм завданням, виведені ним типи нереальні, рукопис не може бути прийнятий до друку."

Якби не наполегливість друзів, а головне – сильне бажання самого Островського, можливо його Павка ніколи й не вийшов би у великий світ. Успіх його був просто шаленим. Партія відповідала на це визнання орденом Леніна і ... секретною справою.

Журнал "Книга - молоді" так писав про роман "Як гартувалася сталь": „З великою і захоплюючою цікавістю читається книга Островського. Книжку потрібно поширювати серед молоді, надрукувати в дешевому видавництві великим тиражем – вона буде виховувати молоде покоління і піднімати його на боротьбу за перемогу?"

Друзі Островського писали: "І ця людина живе дійсним життям, уважно слідкує кожний день за газетами, за всім, що відбувається в країні, збирає навколо себе молодь і вона приходить до нього не тільки вчитися, але й радитись про життя, тому що він бачить глибше і справедливніше, ніж зрячі".

Виступаючи на X з'їзді комсомолу Островський виголосив такі слова: "Ми стали заповітною мрією всіх трудящих світу. Вони дивляться на нашу країну, де праця розкріпачена, вони дивляться на молодих людей нашої країни, на нашу поведінку, як на приклад. У нас перед кожною юнкою і юнаком широко відкриті двері в життя. Вони

можуть здобувати вершини знань, щастя, славу, але до цього всього веде лиш одна дорога – через чесну працю, тільки через працю".

Це необхідність. Величним пам'ятником письменнику стали його твори. Книжки ці допомагають виховувати молодь сміливою, мужньою, відданою своїй Батьківщині. Перший у світі космонавт, Юрій Гагарін, після свого першого польоту побував в Музеї Миколи Островського в Сочі. В книзі відгуків він записав: " Таких людей народ не забуває. Життя Миколи Островського буде яскравим маяком для нашої молоді."

Сам Островський був ідеологічним ідолом аж по смерті. Хтось слушно зауважив, що !"...партія була б просто дурепою, якби не використала такий образ".

Островський не був пролетарським письменником, він мав небувалу мужність духу. Ця людина є духовним наставником для багатьох людей, вони не просто перемагають біль, а себе і свою долю. Микола мав сталевий характер, умів любити життя і свою Батьківщину. Ці риси характеру повинна сповідувати наша сучасна молодь. Островський – українець, наш земляк і ми повинні все зробити, щоб пам'ять про нього збереглася на завжди, бо життя дається людині один раз.

М. Островський і сьогодення

Омельчук М.Л.,

м. Нетішин, Хмельницька обл.

...Можна по-різному відноситися до Островського-письменника. Можна не приймати його ідеологію. Можна вважати його апологетом комуністичного ладу. Але не можна не захоплюватися мужністю Островського-людини, його життєлюбством, умінням переборювати труднощі і пручатися ударам долі. Його життя – це, безперечно, приклад стійкості і відваги в життєвій боротьбі...

На міжнародній науково-практичній конференції «Н.А. Островський: Учора, сьогодні, завтра», що проходила в Державному музеї – гуманітарному центрі «Подолання» імені Н.А. Островського 27-29 квітня, феномен письменника, чий сторічний ювілей відзначається цього року, обговорювали вчені, літературознавці, артисти і журналісти, співпрацівники літературних музеїв і шкільних установ Росії й України, політичні і суспільні діячі Китаю, Куби, Індії, Мексики, Азербайджану і Татарстану, вчителі і школярі різних міст Росії.

Про значення для всієї міжнародної громадськості Миколи Островського, чий роман «Як гартувалася сталь» був перекладений на 75 мов світу, говорилося в офіційному вітанні ЮНЕСКО учасникам конференції. Президент міжнародного комітету музеїв, директор музею Л.Н. Толстого професор В.Б. Ремізів розповів про пропозицію провести фестиваль творчості людей, що страждають фізичними недугами, але живуть за прикладом Миколи Островського так, «щоб не було нестерпно боляче за безцільно прожиті роки». Запропонував внести день народження письменника в календар пам'ятних дат ЮНЕСКО.

Громадськість Росії і колишніх республік Радянського Союзу стурбована тим, що сучасна молодь наших держав не знає імені Миколи Островського, герой якого Павка Корчагін був завжди в радянських школах яскравим прикладом героїзму і мужності, любові до Батьківщини і відданого служіння Вітчизні. Твори письменника, чий образ сам по собі є для всіх народів світу символом стійкості в подоланні фізичних недуг, були виключені зі шкільних програм.

Тим часом у дружньому нам Китаї роман Островського «Як гартувалася сталь» видається мільйонними тиражами, а для китайських школярів Павло Корчагін є майже національним героєм. Про це говорив О.М. Бавикін при врученні музею декількох нових видань роману Н. Островського китайською мовою. Розповів він і про відомого китайського перекладача російської літератури Гао Мане, що надіслав у дарунок музею написаний ним чудовий портрет Миколи Островського.

Радник по культурі посольства Китаю в Москві Т.В. Куликова зачитала вітання голови Китайської Народної спілки за кордоном і спілки китайсько-російської дружби Чень Хаосу. Учасникам конференції показали кадри з двадцятисерійного телевізійного фільму за романом «Як гартувалася сталь», знятого на Україні китайськими кінематографістами. Цей фільм здобув величезну популярність у Китаї.

Але й у Росії, якби не намагалися деякі цінителі так званої літератури, вільної від ідеології, скинути на смітник історії здобутки Н. Островського, рідкий день проходить без того, щоб по телебаченню, чи радіо хтось не згадав хоча б кілька слів зі знаменитого афоризму письменника про сенс життя: «Найдорожче в людини – це життя. Воно дається їй один раз, і прожити його треба так, щоб не було

нестерпно боляче за безцільно прожиті роки, щоб не палила ганьба за підступне і дріб'язкове минуле...»

Ці слова, як і те, що Н.Островський потрібний людям «учора, сьогодні і завтра», підкреслювали у своїх виступах академік Російської академії народного утворення Ф.О. Шмідт, голова Російських патріотичних зборів і співголова Загальнонародного руху «За честь і гідність» доктор філософських наук Ю.І. Бокань, представник ЦК КПРФ Ю.А.Петраков і практично усі виступаючі на цій триденній конференції, але кожний відзначав щось своє, особливо близьке у відношенні до письменника.

Так, звичайно, багато виступаючих по традиції асоціювали образ письменника Островського з образом героя його твору Павла Корчагіна. На другий день конференції кілька доповідей директорів і наукових співробітників музеїв Миколи Островського Москви, Сочі, Шепетівки, Боярки були присвячені науковим дослідженням біографії і творчості письменника, в яких стверджувалося, що автор роману «Як гартувалася сталь» і його герой аж ніяк не тотожні.

11 квітня 1935 року Островський, будучи вже не в змозі писати, диктував лист у редакцію «Літературної газети», у якому заявляв:

«Тільки сьогодні я прочитав у «Літературній газеті» від 5 квітня статтю Бориса Дайреджієва «Дорогий товариш». І хоча я зараз важко хворий – запалення легень, – але я повинен узятися за перо і написати відповідь на цю статтю. Буду короткий. Перше: рішуче протестую проти ототожнення мене – автора роману «Як гартувалася сталь» – з одним з діючих осіб цього роману – Павлом Корчагіним.

Я написав роман. І задача критиків – показати його недоліки і переваги, визначити, чи служить ця книга справі більшовицького виховання нашої молоді».

Через п'ять днів цю думку Островський підтвердив і розвив, виступивши з творчим звітом перед членами бюро Сочинського міського комітету партії, говорячи наступне:

«В пресі нерідко з'являються статті, що розглядають мій роман «Як гартувалася сталь» як документ – автобіографічний документ, тобто історію життя Миколи Островського. Це, звичайно, не зовсім вірно. Роман — це в першу чергу художній твір, і в ньому я використовував також і своє право на вимисел. В основу роману покладено чимало фактичного матеріалу. Але назвати цю річ документом не

можна. Будь це документ, він носив би іншу форму. Це роман, а не біографія, скажімо, комсомольця Островського».

Молоді подобається Микола Островський насамперед силою духу. Адже письменник, прикутий до ліжка хворобами, з якими йому приходилося боротися щодня, багато років до кінця свого життя, мав перед собою лише одну мету – бути корисним суспільству. «Вмій жити і тоді, коли життя стає нестерпним: тоді зроби його корисним», – писав Островський. Не уміння заробляти гроші, чому учать сьогодні, не прагнення до багатства матеріального, а фанатична віра в перемогу духовного, у духовне багатство, прямо зв'язане зі служінням людям, принесла славу Островському.

Директор Московського державного музею гуманітарного центра «Подолання» імені М.О. Островського Г.І. Храбровицька, що багато років очолює музей, висловила щиру вдячність уряду Москви за надання допомоги не тільки в організації конференції, але й у проведенні інших заходів ювілейного року письменника, у виданні його творів. Приємно усвідомлювати, що є державні люди, що розуміють цінність усього того, що робиться музеєм, важливість його для всіх, чий долі зненацька зіштовхнулися, здавалося б, з нездоланною перешкодою життя – важкими недугами, як фізичними, так і широко-сердечними. Для них, часом, приклад стійкості Миколи Островського і людей так званої «корчагинської долі», про які теж розповідають у музеї, є єдиним джерелом енергії, що дозволяє далі жити і приносити користь людям.

Так з'являються спортсмени на інвалідних візках, художники, що пишуть картини з пензлем в зубах, тому що немає рук, письменники, що втратили зір, скульптори, прикуті до ліжка паралічем, винахідники, диктори, артисти, хвороби яких здавалися їм спочатку нездоланною перешкодою до творчості. Сили і волю до активного життя вони черпають у музеї імені Миколи Островського.

Хочеться сподіватися, що конференція буде початком переосмислення Н.Островського і допоможе повернути його твори в шкільні програми, що, безсумнівно, полегшить виховання в підростаючого покоління не тільки любові до Батьківщини, але і стійкості в подоланні труднощів, з якими кожному рано чи пізно приходиться зіштовхуватися в нашому непростому, але цікавому житті.

Хтось недалекоглядний може перекроїти шкільні програми, але нікому не дано переписати минуле. Наше з вами минуле, яке

цілком могло скластися трохи інакше, коли б не було в ньому цього кволого чоловіка з незборимою волею, що зробила його не тільки символом епохи у якій він жив, а й символом народу, яким народжений. І він потрібен отут, на рідній землі. Для того, щоб, оглядаючись на нього, його життя і книги, діяли би на майбутнє – своє і України – так, щоб не було нестерпно боляче за безцільно прожиті роки... Пора б уже й почати – час минає...

М. Островський і сучасність

Черноус В.Ю.,
м. Хмельницький

У пошуках ідеалів сьогодення, коли знецінені високі моральні цінності людини, спливає образ нашого земляка, письменника Миколи Островського.

Микола Островський прожив коротке, але яскраве, насичене і дуже змістовне життя, яке було зумовлене і бурхливим часом. Він був людиною благородного і великого серця. Не дивлячись на те, що хвороба на довгі роки прикувала його до ліжка, він не залишився осторонь історичних подій. Він жив, працював і створив життєствердуючі романи. То чому ж він не може бути прикладом сьогоденньому поколінню, яке теж живе у непростий час? Час вибору майбутнього, час вибору шляху. Які б не були часи, кожна молода людина вирішує ким бути і яким бути. Менталітет нашого народу завжди включав у себе патріотизм і героїзм. А герої Миколи Островського та його особисте життя можуть служити тільки позитивним прикладом для виховання юного покоління.

Образ Миколи Островського в обласній бібліотеці для дітей імені Т.Г.Шевченка навічно залишився у панно “Героїка Поділля” видатного подільського майстра, заслуженого художника України М.О.Андрійчука. Глибока різьба по гіпсу – так називається технологія виконання цього величного панно, де зображені герої Поділля

(В. Котик, В. Ковальчук, А. Сошенська), а в центрі – Павка Корчагін – герой роману “Як гартувалася сталь” Миколи Островського.

Цей героїчний образ привертає до себе увагу численних відвідувачів бібліотеки, а розповідь про життєвий подвиг нашого земляка та історичний епізод розбудови вузькоколійки у Боярці, який зображено на панно, захоплює юне покоління. Адже не всі представники юного покоління знають хто такий Микола Островський. На жаль, це підтвердило і анкетування, яке проводилось в обласній бібліотеці для дітей імені Т.Г.Шевченка. Його результати націлюють працівників бібліотеки на подальше знайомство з творчістю М. Островського та популяризацію її серед читачів-дітей.

Виставка-експозиція “Людина. Письменник. Борець” (до 100-річчя від дня народження М.О.Островського), яка розгорнута в холі бібліотеки, знайомить читачів з основними віхами життя нашого земляка. Фотографії, документи, архівні матеріали, а також рідкісні видання книги “Як гартувалась сталь” – все це розкриває життєвий подвиг М.Островського.

Творчості Миколи Островського було присвячене засідання відділення історії рідного краю читачького об’єднання “Соняшник” на тему “Земляк, відомий всьому світу”. Члени об’єднання більш детально знайомилися із сторінками роману “Як гартувалась сталь”, особливо автобіографічними епізодами книги. А також як сама книга допомогла багатьом людям перемогти себе, свій біль, вижити у складній ситуації.

В обласній бібліотеці для дітей імені Т.Г.Шевченка та дитячих бібліотеках області також розкрито книжкові виставки, тематичні полиці “Мужність, народжена боротьбою”, “Велич подвигу М. Островського”. Проводяться рекомендаційні бесіди, бесіди-діалоги, обговорення та цикли заходів “І так гартувалась сталь...”, “Життя – подвиг”.

Працівники бібліотек переконані, що образ письменника-земляка та його героя Павла Корчагіна стане близьким для тих, хто хоче виховати у собі мужність, героїзм, впевненість у своїх силах. А ім’я Миколи Островського не повинно забуватись майбутніми поколіннями, а навічно залишатись серед ушлявлених імен українців.

55 років з іменем Миколи Островського

Синиця Н.М.,
м. Хмельницький

Вже більше сотні літ Хмельницька обласна універсальна наукова бібліотека відкриває людям дорогу у світ знань, знайомить користувачів з інтелектуальним і культурним потенціалом людства, продовжує прекрасні і благородні традиції збереження скарбів людської мудрості.

Історія бібліотеки насичена багатьма подіями. З невеличкої міської бібліотеки з фондом у тисячу примірників вона перетворилась у визначний інформаційний, красназавчий і культурний центр Поділля з фондом понад 700 тисяч примірників видань.

В 1948 році бібліотеці присвоєно ім'я письменника-земляка, людини дивовижної сили духу, непохитної волі і мужності Миколи Олексійовича Островського. І вже 55 років бібліотека з гордістю носить це славне ім'я.

Книга і бібліотека тісно пов'язані з іменем Миколи Островського.

„Нічого я так не любив, як книги ...”, писав М. Островський. І це підтверджують його сучасники. Не дивлячись на важку працю, на втому, він ніколи не забував про книгу. „Жага до знань завжди відрізняла його від нас, – писав його брат Дмитро. – Але де доставати книги? Клубів і бібліотек в той час не було. Микола знайшов джерело. Коли солдати вигружались на станції і пішки відправлялись на фронт, Миколу часто можна було побачити серед них. Його цікавили книги – чи не дасть хто-небудь. І йому дарували іноді книгу чи журнал. Так він зібрав свою бібліотеку - біля 200 різних книг та журналів. Багато вечорів він проводив за книгами, за деякими просиджував цілі ночі.”

„В школах тоді не було бібліотек. Микола десь завжди доставав книги і приносив їх нам. Ми читали їх з великою цікавістю, навіть захватом. Пізніше, дякуючи йому, в школі була організована невелика бібліотека”, – згадувала Марія Нижня, яка навчалась з Островським у Вищому початковому училищі.

„Без книги я його не пам'ятаю... Він завжди багато читав”, – згадує Т. Борисович.

І ці спогади можна ще багато продовжувати.

Микола Островський увійшов в історію як письменник, який написав книгу, що стала для багатьох людей підручником життя. Він увійшов у історію як приклад найвищого вияву мужності, а його книга „Як гартувалася сталь” – стала літературним пам’ятником цій мужності. Саме його віра, самозреченість і романтичний порив, перемога духу над хворим тілом перетворили нашого земляка у героїчний символ епохи.

І він присутній тут, на рідній землі, щоб оглядаючись на нього, його життя і книги творили ми своє майбутнє, майбутнє України. Його іменем названі бібліотеки, школи, колгоспи, товариства. Лауреатами республіканської премії ім. М.Островського стали Хмельницький ляльковий театр, ансамбль танцю “Подільчак”.

Верховною Радою України прийнято постанову „Про відзначення 100-річчя від дня народження видатного письменника-гуманіста Миколи Островського” (№ 1514-IV від 19 лютого 2004 р.). При цьому враховувався великий історичний внесок письменника у справу виховання молоді.

Хмельницькою ОУНБ ім. М. Островського розроблено комплекс заходів по відзначенню цієї визначної ювілейної дати.

Фонди нашої бібліотеки останнім часом поповнились ювілейним виданням книги „Як гартувалася сталь”, альбомом-виставкою „Микола Островський. Сторінки життя”, збіркою „Як гартувалася сталь” на фронтах Великої Вітчизняної”, книгою „Микола Островський – людина і письменник у спогадах сучасників”, в якій розповідається про унікальне, героїчне життя і творчість М. Островського через спогади його рідних, друзів, лікарів, письменників, критиків, всіх, хто знав його, допомагав йому жити і творити. Ці книги передані нашій бібліотеці від Державного музею – гуманітарного центру „Преодоление” (м. Москва).

Для того, щоб донести слово письменника до читача, а особливо до молодих людей, які мало обізнані з творчістю цієї мужньої людини нашою бібліотекою до ювілею письменника підготовлено і видано довідково-бібліографічне видання „Людина-легенда”. Його зміст складають основні сторінки життя і творчості письменника, перелік публікацій про нього за останнє десятиріччя, висловлювання людей, у яких він викликав повагу і захоплення. Окремий розділ складають „Поетичні присвяти М. Островському відомих українських та подільських поетів А. Малишка, В. Сосюри, В. Семеновського, П. Карася, молодих поетів Хмельниччини. Подано список веб-сторінок, де можна знайти інформацію про письменника на сторінках Інтернету.

Цей матеріал рекомендується бібліотечним працівникам, вчителям, він сприятиме духовному зростанню нового покоління, якому розбудовувати нашу державу.

В обласній науковій бібліотеці проводяться дискусії, уроки мужності, виставки-портрети „Людина високого духу”, „Все життя – подвиг”, проводиться обласна заочна читачька конференція „Микола Островський і наша сучасність”, в якій беруть участь всі бібліотеки області. Підсумки конференції будуть підведені напередодні ювілею у ХОУНБ на літературно-мистецькому святі „Завжди з нами”.

Та апогеєм ювілейних заходів є проведення науково-теоретичної конференції „Микола Островський на сторінках історії і в нашому житті”, яка відбудеться 25 вересня в обласному меморіальному музеї М. Островського в м. Шепетівці. В її роботі візьмуть участь понад 50 науковців, краєзнавців з різних міст України, Москви, Сочі, Баку.

До видання готується збірник матеріалів конференції, куди ввійдуть виступи учасників.

Микола Островський любив життя, любив книги і по собі залишив непогасний слід, яким ідуть його нащадки. Він вчить завжди, в любих ситуаціях залишатись вірним високим моральним принципам, бути здатним перебороти життєві труднощі, не втрачати віру, в своє майбутнє, виявляти ініціативу, самостійність.

І над донесенням творчості письменника, його безмежної мужності і сили духу до сучасного читача працює наша бібліотека.

Діяльність бібліотеки дуже багатогранна: вона є культурно-просвітницьким, дозвіллевим центром, центром спілкування, але найголовніше її завдання – бути центром інформації.

Розуміння завдань третього тисячоліття дає нам усвідомлення того, що час бібліотек тільки як соціально-просвітницьких закладів уже минув.

На зміну їм приходять багатofункціональні центри, включені у світовий інформаційний простір.

Бібліотека має бути на вістрі інформаційного життя і знати, яка інформація вже сьогодні визначає її прогрес завтра, вміти вчасно і якісно відповісти на потреби користувачів, адже саме їх потреби формують попит, а цей попит визначає майбутні можливості і перспективи розвитку бібліотек.

Вплив роману М. Островського “Як гартувалася сталь” на сучасну молодь

Шудрак Т.М.,
Тарчевська В.Б.,
м. Хмельницький

За двадцятип’ятилітню історію обласної бібліотеки для юнацтва ми зібрали і систематизували всі видання книг М. Островського, більше двох сотень публікацій про нього в періодичних виданнях, матеріали краєзнавчих наукових-практичних конференцій, читацькі відгуки. Серед цих публікацій наші користувачі часто звертаються до матеріалів наукового співробітника музею Миколи Островського в Шепетівці Валентини Якимівни Скрипник, досліджень істориків і краєзнавців В. Баженова, А. Сваричевського, П. Слободянюка, Є. Назаренка, М. Логвиненка, Г. Кіпніса, М. Мачківського, Я. Крочека, відомих подільських журналістів П. Макаренка та С. Кабачинської.

В опублікованих матеріалах останніх років викликали читацький інтерес теми про “білі плями” у біографії М. Островського, історична правда про роман “Як гартувалася сталь”. Інтерес читачів до цієї проблеми зростає. Вони хочуть знати справжню історію Корчагіна і його побратимів. Тепер, коли розкриті деякі таємниці “редакторського права” молоді читачі і ми, бібліотекарі, чекаємо від українських видавців і спонсорів повного видання роману “Як гартувалася сталь”. А ще є і перший, рідкісний український варіант книги. Книги з такою складною і легендарною долею, що стала класикою літератури ХХ століття.

Повість М. Островського “Як гартувалася сталь” це, насамперед, історичний документ, її треба читати, щоб знати цей період історії нашої країни. Книги М. Островського потрібно перечитувати і переосмислювати всім заново. І тепер, коли ми будуюмо українську державу, нашій молоді, руками якої будується ця держава, потрібні і Микола Островський і Павло Корчагін. Їм потрібні такі його риси як патріотизм, сильна воля, внутрішній опір духовному рабству. У нас для цієї справи є книга М. Островського “Як гартувалася сталь”.

При знайомстві молодих користувачів з бібліотекою ми постійно проводимо бесіди біля виставки – роздуму “Микола Островський: талант і мужність”, організовуємо круглі столи та диспути,

проводимо літературні вечори по книгах Миколи Островського. Готуючись до 90-річчя М. Островського в 1994 році ми провели серед читачів, старшокласників і студентів обласної бібліотеки для юнацтва опитування. До нього включили два запитання “Чи читав ти книгу М. Островського “Як гартувалася сталь” та “Як на твою думку, чи потрібна ця книга сучасній молоді?” Всього тоді було опитано 50 читачів. 23 із них відповіли однозначно “Так, читав, ця книга потрібна”.

В цьому році ми запросили до участі в анкетуванні всі районні бібліотеки області. Першими надіслали результати анкетування бібліотекарі з Старої Синяви, Ярмолинець, Летичева, Шепетівки, Теофіполя, Славути, Волочиська, Ізяслава, Дунаєвець, Кам’янець-Подільського та Хмельницького районів.

Розповсюджено біля 600 анкет. В анкету включено тіж питання, що і десять років тому. 218 молодих читачів бібліотек на запитання “Чи читав ти книгу М. Островського “Як гартувалась сталь” відповіли “Так”, 18 чоловік переглянули екранізацію роману, 14 – “Хотіли б прочитати”. Серед опитуваних більшість старшокласників і студентів перших курсів. Частина опитуваних обґрунтували свою відповідь. Наприклад: “Хочеться, щоб більше було таких героїв, як Павка Корчагін, відважних і відданих молодих людей”, “Є і в наш час такі люди, як Корчагін, що не жаліють себе заради Вітчизни, ще не все втрачено”, “Мені дуже сподобався образ Павки, схиляюсь перед його подвигом”, “Книгу варто не тільки читати, але й вчитись у неї жити”, “Ця книга – зразок мужності і сили волі”, “Надзвичайно потрібна книга, щоб виховати волю і характер”, “Книга потрібна, щоб змолodu виховувати найкращі людські риси. Нам не вистачає таких книг”.

Решта опитуваних відповіли “Не читав”, “Не знаю”, “Немає в шкільній програмі”.

Аналізуючи ці відповіді, ми прийшли до висновку, що книгу потрібно активно популяризувати, більше розповідати молодим про життєвий і творчий шлях нашого легендарного земляка.

Хоч думки молодих і розділились, однотайності бути не могло. Але свідомі і читаючі молода людина обирає Миколу Островського і його літературних героїв. Один із опитуваних записав “На мою думку, кожен сам обирає, що йому читати, в залежності від своїх духовних потреб”.

Краєзнавча бібліографія як засіб популяризації літературного життя регіону

**Михайлова О.В.,
Смілянець С.І.,
*м. Київ***

Державна історична бібліотека України понад чверть століття здійснює облік і аналіз бібліографічної продукції бібліотек системи Міністерства культури і мистецтв України: складає і видає кожні п'ять років бібліографічні покажчики другого ступеня, висвітлює стан краєзнавчої бібліографії в країні для широкого бібліотечного загалу.

Літературно-краєзнавча бібліографія завжди складала значну частку цих видань. Так, у посібнику, що кумулює краєзнавчі видання за 1976-1980 та за 1981-1985 роки зареєстровано приблизно однакову кількість окремих видань відповідного спрямування – трохи більше 30, а за 1986-1990 роки – вже майже 130, за 1991-1995 роки – 180, за 1996-2000 роки – близько 200.

Літературне краєзнавство дійсно посідає чільне місце в краєзнавчій діяльності бібліотек. Поряд з масовими заходами, які переважно обмежені в часі і кількості учасників, активно використовуються бібліографічні засоби – пам'ятки, бібліографічні списки і покажчики видань. Зусилля бібліотек спрямовані на популяризацію творчості місцевих письменників і поетів, а також ознайомлення якнайширшого кола користувачів з окремими сторінками життя і діяльності класиків української і світової літератури, що пов'язано з даною місцевістю. Останнім часом при підготовці таких видань, бібліотеки активно співпрацюють з музеями, архівами, навчальними закладами, місцевими осередками Всеукраїнської спілки краєзнавців, краєзнавцями-аматорами, намагаючись відшукати нові цікаві відомості про літературне життя краю.

Обласні універсальні наукові бібліотеки видають окремі серії краєзнавчих покажчиків літературознавчого характеру: „Письменники Донецького краю” (Донецька ОУНБ), „Письменники – наші земляки” (Запорізька, Чернігівська ОУНБ), „Діячі культури і літератури краю” (Закарпатська ОУНБ), „Літературне Запоріжжя” (Запорізька ОУНБ), „Літературне Прикарпаття” (Івано-Франківська ОУНБ), „Літератори

Львівського краю” (Львівська ОУНБ), „Письменники Миколаївщини” (Миколаївська ОУНБ), „Літературна Одеса”, „Письменники Одеси” (Одеська ОУНБ), „Письменники Полтавщини” (Полтавська ОУНБ), „Літературно-краєзнавчі студії” (Херсонська ОУНБ), „Херсонські письменники - дітям” (Херсонська обл. б-ка для дітей), „Харківські письменники - дітям” (Харківська обл. б-ка для дітей), „Літературно-мистецька Буковина” (Чернівецька ОУНБ), „Письменники-земляки – лауреати літературних премій”, „Повернуті імена письменників Чернігівщини” (Чернігівська ОУНБ) тощо. Показчики про діячів літератури, чий імена пов’язані з краєм, нерідко стають часткою інших серій більш широкої тематики. Так, для першого випуску започаткованої минулого року серії „Славені земляки”, Рівненська ОУНБ обрала постать видатного письменника і гуманіста В.Г. Короленка; до цього показника включено нові архівні відомості про рівненський період життя митця.

В той же час документи про літературне життя краю – як сучасне, так і в історичному аспекті – є невід’ємною частиною щорічних бібліографічних показників „Література про ... область за ... рік” та „Календар знаменних і пам’ятних дат ... області на ... рік”.

За останні десять-п’ятнадцять років в більшості регіонів видають комплексні показники, що висвітлюють літературне життя краю і які, в певній мірі, являють собою довідкові видання, репрезентуючи місцевих письменників і поетів. Серед таких видань слід згадати біо-бібліографічні довідники „Літературна Житомирщина” (1993), „Літературне життя Запоріжжя” (1996), „Сумщина літературна” (1999), „Письменники Луганщини” (2000), бібліографічний показник „Письменники Миколаївщини” (1999-2000).

Актуальними залишаються тематичні посібники літературно-краєзнавчого спрямування, як, наприклад, „Одесский журнал „Крокодил” и его авторы: Избр. станицы (1911-1912)” (Одеська ДНБ, 1998), „Репресовані письменники Тернопільщини” (Тернопільська ОУНБ, 2000), „Лауреати літературної премії ім. Дмитра Загула (1991-1996 рр.)” (Чернівецька ОУНБ, 1997).

Однак, переважну більшість, близько 90% від загальної кількості літературно-краєзнавчих бібліографічних видань, складають

персональні посібники. Можна відмітити жанрове розмаїття таких видань – це пам'ятки, листівки, бесіди, методично-бібліографічні матеріали, інформаційні списки, покажчики. Переважають брошури або листівки (буклети) обсягом від 2-3 до 15-20 сторінок, що видаються на власній поліграфічній базі бібліотек, яка не завжди забезпечує якісний друк; частина посібників взагалі лишається в машинописному варіанті. Згадані видання готуються до ювілейних дат (практично кожні п'ять років) і мають тимчасовий характер. В той же час бібліотеки видають і ґрунтовні посібники, значні за обсягом, добре структуровані, з якісним допоміжним апаратом. Такі покажчики видаються переважно друкарським способом, досить значними тиражами (до 200-300 примірників) і залишаються актуальними впродовж значного проміжку часу. До таких видань відносяться покажчики серії „Письменники Одеси” – останніми роками вийшли покажчики, присвячені Борису Федоровичу Дерев'янку (1999), Михайлу Олександровичу Шевченку (2000), Ізмаїлу Борисовичу Гордону (2002); посібники „Юлій Боршош-Кум'ятський” (Закарпатська ОУНБ, 2000), „Український письменник Володимир Свідзінський” (Харківська ДНБ ім. В.Г. Короленка, 2002, серія „Повернені імена”).

Даний огляд презентує, в першу чергу, доробок головних бібліотечних установ регіонів, однак, реально видання бібліографічної продукції літературно-краєзнавчого спрямування – це багаторівнева система, до якої роблять свій внесок не тільки обласні бібліотеки, а й міські, районні, окремі філіали. Яскравим прикладом можуть слугувати бібліографічні покажчики „Бібліографія Юрія Липи” (Б-ка ім. Івана та Юрія Липів, м. Одеса, 2000), „Віктор Некрасов: портрет життя” (Б-ка ім. В. Некрасова Подільського району м. Києва, 2000); покажчики і списки, підготовлені в межах серій „Поэты Володарщины”, „Поэты и писатели г. Тореза” (Донецька обл.), „Їх Батьківщина – щорська земля” (Чернігівська обл.) та ін.

Таким чином, наявність багаторівневої системи, позитивна динаміка не тільки кількісних, але і якісних змін у підготовці і виданні посібників літературно-краєзнавчого напрямку, здатність цих видань досить довго зберігатися і розповсюджуватися в просторі і часі дає підстави стверджувати, що і надалі даний напрямок бібліографії залишатиметься дієвим засобом популяризації літературознавчих розвідок.

Микола Островський і виховання молоді

Ледєньова Н. Д.,
м. Хмельницький

На зорі радянської влади, в 1922 році, разом з народженням Союзу Радянських Соціалістичних Республік в країні народжувалося багато нового. З'являлися нові поети, нові прозаїки, які своїми новими ідеями революційного злету формували нове мислення народу. Серед них був Микола Островський, який водночас злетів до слави єдиним поки твором «Як гартувалась сталь».

Микола Островський – людина скромна і проста, але надзвичайно сильної волі, наполегливості і мужності. Він, закінчивши всього лише сільську церковно-приходську школу, писав свої твори, будучи безнадійно хворим, паралізованим і сліпим. Але і в таких умовах не занепавав духом, виявивши надзвичайну працьовитість, наполегливість і силу волі, не ставши на шлях жалюгідного і безглузлого животіння. Островський вчинив подвиг і за це йому, як людині, честь і глибока шана. Не було в нього почуття приреченості і песимізму. Проживши коротке, але яскраве життя, він залишив глибокий слід у свідомості тих, хто читав його твори.

Своє бачення людини, яка не шкодуючи здоров'я і навіть самого життя, бореться за світле майбутнє всього людства, він втілював в образі головного героя роману „Як гартувалась сталь” Павки Корчагіна. Інтерес до роману був настільки великим, що він перевидавався сотні разів і був перекладений на десятки мов народів світу. Роман став підручником і школою життя для молоді, вчив її як гартувати свої характери й служити комуністичним ідеям. Тривалий час Павка Корчагін для багатьох комсомольців, зокрема 30-50-х років, був взірцем, кумиром, зразком для наслідування, сприймався ними, як символ віри у світле майбутнє. Їх захоплювали і надихали рядки з роману: „...Найдорожче у людини – це життя. Воно дається їй один раз і прожити його треба так, щоб не було нестерпно боляче за безцінно прожите життя...”[6].

Сформовувалось покоління людей, для яких було характерним розуміння праці як справи честі, доблесті і героїства; людей, безмежно відданих своїй справі, патріотів та інтернаціоналістів.

До кінця 1980-х рр. роман Островського займав центральне місце в шкільній програмі, а учні широко писали в своїх творах про те, що Корчагін є для них ідеалом. У 1987-у роман, як "досить невисокий за художнім рівнем і вкрай політизований та некритичний", (очорни-

телі історії навіть полінувалися знайти правдоподібніший мотив!), зник з програми, що не може не пригнічувати. Наші діти вже не проходять в школі „Як гартувалась сталь”. Не вистачає навіть декількох годин зарубіжної літератури для уроку мужності, рівноцінного якому в українській літературі, на жаль, немає. Сучасна молодь виховується зовсім не на кращих зразках світової культури. Про епоху революції і громадянської війни говорять, що та епоха була абсолютно іншою, що там були інші люди. І це правда. Але хіба це значить, що тим молодим менше хотілося жити, коли вони віддавали свої юні життя за ідею. Ні, але у цих людей була велика мета. Вони будували комунізм - щастя для всього людства. Ради досягнення такої мети і життя віддати не жаль. Теперішньому поколінню недоступне те, що було звичним для будь-якої радянської людини. Проте наше молоде покоління нічим принципово не відрізняється від тієї молоді, з якою більшовики робили революцію. А якщо і відрізняється, то ніяк не в гіршу сторону. Адже тоді далеко не всі вміли читати, а наша молодь суцільно здобуває, як мінімум, середню освіту. І знає більше, і вміє ніяк не менше. І шукаючих людей серед молодих немало. І незадоволеність існуючим станом речей в молодіжному середовищі сьогодні ніяк не менша, ніж на початку двадцятого століття. Інше питання - в яку сторону прямує ця енергія протесту. Але звідки молоді знати, як і проти чого, власне, протестувати?

Головний герой роману „Як гартувалась сталь” Павка Корчагін фанатично вірив в комуністичні ідеї, світову революцію, єдину планетарну республіку робітників та селян і натхненно боровся за ці ідеали. І було б дуже добре, якби у нашої сучасної молоді була така ж глибока віра в необхідність побудови незалежної української держави і бажання працювати для досягнення цієї мети. Формується покоління людей, яке несе нову філософію життя, відбувається становлення вільної людини як громадянина і особи. Але для них не має знаку епохи, в якій живемо ми сьогодні, не має відважної любові до землі, на якій живемо, любові, здатної зробити цю землю прекраснішою в світі.

З кого ж братимуть приклад юні українці, чий погляд формується нині, в епоху створення молоді держави? З Ярослав Мудрого або Данила Галицького? З Хмельницького або Кривоноса, чий подвиги – далеке минуле? Проте персонажів нашої історії, ми не повинні забувати, а тим більше до цього дня вважати зрадниками і злочинцями Петлюру, Бандеру, Вінніченка, Коновальця. Що ж виросте в душах наших дітей, дотепер не навчених знати, любити, прощати? Що кладемо ми в ці душі: не у руки, не в голови – в серця? Якщо ми дозволимо їм понівечити, розтоптати – то на яких новітніх зразках патрі-

отизму і віри в національну ідею доведеться виховувати юних? Без сумніву, людство в переважаючій своїй більшості складається не з героїв, а із звичайних обивателів – і це нормально, завдяки цьому воно і виживає. Але рухається вперед тільки дякуючи тим небагатьом, хто не бажає животіти в даних від народження умовах, прагне змінити їх до кращого – в науці, культурі, суспільному житті. Починаючи щось, потрібно дуже багато працювати, щоб одержати результат. І це – поки що – залежить від того, якими ми виховаємо наших дітей, на чіьх прикладах і для якої високої мети?

І ось він – приклад Миколи Островського – в 15 років підхоплений революційним вихором, в 24 – осліплений, а в 32 – що пішов з життя назавжди, дотепер живе в нашій пам'яті не завдяки фанатизму, а завдяки силі духу, що тримала його на цьому світі, – паралізованого, смертельно хворого, приреченого на нелюдські муки. Бо правдою є його боротьба з тілесною неміччю і здатність довести, що дух сильніший за тіло, бо саме він, втілений в натхненне слово, здатний повести за собою мільйони, стати прикладом в їх боротьбі. Ця віра, романтичний порив, перемога духу над хворим тілом перетворили людину-каліку на героїчний символ епохи. Можна як завгодно відноситися сьогодні до його ідейних переконань – але треба бути закінченим циніком, щоб їх не поважати. І потрібно бути політичними сліпцями, щоб викидати таку людину, таку біографію, нерозривно пов'язану з історією нашого народу, щоб відмовлятися від написаних книг – вражаючих документів епохи.

«Якби кожний з нас володів хоч частиною якостей Островського і його героя, то, напевно, сьогодні ми б не жили в такому нелюдському суспільстві», – так висловились студенти, присутні на міжнародній науково-практичній конференції „Н.А. Островский – вчера, сегодня, завтра”, що проходила в Москві 27-29 квітня 2004 року. Сучасній молоді подобається Микола Островський перш за все силою духу. «Умій жити і тоді, коли життя стає нестерпним; зроби його корисним», – писав Островський. Не вміння заробляти гроші, чому учать сьогодні, не прагнення до багатства матеріального, а фанатична віра в перемогу духовного, в духовне багатство, що тісно пов'язане із служінням людям, принесла славу Островському. Громадськість Росії і колишніх республік Радянського Союзу стурбована тим, що сучасна молодь наших держав не знає імені Миколи Островського, герой якого Павка Корчагін завжди був яскравим прикладом героїзму і мужності, любові до Батьківщини. Який для всіх народів світу був символом стійкості в подоланні фізичних недуг.

Стратегія реформування системи освіти у ХХІ столітті заключається в тому, що вона повинна створювати передумови для нормального існування і прогресу сучасного суспільства, нові можливості для адаптації і розвитку в ньому кожної людини, задоволення професійно-освітніх потреб і інтересів особистості. Це дозволяє говорити про істинну гуманізацію системи, зверненої до людини, її потреб і турбот. Сучасна студенська молодь переносить психологічні навантаження, пов'язані з збільшенням кількості навчальних годин та годин для самопідготовки. Тому співробітники бібліотеки Хмельницького державного університету в індивідуальній роботі з читачами, що пов'язана з популяризацією художньої літератури, звернулися до нового напрямку бібліотечної технології – бібліотерапії. Бібліотерапія – один із призабутих та повернутих методів впливу на читача, який поєднує в собі інструментар медицини, педагогіки, психології та бібліотечної справи. Полягає він у поєднанні художнього тексту, слова із специфікою сприйняття його певними категоріями читачів – соціально незахищених верств, людей з певними фізичними вадами, а також тих, хто потерпає від впливу стресів, психологічного та інформаційного перевантаження. Слушна порада бібліотекаря, його рекомендації будуть доречними тим читачам, які вагаються у виборі художніх творів для душі. Взірцем боротьби з життєвими труднощами та негараздами є твір М. Островського „Як гартувалась сталь”. Ця книга рекомендується на художньому абонементі бібліотеки. Вона знаходить належне місце на книжкових виставках та полицях, що розкривають фонд – “Сторінками призабутої спадщини”, “Як гартується воля та дух” – це лише короткий перелік наочних форм презентації кращих художніх творів вітчизняних авторів. Серед яких чільне місце займає М. Островський.

Хтось недалекоглядний може перекроїти шкільні програми, але нікому не дано переписати минуле. Приклад цієї немічної людини з непереможеною волею зробила її не тільки символом епохи, в якій вона жила, але і символом народу, що народив її. І вона потрібна тут, на рідній землі, молоді незалежної України, яка шукає ідеали, протворює свій шлях в майбутнє, долає перешкоди. І потрібно долати їх так, щоб потім не було нестерпно боляче за безцільно прожиті роки... Є люди, чий долі несподівано зіткнулися, здавалося б, з непереборною перешкодою життя — важкими недугами, як фізичними, так і душевними. Для них, деколи, приклад стійкості Миколи Островського і людей так званої «корчагинської долі», є єдиним джерелом енергії, що дозволяє далі жити і приносити користь людям. Так з'являються спортсмени на інвалідних колясках, художники, що пишуть картини з

пензлем в зубах, тому що немає рук, письменники, що втратили зір, скульптори, приковані до ліжка паралічем, винахідники, диктори, артисти, хвороби яких здавалися спочатку непереборною перешкодою до творчості. Сили і волю до активного життя вони черпають у прикладі Миколи Островського. Тому всім нам потрібно переосмислити відношення, що змінилося останніми роками, до М.Островського і допомогти повернути його твори в ряд популярної у молоді літератури, що, поза сумнівом, надасть їм стійкості в подоланні труднощів на дорозі в доросле життя.

Патріотичне виховання молоді в Хмельницькій обласній універсальній науковій бібліотеці ім. М. Островського через призму творчості М. Островського

Лісогор Г.С.,
м. Хмельницький

В наш час переосмислюються літературні репутації, які раніше здавалися непохитними. Це торкнулося і життя та творчості Миколи Олексійовича Островського, який впродовж десятиріч був класиком вітчизняної літератури.

“Найпрекрасніше для людини – всім створеним тобою служити людям і тоді, коли ти припиниш існування”, - писав М. Островський. Нажаль, і він сам і його твори опинилися сьогодні у центрі не стільки літературних, скільки політичних суперечок. Для молодого покоління ім'я письменника не говорить майже ні про що, і не дивно, бо вже багато років його творчість вилучена з шкільних програм з літератури.

Усунути ці прогалини ми, працівники обласної бібліотеки, що носить його ім'я вважаємо справою честі. Саме тому в стінах нашої книгозбірні розроблено цикл заходів, присвячених 100-річчю від дня народження письменника; які розраховані в першу чергу на учнів старших класів та студентську молодь. Це і інформаційні години, і літературні читання, зустрічі за круглим столом „Островський – письменник і людина. Погляд сучасника”, диспут „Островський вчора, сьогодні... А завтра?“, засідання літературно-мистецької вітальні „Голос, що зазвучав знову“, зустрічі поколінь „В житті завжди є місця подвигу“.

На всі ці заходи запрошувалися письменники, вчителі-мовники, краєзнавці, люди, яким небайдужа доля письменника, люди різних політичних поглядів. Звичайно, висловлювалися різні точки зору, різні погляди на життя і творчість письменника, часто неординарні, майже в чомусь різкі, але всі, як правило, сходилися в одному – негоже викреслювати з минулого ні доброго, ні злого – це було з нашим народом, і ми саме такі сьогодні, бо наше коріння – звідти. Далеку історію, поруйновану дощенту нам сьогодні навряд чи до снаги відтворити знову, але історію близьку, що творилася на наших очах і нашими руками ми повинні зберегти і не треба робити ніяких спекулятивних політичних висновків щодо життя М. Островського та його творчості, особливо це торкається його головного твору „Як гартувалася сталь”, бо в свій час на його імені та творчості достатньо спекулювала комуністична ідеологія, намагаючись до останнього часу зробити з нього ідола, символу епохи, отожднюючи його з героєм роману Павкою Корчагіним-лицарем без страху і докору, без сумнівів і каяття. Хлопець-рубака, покликаний революцією, фанатик, до останнього подиху відданий їй – чи міг він мислити інакше, ніж вчила комуністична партія? Виявляється міг, тому й з відомих 700 сторінок книги „Як гартувалася сталь” більше ніж півстоліття дозволяли друкувати лише 395. тому і заведено було персональне досьє і, якби не його смерть у 1936 році, то хто зна, - може розділив би він долю своїх товаришів по партії, виведених у романі під прізвищами вигаданими і справжніми.

В його романі ми повинні виділити головне і вчити цьому молодь – перемога людини над неймовірно складними обставинами, відданість ідеалам і мужність жити навіть у нестерпних умовах не зраджуючи себе, - це те, для чого не існує кордонів ні територіальних, ні ментальних. Саме цією силою була наповнена кожна сторінка твору, написаного українським хлопцем, але близького кожній людині на землі. Зі сторінок романів „Як гартувалася сталь” та „Народжені бурєю” заговорила людина нової формації, саме тому ці книги були святинами для багатьох наших співвітчизників, дбайливо зберігалися у солдатських сумках під час Великої Вітчизняної війни і пройшли з бійцями героїчний шлях до Перемоги, вчили молодь як достойно жити. Втіленням М. Островського справедливо можна вважати бронзову фігуру юнака, що іде проти вітру і тримає гвоздики.

З кого же братимуть приклад юні українці, чиї погляди формуються нині? Це не тільки постаті М. Щорса, молодогвардійців, В. Котика, які є дійсно славетними. Певно досить вважати зрадниками і злочинцями Петлюру, Бандеру, Винниченко, Коновальця. Ми не

маємо права забувати про цвіт українського юнацтва, що поліг у бою під Крутами у 1918р. Що може зрости у душах наших дітей, не навчених знати, любити, прощати.

Людство в переважній своїй більшості складається не з героїв, а з звичайних людей і це нормально, завдяки цьому воно і виживає. Та рухається воно вперед тільки завдяки тим небагатьом, які не можуть сніти в даних від народження умовах, прагнуть змінити їх на краще і не останнє місце в цьому рядку займає і наш земляк М. Островський.

Дуже прикро, що діти не вивчають у школі „Як гартувалася сталь”, не приєднуються серцем до уроку мужності, рівноцінного якому в українській літературі немає.

З Україною він не поривав ніколи: завжди з собою був „Кобзар” Т. Шевченка, жваве листування, зустрічі з земляками, видання книги українською мовою – усе це наповнювало життя Островського відчуттям потрібності рідному народові, давало снагу жити. Цей український хлопець живе в нашій пам’яті не завдяки фанатизму, а завдяки силі духу, яка тримала його – паралізованого, смертельно хворого – на цьому світі.

Саме тому в часи крутого перелому працівники нашої бібліотеки відстояли ім’я свого закладу, ім’я за яке не соромно.

М. Островський і бібліотеки області

Фастишевська К.М.,
м. Хмельницький

*“На прикладі Островського мільйони
людей вчитимуться, як треба жити,
як треба любити свою Батьківщину.”*

М. Шолохов

29 вересня минає 100 років з дня народження видатного письменника-гуманіста, нашого земляка Миколи Олексійовича Островського.

Все своє свідоме життя, до останнього подиху він віддав служінню народові. Його безсмертні герої книг “Як гартувалася сталь”, “Народжені бурею”, стали улюбленими героями молоді, взірцем і прикладом в їх житті і боротьбі.

На превеликий жаль, його твори після 1991 року не включені до шкільної програми.

Сьогодні ми прагнемо повернути із забуття сторінки життя і творчості Миколи Островського і сподіваємося, що назавжди.

Ім'я М. Островського відоме не тільки в нашій країні, а й в Європі, Америці, Азії. Все життя його сповнене почуттями смутку, захоплень, розчарувань, глибоких душевних борінь, великого героїзму і сили волі.

Особистість Миколи Островського стала символом епохи і символом торжества людського духу, тих вершин мужності, на які може піднятися людина.

З метою популяризації творчості Миколи Островського бібліотеки області проводять різноманітні масові заходи для широкого кола користувачів.

В рамках заходів, і з нагоди столітнього ювілею, з червня по вересень 2004 року проводиться обласна заочна читачька конференція на тему: "Життя та творчість М. Островського і наша сучасність".

Мета конференції – активізувати роботу по пропаганді творчості Миколи Островського та літератури про нього, підвищити роль його творів у справі виховання молоді на загальнолюдських принципах гуманізму, патріотизму, добра, справедливості та безкорисного служіння людям.

В заочній читачькій конференції беруть участь користувачі бібліотек всіх систем і відомств.

В кожній бібліотеці організовані книжкові виставки літератури "Життя-подвиг", "Людина-легенда". Проведені цикли масових заходів, а саме: літературні вечори "М. Островський – людина і письменник" (Шепетівська ЦБС), "Сучасник поколінь прийдешніх" (Славутська ЦБС), "М. Островський та його читачі" (Новоушицька ЦБС), "М. Островський і наша сучасність" (Ізяславська ЦРБ). Змістовно і цікаво проведені: літературні години "Народжений бурєю" (Шепетівська міська бібліотека), "Ювіляр року – М. Островський" (Красилівська ЦБС), година-дискусія "Людина-легенда чи літературна вигадка?" (Славутська ЦБС), проведені бесіди "Право на пам'ять", літературні вікторини та дискусії. Хмельницька обласна універсальна наукова бібліотека підготувала для бібліотек області методично-бібліографічні матеріали "Життя-подвиг" та "М. Островський – герой на всі часи".

Теофіпольська ЦБС підготувала і видала інформаційний список літератури "Нескорена мужність".

М. Островський писав: "Щастя письменника, коли його книгу читають".

Бібліотечні працівники свято шанують пам'ять про видатного письменника-земляка, активно популяризують книги М. Островського, статті, промови, листи письменника, літературу про його життя і творчість.

Пропаганда творчості М. Островського в Острозькій міській дитячій бібліотеці

Петухова С.Є.,
м. Острог, Рівненська обл.

Острог здавна славився своїми бібліотеками. Варто згадати хоча б знамениту книгозбірню середньовічної Острозької академії. Але наша мова сьогодні про центр виховання молодого покоління, яким тривалий час була і залишається Острозька міська дитяча бібліотека; про її роботу, пропаганду літератури, зокрема творчості письменника-земляка Миколи Островського.

Бібліотека створена у 1946 р. Першою завідуючою була Галина Павлівна Заболотна. Завдяки їй відбулося чимало позитивних змін в роботі закладу. Серед них – впровадження масових заходів. Переважали тоді голосні читання, політінформації, книжкові виставки, бібліотечні плакати, обговорення книг, літературні вечори. Книжкові виставки оформлялися, в основному, до дня народження і дня смерті В.І. Леніна, річниці Великої Жовтневої соціалістичної революції, Радянської Армії, Першого травня, до знаменних та пам'ятних дат відомих письменників. Готувалися також виставки книг “Як гартувалася сталь”, “Народжені революцією” до річниць народження, смерті М.О. Островського.

Поступово в практику роботи бібліотеки почали входити читачькі конференції. У 1957 р. деякі з них були присвячені Миколі Островському (наприклад, “Мій улюблений літературний герой” за книгою “Як гартувалася сталь”). У роботі дитячої бібліотеки також з'явилися бібліографічні огляди літератури: “Великі мандрівки”, “Новинки технічної літератури”, “Наш земляк Микола Островський”.

З приходом на роботу Г.П. Заболотної літературні ранки та вечори стали різноманітнішими. Так, з ініціативи Галини Павлівни, в Острозі почав діяти дитячий драмгурток. Ставили сценки про юних героїв з книги “Як гартувалася сталь” та інших творів. Щоб допомогти дітям вибрати ту чи іншу книгу, у бібліотеці було оформлено картотеки, серед яких – “Люби і знай свій край” з інформацією про письменників, що народилися або перебували у нашому краї. Забезпечувався вільний доступ до книжкових полиць.

Для кращого задоволення читачьких запитів складались тематичні картотеки, виготовлялись тематичні плакати; був оформлений “Наш календар” зі змінним списком знаменних і пам'ятних дат та літератури до них.

У 1963 р. в бібліотеці було створено краєзнавчий куточок, в якому увагу привертали альбоми “З історії Острога”, “Партизанський рух на Ровенщині”, книжкова виставка “Край мій – гордість моя”. Одна з папок була присвячена Павці Корчагіну та його творцеві – Миколі Островському. З часом краєзнавство стало однією з центральних тем в житті бібліотеки. Був створений гурток “Юні краєзнавці”, який займався розшуком воїнів – захисників Острога в роки Великої Вітчизняної війни, відомостей про видатних людей нашого краю. У практиці роботи Острозької дитячої бібліотеки застосовувались бібліографічні огляди літератури, де велику увагу приділили постаті Миколи Островського.

У цей період розширилось коло тем пропаганди літератури, яка здійснювалась за такими напрямками: патріотичне та інтернаціональне виховання читачів, пропаганда краєзнавчої літератури та літератури на допомогу учням у засвоєнні шкільної програми, моральне і правове виховання читачів, трудове виховання і профорієнтація школярів. Авторство багатьох книжок з фонду бібліотеки належало лауреатам премії імені М. Островського.

У 80-ті роки в дитячій бібліотеці переважали нові форми роботи: усні журнали, літературні ігри, конкурси, години цікавих повідомлень, бібліотечні уроки, Дні бібліографії, Дні інформації. У цей період продовжував діяти клуб “Юний краєзнавець”, де відбувалися зустрічі з учасниками Великої Вітчизняної війни та спеціалістами різних професій. У роботі клубу велику допомогу надавали вчителі історії, закохані в історію свого краю, П.З. Андрухов, А.Д. Новосілецький, працівники місцевого Державного історико-культурного заповідника м. Острога О. Гладуненко та О. Бондарчук. Чимало цікавого вони розповіли про життя і творчість Миколи Островського.

Зміцніла матеріальна база дитячої бібліотеки. У 1975 р. був придбаний телевізор, у 1976 р. – програвач та фільмоскоп. Юні читачі бібліотеки мали змогу переглядати телепередачі, в т.ч. дивились та обговорювали телефільм “Як гартувалася сталь”.

З 1986 р. в дитячій бібліотеці відновив свою діяльність ляльковий театр “Дзвіночок”, керівником якого стала Людмила Сергіївна Сладковська. Учасники лялькового театру виступали перед вихованнями дитсадків, учнями молодших класів шкіл міста, показували вистави у багатьох селах району, в т.ч. побували і на батьківщині письменника в с. Вілїї.

Непогано зарекомендувала себе і така форма роботи, як День читачьких біографій. Сюди входили колективна розмова про читачькі смаки, зустрічі з батьками читачів, оформлення відгуків на улюблені

книги, визначення кращих читачів. Назавжди традиційними залишились Тижні дитячої книги.

Та згодом “повіяли нові вітри”, і деяких героїв “забули”. Зараз робиться багато нового і корисного: оформили куточок народознавства, проводяться виставки та масові заходи “Моя прекрасна волелюбна Україна”, “Шануймо рідну спадщину”, “Козацькому роду нема переводу”, “Дзвони Чорнобиля”, “Світлий празник Великодній”; літературно-музичні вечори “Народе мій, до тебе я ще верну...” (до дня народження У. Самчука), “Промінь нескореного серця” (до 65-річчя з дня народження Галини Гордасевич), “Шануймо символи Вітчизни”; прем’єра книги О. Олеся “Княжа Україна”. Все це дуже актуально, але не треба “відвертатись” від колишніх героїв. Це сильні духом люди, обов’язкові, мужні, чесні. А ці моральні якості цінувалися в усі часи. Те, що на найвищому рівні у нашій державі вирішили відзначити 100-річчя з дня народження Миколи Островського, – гарна ознака. Ми знову повертаємося до “забутих” імен, акцентуємо увагу на загальнолюдських цінностях.

Літературне краєзнавство як важливий напрямок бібліотечної діяльності

Прокоф’єва Л.Т.,

м. Кам’янець-Подільський,

Хмельницької обл.

Літературне краєзнавство – це специфічна галузь науки про літературу, предметом якої є вивчення літературної спадщини та літературних творів рідного краю.

Мета літературного краєзнавства в бібліотеці – досягнення читачами глибинної сутності спадщини митців краю, космосу духу земляків, реалій дійсності, сприйняття й оцінення їхнього художнього набутку, плекання почуття гордості за творчих людей, славних краян.

Чистим і невичерпним джерелом духовності, моральності та культури сучасного громадянина є почуття любові до рідного краю, його звичаїв та обрядів, до його літературної спадщини. А саме літературне краєзнавство здатне заповнити той духовний вакуум, про який зараз говорить. В бібліотеках література рідного краю представлена творами Б.Гришука, П.Гірника, А.Ненцінського, М.Федунця, П.Карася, В.Горбатюка, М.Магери, Ст. Руданського, М.Годованця та багатьох інших авторів. В бібліотеках сіл Сахкаміні, Ходорівці, Верб-

ка, Оринин (дитяча бібліотека), Калачківці, Чабанівка, Островчани, Руда, Велике Залісся; функціонують постійно діючі виставки “Літературне різноманіття рідного краю”, “Творчість наших земляків”, “Осанна Поділля” тощо.

Бібліотечні працівники району у постійному пошуку нових ефективних форм популяризації літературного краєзнавства; в нас налагоджені тісні творчі стосунки з краєзнавцями, поетами, письменниками Кам’янецьчини. Зокрема, бібліотечні працівники зустрічались із письменником-гумористом Віталієм Нечитайлом, який презентував книгу “Зимовий покій”, поетом Аркадієм Браеску на прем’єрі книги “У сьйві сонета”, гумористом і поетом Василем Столяренком.

Щорічно проводяться в бібліотеці селища Сахкамінь авторські поетичні читання. Свої твори тут читають поети Віктор та Петро Гончаруки вихідці із селища, з ними проводяться цікаві зустрічі, уроки літературного краєзнавства. Поети часто дарують бібліотеці свої нові книги, спілкуються із читачами, діляться творчими планами.

На одному із районних семінарів, що був присвячений популяризації української художньої літератури, був присутній професор Кам’янець-Подільського університету, зав. кафедрою української літератури Михайло Кудрявцев, який цікаво розповів про сучасний літературний процес, зокрема на Поділлі.

Ще на одному із семінарів було проведено прем’єру книги поета - кам’янчанина, уродженця села Завалля Івана Васильчука. А в самому селі, в бібліотеці (де, до речі, працює сестра поета), проводились літературні зустрічі із поетом, поетичні читання, уроки літератури рідного краю.

Від спілкування з автором відчувалось, що його слово, зіткане сонячним сьйвом, пропахле ранковим цвітом, вечірньою зорею сповнене ліризму і жагучої любові до всього навколишнього.

Вивчення і популяризація літературного краєзнавства актуальні і в Орининській дитячій бібліотеці. Родом із Оринина молода, талановита поетеса Ельвіра Молдован. Тож її часто можна бачити в бібліотеці, де за творами Е.Молдован (до речі, читачки цієї ж бібліотеки) проходять творчі години, літературні читання, дискусійні обговорення, години молодіжного спілкування.

За книгою Е.Молдован “Полювання на муку” відбувся творчий вечір молодшої поетеси. А на обласному конкурсі юних талантів “Старосинявська весна” Ельвіра Молдован вийшла переможцем і нагороджена дипломом обласного управління культури та цінним подарунком.

Цікаво поставлена робота на допомогу літературному краєзнавству у Рудській бібліотеці-філіалі. Із цього села родом поет-гуморист В'ячеслав Полятинчук, який є частим відвідувачем бібліотеки. За його участю проводяться гумористичні години, вечори сатири і гумору “Придибенції від Славака Полятинчука”. Він є частим гостем літературної студії “Дивосвіт”, на заняттях якої обговорюються нові літературні події, літературні тексти літераторів - початківців, проводяться літературно-поетичні години. Так, нещодавно на занятті студії цікаво пройшов урок літературного краєзнавства “Письменники Поділля-дітям”, де обговорювались книги М. Магери, В. Горбатюка, В. Баженова.

Політичними подіями в житті бібліотек району стали такі творчі акції, як вечір забутої книги В.Беляєва “Стара Фортеця”, М. Островського “Як гартувалася сталь”. Цікаво, що останню книгу знають і люблять багато читачів, в тому числі і молодих. За цією книгою відбувся урок патріотизму у Калачковецькій бібліотеці – філіалі.

Ціла плеяда літераторів живе і творить у селищі міського типу Старій Ушиці. У Староушицькій дитячій бібліотеці часто свої вірші читає житель селища Василь Левицький:

В гості яблука кличуть доспілі,
Де була ромашка в саду.
Як багато є сіл на Поділлі,
Я такого ніде не знайду...

Ці слова поета про Староушиччину сприймає кожен житель селища як гімн рідного краю, як величальну своєму народові.

Клуби за інтересами, любительське об'єднання – це дійова форма роботи залучення читачів до багатой духовної культури. Велику літературно-краєзнавчу роботу проводять клуби “Дивослово” (Оринин, дитяча бібліотека), “Слово” (В.Залісся), “Джерельце” (с. Калачківці).

Так клуб любителів рідного слова “Джерельце” (с. Калачківці) проводить плідну роботу на допомогу популяризації рідного слова. Разом із бібліотекарем с. Калачківці ним керує вчителька місцевої школи Лісова Н.В., яка є полум'яним патріотом слова. Бібліотека ще й досі пам'ятає зустрічі із поетесою Наталею Кашук, Миколою Федунцем, Романом Болюхом. Кожна така зустріч дарувала читачам приємні спогади. Клуб “Джерельце” об'єднує любителів рідного слова і тих, хто сам пробує себе в краснім письменстві. Діти люблять читати свої вірші, беруть участь у різноманітних літературних конкурсах. Одна із членів клубу Наталка Лісова (молодша) брала участь у конкурсі імені Петра Яцика.

Цікавою і змістовною є робота літературного клубу “Слово” (с. Велике Залісся). Учасники “Слова” завжди у творчому пошуку нового і незнаного, займаються постановкою театралізованих дійств, свят рідного слова.

Клуб “Дивослово” (село Оринин, дитяча бібліотека), веде велику літературно-краєзнавчу роботу. Учасники клубу гарно провели літературну годину “Довго щирими сими словами до людей промовлятиму я” (по творчості Лесі Українки).

Етнографічна студія “Краяни”, що створена при Чабанівській бібліотеці – філіалі на своїх засіданнях проводить краєзнавчі читання за книгою В.Ромарнюка “Чабанівка”. Тут учасники клубу знайомляться із видатними людьми краю, проводять цікаву дозвіллево-пізнавальну роботу, яка допомагає досягти морального та інтелектуального самовдосконалення.

Серед читачів регіону постійно зростає інтерес до періодичних видань, як до джерел оперативної інформації, бо найсвіжіші дані з літератури у фрагментарному вигляді інколи можна знайти лише в періодичних виданнях. В РЦБ ми запровадили виставки одного журналу, однієї статті. Цікавими для читачів були виставки “Письменники Хмельниччини на сторінках журналу “Дніпро”, виставки газети “Літературна Україна”. Зовсім недавно наші читачі активно обговорювали роздуми подільського письменника Броніслава Грищука про “Феномен Верки Сердючки”, що друкувались у цій газеті. Перевірено часом ефективність такого інформування для читачів, що працюють в читальному залі із періодикою.

В своїй роботі акцентуємо увагу на тих чи інших літературних процесах краю. І це знаходить позитивний відгук у відвідувачів.

Ввійшли в практику роботи тематичні огляди періодики, які збагачують інформаційний потенціал читачів бібліотеки, сприяють повноті задоволення різнобічних читацьких запитів.

Тема літературного краєзнавства дуже актуальна в бібліотечній діяльності: поглиблюються відомості про життя і творчість митців нашої місцевості, розвиваються інтереси до їхнього творчого доробку та спадщини, виявляються нахили, смаки, здібності юних читачів, виробляються вміння бачити і цінувати красу і самобутність рідної землі. Літературне краєзнавство повертає читачів, особливо молодих до споконвічних духовних цінностей, виступає своєрідним виявом поєднання макро і мікросвітів. Воно служить не тільки пізнавальним, літературним цілям. Зростає його роль у формуванні національної самосвідомості, розвитку національної культури.

Книга, що обійшла увесь світ

Мельничук З.В.,

м. Шепетівка, Хмельницької обл.

Славнозвісна, легендарна Шепетівщина. Терен історії, на якому схрестилися у бою за правду, за волю народу шаблі наших славних дідів і батьків, край, багатий на славні імена: М.Островський, Валя Котик, Володя Ковальчук, Микола П'яскорський. Вони викликають захоплення і повагу в шепетівчан, допомагають виховувати у людей почуття патріотизму і гордості за свій край. Велика роль тут належить книзі, зокрема, роману нашого земляка, письменника М. Островського „Як гартувалася сталь”. Завдяки йому М. Островського знає весь світ, як людину винятково трагічної долі, яка мужньо і з великою силою волі додала важку хворобу, людину духовно прекрасну, сильну і талановиту. Його роман уже більше 70 років крокує планетою, як підручник мужності і сили волі, а його головний герой Павка Корчагін відомий всьому світу як вимір мужності і стійкості.

У кожної книги своя доля. Створена письменником, видана видавництвом, вона попадає в руки читача і з цього моменту починається її самостійне життя. Її можуть викинути, можуть покласти на далеку полицю, її можуть читати, коли немає більше нічого під руками, або просто, коли поганий настрій. Але і можуть звертатися до неї, коли є потреба з кимось порадитися, знайти відповідь на те, чи інше життєве питання, на обороті пишуть, багато говорять і коли беруть її в руки, ще, навіть, не читаючи, вже знають про неї майже все – до таких книг належить роман „Як гартувалася сталь”.

Микола Островський... Павло Корчагін... Коли вперше ввійшли у наше життя ці імена? Для старшого покоління, можливо, ще в 1932 р., коли прочитали в журналі „Молодая гвардия” роман „Як гартувалася сталь”, тоді ще невідомого письменника Миколи Островського.

Доля письменника і доля Павки Корчагіна тісно пов'язані з історією нашого міста Шепетівка. Герої роману є прототипами людей, які жили і діяли в нашому місті в часи громадянської війни.

Жодна книга не створювалася так важко, як роман „Як гартувалася сталь”, який М. Островський почав писати в кінці 1930р., коли ще був нікому невідомим, прикутим до ліжка важкою хворобою, сліпим. І за мету мав не стати письменником, а залишити після себе добре слово про своє покоління, розповісти про те, як жила молодь 20-х, про що мріяла, за що боролася. Робота над книгою - те єдине, що тримало його на світі і робило щасливим.

В листі до свого друга П.М. Новікова, від 11 вересня 1930р., Острівський писав: „У мене є план, який має за мету наповнити моє життя змістом, необхідним для виправдання самого життя” – це перша згадка про майбутній роман „Як гартувалася сталь”.

З перших днів виходу з друку книга стала винятково популярною.

Роман став однією з найулюбленіших книг молоді, а Павка Корчагін – один із тих, літературних героїв, які на довгі роки стають реальними учасниками нашого життя.

Образ Павки Корчагіна пройшов через коротку історію свого книжкового існування, щоб вплинути на читачів, схвилювати їх, викликати інтерес і фантазію, і знову перевтілитися в життя, дати початок багатьом собі подібним.

Але в наш час знаходяться люди, які все, що пов’язане з ім’ям Острівського і його творчістю, називають більшовицькою пропагандою, вишукують „білі плями” в його біографії, ототожнюючи її з долею Павки Корчагіна - героя роману „Як гартувалася сталь”. Стали сумніватися в тому, чи сам Острівський написав роман – бо був дуже хворий, і вважали – неграмотним. І це про людину, особиста бібліотека якої нараховувала близько 2 тис. книг і особливо дивує те, що Острівського почали називати міфом та легендою, а Павку Корчагіна – пропагандою.

Шепетівська ЦБ, яку до речі, ще у буремному 1919 р. започаткував М. Острівський, бібліотеки системи, використовують роман у виховній роботі з молоддю, проводячи різноманітні масові заходи. Серед наших читачів немає таких які б не читали роман „Як гартувалася сталь”.

Вже стало традицією щорічно відзначати день народження нашого земляка, письменника-гуманіста М. Острівського.

Ось і в цьому році, готуючись до славного ювілею – 100 річчя від дня народження, в бібліотеках системи проводиться цикл масових заходів „І знов Острівський стає перед нами”.

В ЦБ оформлено книжкову виставку „Символ незламного духу”, на якій чільне місце зайняв роман „Як гартувалася сталь”, а в бібліотеках системи цей роман обов’язково представлений на красномовних виставках.

Читачі змогли перегорнути сторінки історії написання і виходу в світ роману на інформаційній арені „Як гартувалася сталь”, яка була проведена в ЦБ.

В інформаційному повідомленні ст. наукового працівника музею М.Островського Скрипник В.Я. присутні познайомилися з роботою М. Островського над книгою „Як гартувалася сталь”.

Другу цікаву інформацію „Історія нашого міста та доля шепетівчан в романі „Як гартувалась сталь”, подала вчителька історії Майдачевська Галина Пилипівна. Повідомлення „Про вплив Корчагіна на формування характеру особистості” зробила вчителька зарубіжної літератури школи-гімназії Бєглова Лариса Петрівна.

„Тільки вперед, тільки на лінію вогню” - ці полум'яні слова М.Островського стали лейтмотивом бесіди-діалогу „Мужність Островського - воля Корчагіна” на одному із засідань краєзнавчого клубу „Витоки”. У вересні з нагоди ювілею в ЦБ буде проведено літературно-історичний вечір „М. Островський - людина і письменник”.

На одному із засідань краєзнавчого клубу „Краєзнавці”, в Косківській сільській бібліотеці, на літературному рингу „Літературна спадщина М. Островського”, його учасники присвятили свої розповіді не лише автору романів „Як гартувалася сталь” і „Народжені бурєю” а й його героям. Вони відзначили, що образ Павки Корчагіна надихав і надихатиме молодь на подвиги.

Центральна бібліотека тісно співпрацює з літературно-меморіальним музеєм М.Острівського, навчальними закладами міста, відділом у справах сім'ї та молоді.

Наукові працівники музею Скрипник В.Я., Новохаська А.В., Гурінович Н.В. є частими гостями бібліотеки, активно виступають на масових заходах, надають велику допомогу бібліотекам в роботі з молоддю. В свою чергу, народне літературно-мистецьке об'єднання „Відродження” центральної бібліотеки також активно приймає участь в заходах, які проводить музей М. Островського.

Шепетівчани свято шанують пам'ять про свого земляка. Завдяки Островському про Україну та наше місто дізналися мільйони людей у найвіддаленіших куточках планети. Корчагін, безсмертний і вічно молодий, крокує планетою, підтримуючи всіх, хто бореться за щастя, за краще сьогодення і прекрасне майбутнє.

Приїздіть до Шепетівки, до Миколи Островського. Саме тут ви дізнаєтесь правду про письменника, а його влучне слово допоможе долати труднощі. Не дізнавайтесь про книгу „Як гартувалася сталь” з чужих статей, а прочитайте її самі. І хай ніколи над нашим земляком не панує Політика.

Художній документ епохи – роман “Як гартувалася сталь”

Олов'ян К.Г.,

*с. Лепесівка, Білогірський р-н,
Хмельницька обл.*

Одне з головних місць на полиці вічних книг займає безсмертний твір М.О. Островського - роман „Як гартувалась сталь”, хрестоматія революційної боротьби, світла біографія того покоління молоді, яке ми називаємо сьогодні будівниками нового світу.

Роман „Як гартувалась сталь” - перший художній твір Миколи Островського.

Про літературну працю Островський мріяв давно. “У мене давно було бажання записати події, свідком, а інколи й учасником яких я був, - згадує він у статті „Моя робота над повістю „Як гартувалась сталь”.

В листі до свого друга П.М.Новикова признається:...”Серйозно хочу писати, не знаю, що тільки буде. Буквально день і ніч читаю...”

Восени 1930 р., живучи в Москві, у будинку № 12 по Мертвому провулку /тепер провулок М.Островського/ він починає писати свій перший роман.

У жовтні 1931 року було закінчено першу книжку роману. Наступного року її опублікував журнал “Молодая гвардия”. Книжка викликала захоплення читачів і швидко розійшлася.

Це окрило письменника, і він починає писати другу книгу роману. „Починаю роботу над другою книгою...” - читаємо в його листі до О.О. Жигирьової від 1 серпня 1932 року. Робота триває і в Сочі, куди в червні 1932 року Островський переїхав за вимогою лікарів.

У червні 1933 р. Островський закінчує другу книгу і надсилає примірники рукопису у Москву /до редакції журналу „Молодая гвардия” та видавництва „Молодая гвардія”/. В журналі „Молодая гвардия” за 1934 р. /№№ 1-7/ була опублікована друга книга роману „Як гартувалась сталь” і в той же час /червень/ вийшла у видавництві „Молодая гвардия”.

В 1934 р. М. Островського було прийнято до Спілки радянських письменників.

Роман „Як гартувалась сталь” вийшов українською мовою наприкінці червня 1934 року. Перший примірник видання було роздано учасникам ювілейного Пленуму ЦК ЛКСМУ, який відбувся в Києві

у театрі ім. І.Франка, 11 липня 1934 року.

Українське видання було повніше, в ньому вперше надруковано слова Павки Корчагіна: „Найдорожче у людини - це життя. Воно дається їй один раз і прожити його треба так, щоб не було до муки боляче за безцінно прожиті роки, щоб не палила ганьба за підленьке й дріб'язкове минуле - тільки для себе, і щоб, умираючи зміг сказати, що все життя й усі сили віддано найпрекраснішому в світі - боротьбі за спільну справу...”

Роман „Як гартувалась сталь” високо оцінила громадськість.

У жовтні 1935 р. ЦВК СРСР ухвалив: „Нагородити орденом Леніна письменника Островського Миколу Олексійовича, колишнього активного комсомольця, героїчного учасника громадянської війни, який втратив у боротьбі за Радянську владу здоров'я і самовіддано продовжує зброєю художнього слова боротьбу за справу соціалізму, авторі талановитого твору „Як гартувалась сталь”. В дні, коли на долю радянської молоді, всього нашого народу, випали жорстокі випробування, незламне корчагінське плем'я грудьми стало на захист любимой Батьківщини. Взявши на озброєння полум'яний образ Павла Корчагіна воно вступили в жорстокий поєдинок з розлюченими фашистськими звірями.

З виходом книги „Як гартувалась сталь” робота письменника над цим твором не закінчилась.

Уже в 1934 р. М.Островський переглядає свій роман, шліфує мову, пише ряд нових епізодів, картин, вводить деяких нових персонажів.

В 1935 р. він готує нову редакцію роману для видавництва „Молодая гвардия”.

На початку 1936 року Островський готує роман до нового видання.

Книга М.Островського „Як гартувалась сталь” - це духовний заповіт комсомольському поколінню.

Минають роки. У життя вступають нові покоління, а образи Миколи Островського і створеного ним Павла Корчагіна продовжують жити і полонити серця людей не тільки у нашій країні, але й далеко за її межами. У листах, звернених до письменника, у редакції журналу і книжкового видавництва „Молодая гвардия”, читачі різного віку, професії і життєвого досвіду, повідомляли, що знайшли в романі „Як гартувалась сталь” відповідь на наболілі питання, що книжка вчить їх мудрості та стійкості у подоланні будь-яких перешкод.

Недарма Островський вважав листи читачів найдорожчим своїм скарбом. Хочу навести уривки з кількох листів: „Павко! Дорогий

Колю! Друже мій! Звідки ти вгадав шмат мого життя? Я секретар райкому партії, не проронив жодного звуку, бачачи свою власну кров, плавав, розумієш, буквально плавав, коли читав..." /Михайло Левін, Утівка Куйбишевського краю/.

„Я полюбив Павку Корчагіна так, як ще не любив жодного з героїв прочитаних книжок „Я його розумію всією душею. Я його люблю. Він мій ідеал. Я хочу бути таким, як він. Хочу сказати комсомольськи, що ви товаришу Миколо, перший комсомольський письменник, якого ми так довго чекали". /Й.Плюський, вчитель історії, с. Акчора Кримської області/.

“Я не читав жодної книги, не можу назвати жодного письменника якому б вірив так, як повірив Миколів Островському його книжці, його героям.

Островський зумів виключно щиро, правдиво розповісти і художніми засобами показати комсомольську молодь на фронті, у побуті і на будівництві.

У мене є улюблені письменники, але жодного з них не зміг би назвати своїм близьким другом. Це право я одержав тільки зараз, прочитавши книгу М.Островського. Ім'я автора, його доля для мене безмежно дорогі, я хвилююсь, читаючи кожне повідомлення в пресі про нього, про його роботу... /В. Поздєвич, з-д „Динамо" ім. Кірова/.

Книга Миколи Островського „Як гартувалась сталь" стала прапором покоління радянських людей.

Я не раз переконувався у великому мобілізуючому впливові творчості Миколи Островського, - казав письменник Микола Грибачов. Він був з нами на фронті, він воював... Є книги, які не вмирають. Є люди, які зі смертю не відходять, а продовжуються в новому поколінні, набувають вищого безсмертя в думках і ділах народу. Такий Микола Островський - гордість і слава нашого покоління."

Двічі Герой Радянського Союзу генерал Василь Степанович Петров, захищений на все життя до лав Радянської Армії, на запитання: „Де ви берете стільки енергії, щоб без обох рук залишатися в строю і бути прикладом у виконанні службового обов'язку?" – спокійно відповів : „Цьому навчив мене Микола Островський."

Іменем Миколи Островського і Павла Корчагіна називали танки, літаки, бойові кораблі, військові підрозділи і партизанські загони.

Члени підпільної комуністичної молодіжної організації „Сполох" назвали себе іменами героїв книги „Як гартувалась сталь".

Роман супроводжував бійців у жорстоких битвах, запалював їхні серця мужністю і ненавистю до ворогів, і нерідко книжка повер-

талась у музей залитою кров'ю, обгорілою...

Навесні 1966 року ЦК ВЛКСМ запровадив премію Ленінського комсомолу за кращі твори літератури і мистецтва, а IX Пленум ЦК назвав першим лауреатом цієї премії видатного радянського письменника Островського Миколу Олексійовича, автора безсмертних книг „Як гартувалась сталь” і „Народжені бурєю”, творів, які стали “бойовою зброєю мільйонів радянських патріотів...”

Вручаючи цю премію Р.П.Островській, керівник делегації ЦК ВЛКСМ Юрій Гагарін сказав: „Ми понад усе цінуємо такі твори нашої літератури і мистецтва, які розкривають цілісні, героїчні характери...”

І тому не випадково комсомол назвав своїм першим лауреатом Миколу Островського, чие життя і літературна творчість, як він сам висловився, - крапля роси у якій відбилось сонце партії”.

Нема вже з нами Миколи Островського, але залишились мільйони примірників його книжок - бійців його символічної бригади. Вони й зараз у бойовому строю - допомагають виховувати у молоді силу волі, високі моральні якості, беззавітну любов до своєї Батьківщини, кличуть на подвиг особистим прикладом свого автора. Друге життя М. Островського продовжується в його книзі. Це і є безсмертя...

Книга з покликом до боротьби

Ковальчук А.А.,
сmt Чемерівці
Хмельницької обл.

Бувають в житті подвиги і буває життя-подвиг.

Саме таким було життя Миколи Островського, який в свідомості мільйонів читачів книги “Як гартувалась сталь” невіддільний від її героя – Павки Корчагіна.

Коротким, мов спалах блискавки було його життя.

Микола Островський прожив лише 32 роки. Десять із них він був прикутий до ліжка тяжкою недугою. Тоді саме і проявилися такі риси характеру, як витривалість, мужність, цілеспрямованість. Він оволодів новою для себе зброєю – зброєю художнього слова.

В дитинстві Островський багато читав. Коли йому до рук потрапила книга А. Войнич “Овод”, він став зовсім по іншому дивитись на світ.

Островського захоплювало в “Оводі” ненависть головного героя до ворогів, вміння перемагати нелюдські біль і страждання.

Він прагнув жити як Овод. Він завжди говорив: “Я за основне в “Оводі” – за його мужність, витривалість, за тип людини, яка вміє переносити муки, яка своє особисте ставить завжди на друге місце”.

Безстрашно дивилися в обличчя смерті герої прочитаних Островським книг, ставали для нього взірцем.

Велике прагнення бути в рядах борців за ідеали добра і справедливості спонукало його до створення роману “Як гартувалася сталь”. Ця книга про звичайних людей революції. І саме тому так яскраво проявляється в ній все те незвичайне, що живе в них і робить їх великими. В образі свого героя Островський втілює риси людини особливого типу: незламної волі, сили духу, борця за світлі ідеали людства, носія всього героїчного.

Павка Корчагін являє собою “тип позитивного героя, який прикладом свого життя вчить жити, боротися, перемагати”. Корчагін став символом цілої епохи. “Як гартувалася сталь” – це книга про людей, які твердо усвідомили, що “за ними правда” і тому були здатні на подвиг. Вона набула широкої популярності в світі.

Корчагін крокував по планеті. В щорічнику Софіївського університету Болгарії було надруковано дослідження Йордана Цонева: “Микола Островський і болгарський революційно – визвольний рух”.

Чому так зацікавилася Болгарія книгою М.Островського? Коли ще жив Островський, до нього дійшов лист в’язня Старозагорської в’язниці Георгія Огнянова. Це був один із перших відгуків із – за кордону на роман “Як гартувалася сталь”.

Звідти, із Старо – Загорської тюрми, його книгу, перекладену на болгарську мову в 1936 році переправлено в Слівенську тюрму, потім до політв’язнів в Плевен, Шумен, Вратцу.

Довго мандрував тюрмами Павка Корчагін, поки вільно закрокував по Болгарській землі.

Книга Миколи Островського прийшла з Росії. Вона принесла в собі сильні характери, вірні і справжні почуття. В боротьбі загартувалась рицарська натура Павки Корчагіна, це й підкорило болгарських читачів. Не менш популярним був образ Павки Корчагіна і на Чехословацькій землі.

Відгуки на книгу з’явилися в багатьох виданнях. “Як гартувалася сталь” називали найпопулярнішою книгою того часу. Про неї говорили, “сильний твір”, “могутній твір”, “героїчна пісня”, “героїчний епос”, “дивовижний роман дивовижного письменника”.

Корчагін зразу ж завоював серед чехословацької молоді багато ширих, відданих друзів.

При житті М.Островського книга була видана на багатьох мовах країн Європи. І він був дуже радий, коли йому з Чехословаччини надійшов у подарунок золотий кишеньковий годинник з боєм.

Островський – Корчагін – улюблений герой молоді Німеччини. Молодь цієї країни шукала свої ідеали і знаходила їх в книзі Островського “Як гартувалась сталь”. Вона виховувалася в “дусі його героїв”.

В журналі “Армія” була надрукована стаття 16-річної Ангеліки Клемм “Я розмовляю з Павлом Корчагіним”. Дівчина тяжко хвора. І вона ділиться з Корчагіним своїми переживаннями, радиться з ним, розповідає про те, як він допоміг їй вистояти. Вона говорить з ним як зі своїм сучасником, другом.

Як і в Німеччині, М.Островський почав появлятися в Угорщині. В Будапешті книга була видана в 1945 році, а в 1946 році з’явилося нове видання “Як гартувалась сталь”.

Пройшло багато років, як перестало битися серце Миколи Островського, але він залишився нашим соратником, учителем і другом.

Численні спогади, листи, відгуки, які зберігаються в Московському, Сочинському, Шепетівському музеях Миколи Островського, переконливо говорять про те, що легендарне життя письменника надихало молодь на бойові і трудові подвиги. В тилу ворога, в важких умовах підпілля життєрадісна і світла книга М.Островського вселяла віру в неминучий розгром фашизму. Популярність роману “Як гартувалась сталь” в роки війни була настільки велика, що деякі партизанські загони присвоювали собі ім’я улюбленого письменника, а партизани – ім’я Павки Корчагіна. Всім своїм життям Микола Островський і Павка Корчагін вчать, що найдорожче у людини – це життя, яке треба присвятити найпрекраснішому в світі – боротьбі за щастя людства. А боротьба повинна бути не тільки в бою, але й в самовідданій праці, навчанні. Тому Павка Корчагін вчить героїзму не тільки воїнів, а також трудівників колгоспних полів, новобудов, фабрик і заводів – всіх тих, хто не шукає легких шляхів в житті, а сміливо йде назустріч труднощам. Миколу Островського і героя його твору часто згадують там, де йде напружена боротьба, де треба проявити твердість духу. Роман Миколи Островського перекладений майже на всі мови світу.

Світлий образ письменника – борця, його патріотичні книги, будуть вічно близькими і дорогими для тих, хто хоче вчитися мужності і героїзму, хто прагне виховати себе таким, яким був Микола Островський, і героя його знаменитого твору – Павка Корчагін.

Життя-мужність

Максюта Д.Є.,

с. Гуменці,

Кам'янець-Подільський р-н,

Хмельницька обл.

Осіннього дня 1922 року вулицею, що збігала до Хрещатика, швидкою ходою йшов молодий чоловік у будьонівці й довгій кавалерійській шинелі. Колись, перед великими святами, цю вулицю за наказом київського градоначальника дворники чистили з милом. Давно вже нема градоначальника. І мила теж немає. На вулиці всюди купи сміття, вікна будинків зяють незаселеною пусткою. Та юнак у будьонівці, здавалось, не помічав цих слідів розрухи. Він намагався йти армійським кроком, високо тримаючи голову. Стрічні дівчата нишком позиркували на стрункого юнака у військовій формі.

І ніхто не знав, що на душі у хлопця дуже важко. В лівій кишені гімнастерки лежав папір вирок медичної комісії, яким його, Миколу Островського, визнавали інвалідом, котрий повинен негайно перейти на пенсію.

Лікарська етика не дозволила лікарю сказати правду цьому юнакові, сповненому планів на майбутнє, не згідному ні з медичними діагнозами, ні з власними недугами.

Лікар знав: Микола Островський встиг багато побачити і пережити.

У дванадцять років, працюючи кухарчуком, він виконував чорну роботу, якої вистачило б для двох здорових дядьків. А в чотирнадцять – він уже помічник кочегара на приватній електростанції Кусмана. Тут він познайомився з Федором Передрійчуком (у романі – Жухрай). Пізніше виконував окремі доручення Шепетівського ревкому, брав участь у створенні першого комсомольського осередку. Ще не маючи шістнадцяти років, Микола записався в Червону Армію, воював, був поранений, лікувався, потім будував в осінню негоду вузькоколіївку Київ-Боярка, захворів на тиф.

"Хіба тільки я валявся з тифом? Багатьох перекачав сипняк. Нічого, вижили. А зараз труднощі забулися, залишилося відчуття добутої перемоги, впевненість у своїх силах..."

Микола намагався не думати про той проклятий папір, що лежав у кишені його гімнастерки. Треба лише відпочити й трохи підлікуватися. Щоправда, доведеться розлучитися з товаришами по комсомолу, з якими так здружився в Києві. Зате в Шепетівці є дім, стіни

якого самі гріють, і є єдина у світі людина, для якої він, уже випробуваний двобоєм зі смертю, завжди буде рідними і бажаним Миколкою – сином, наймолодшим з чотирьох дітей. Так, він поїде до матері, відпочине, обміркує все, а тоді вирішить, що робитиме далі.

В чистенькому, свіжовибіленому будинку з невеликим садком, оточеним чепурненькою огорожею, Микола відчув незвичний, незвіданий в останні роки спокій.

Та через кілька тижнів спокою Миколу все дужче починала гнітити ця добровільна ізоляція. Тихе, розмірене життя без суперечок і втоми було незвичним, викликало протест. Не давали спокою спогади. Вони так роз'ятрили душу, що він раптом порівняв себе з вагоном, загнаним в тупик, де навіть рейки поіржавіли і заросли травою.

Медична комісія внесе в плани Островського жорсткі корективи, йому поставлять діагноз: прогресуюча невиліковна хвороба анкілозуючий поліартрит. Почнуться тяжкі роки в житті Островського. Він буде прикутий до лікарняного ліжка і нескорений здивує світ залізною стійкістю, незбагненною цілеспрямованістю. Він вихлюпне талант оповідача. Його книги з тріумфом обійдуть усю планету. І перший космонавт світу Юрій Гагарін скаже, що його духовним наставником був Микола Островський. Бувають в житті подвиги, і буває життя – подвиг. Таке життя Миколи Островського, який в свідомості мільйонів читачів книги "Як гартувалась сталь" невід'ємний від її героя – Павла Корчагіна.

"Як гартувалась сталь" книга мільйонів. Це сповідь Островського. Островський знайшов дорогу до мільйонів сердець. І ні одне з них не залишилось байдужим до його слова.

Після виходу в світ роману "Як гартувалась сталь" з усіх кінців Радянського Союзу почали надходити листи: Владивосток, Ташкент, Фергана, Тифліс, Ленінград, Москва. Майже дві тисячі листів отримав Островський в 1934 році, а в 1935 їх було в три рази більше – біля шести тисяч. Писали всі: молоді робітники заводів і фабрик, сталевари, підводники, червоноармійці, вчителі, інженери, колгоспники, шахтарі, письменники. Роман перекладають на білоруську, татарську, марійську, грузинську, армянську мови.

"Ваша книга "Як гартувалась сталь" для мене перш за все програма життя," – писав Миколі Олексійовичу молодий комсомолец з Євпаторії, де колись в "Майнаках" відпочиваючі слухали захоплюючі розповіді Островського про громадянську війну.

"Образи таких героїв, як Корчагін, завжди будуть для нас прикладом," – писав токарь Сталінградського тракторного заводу, і Микола Олексійович згадував той час, коли він починав писати свій

роман. Тоді він слухав по радіо і читав в газетах про героїчну працю комсомольців будівників Сталінградського тракторного заводу, які обмороженими руками будували завод.

Писали Островському і діти. Писали багато. З листів Островський дізнався, що Павло Корчагін і для маленьких читачів став прикладом в житті, що вони захоплювались своїм героєм. Роман Коробков з Молдавської республіки писав: "Мені дуже подобається герой вашої книги Павло Корчагін. Ми всі думаємо, що Павло – це ви. Коли я читав вашу книгу, то думав, що нагородив би вас не одним орденом, настільки цікава ваша книга. Спасибі вам, дядя Коля, від нас усіх. Бажаю вам здоров'я і жити, жити, жити..."

Писали Островському діти із санаторіїв, діти, які приковані так як і він хворобою до лікарняного ліжка. З нетерпінням чекав Островський видання книги за кордоном. Одного разу до Миколи Олексійовича прийшла болгарка Огнянова. Вона просила дати їй роман "Як гартувалась сталь", її чоловік, комуніст, вже дванадцять років перебуває в фашистському таборі в місті Стара Загора. Вона передасть йому роман Островського. Але роман хотіли прочитати всі двісті п'ятдесят засуджених. Тоді роман стали перекладати на болгарську мову і читали в голос.

Восени 1935 року Миколу Островського в Сочі відвідала чеська делегація. Письменник знав, що вже багато членів цієї делегації, які володіли російською мовою, прочитали роман "Як гартувалась сталь". Серед чехів був чоловік, який прочитав роман Островського раніше своїх співвітчизників. Це був журналіст Юліус Фучик. В 1935 році Фучик вже втретє побував в СРСР. Перебуваючи в Ташкенті, Фучик вранці прийшов в номер радянського журналіста Бориса Лихарьова. Юліус був стурбований:

Я не спав всю ніч, – сказав він, – читав радянську книжку. Така книга не дасть заснути нікому, доки її не прочитаєш. Що це за книга? Це роман "Як гартувалась сталь", – відповів Юліус.

З 1936 року і по цей день роман "Як гартувалась сталь" виходить в різних видавництвах Чехії і залишається для чеської молоді улюбленим твором радянської прози.

В сім'ї Островських знову приємна звістка: Літературне агентство Радянського Союзу і редактор журналу "Інтернаціональна література" С.С. Динамов повідомляють письменника, що його роман-первісток перекладають на французьку, німецьку, англійську мови.

Роман вийшов і в Сполучених Штатах та Японії. Японська критика відмічала, що серед "рекордсменів" радянських книг, перекладених і виданих в Японії в 70-ті роки від шести до двадцяти трьох

разів, на першому місці стоять "Тихий Дон" Шолохова, "Молода гвардія" Фадеєва і "Як гартувалась сталь" М. Островського – роман виданий в Японії 23 рази і газета японських комуністів "Акахата" ("Червоний прапор") писала про роман Островського, що він є "шедевром пролетарської літератури і користується сьогодні великою любов'ю читачів в усьому світі". В цих словах немає перебільшення.

Роман М. Островського "Як гартувалась сталь" пройшов з бійцями і командирами Радянської Армії по всіх фронтах від полів Підмосков'я до Ельби, від Росії до Прусії, від Орла до Вісли.

1942 рік. Блокада Ленінграда. Ленінград мужньо тримається. Якось ввечері, в травні, ленінградці помітили світло в топографії імені Євгенії Соколової. Типографію закрили п'ять місяців назад. І раптом світло. Типографія відновила свою роботу. Перша книга, видана типографією Ленінграда, була "Як гартувалась сталь". Тираж – 10000 екземплярів розійшовся за два дні!

В роки боротьби грецького народу з фашизмом роман М. Островського був знайдений в сумці юної партизанки Афіни Тоска, яка подібно О. Матросову кинулась на фашистський кулемет і примусила його замовкнути.

Роман Островського "Як гартувалась сталь" захоплювались індійські читачі.

В Павці Корчагіну і його товаришах читачі Індії ніби пізнають себе. Книга Островського вселяла в їхні душі надію на нове життя, при якому всі люди будуть вільні і рівні.

Глибоко зрозумів і розкрив силу роману "Як гартувалась сталь" для всього світу індійський письменник Бонарсідас Чатурведі, який побував в музеї письменника в 1966 році. Він писав: "В історії світової літератури мало таких людей, яким був Островський, які б створювали свої твори в таких нелюдських умовах. Але саме доказом його популярності служить той факт, що в перекладах його книга виходила на 59 мовах народів Радянського Союзу. Його книга слугувала джерелом величезного натхнення для читачів всього світу. Я схилию голову перед цією великою людиною. Він давно переступив кордони своєї країни і належить не тільки Росії, але й всьому людству. Я радий вітати його як громадянина всього світу."

Книга Миколи Олексійовича Островського "Як гартувалась сталь" обійшла весь світ, її читають і перекладають в багатьох країнах світу, вона допомагала боротися в роки війни, вона бореться і пермагає тепер.

"Вмій жити і тоді, коли життя стає нестерпним". М. Островський вмів жити. Бо так воно було насправді. Таким ми знаємо і люби-

мо його запального, категоричного, безкомпромісного, чуйного, ніж-ного сина і вірного друга. Не вмерти страшно було Островському – страшно було не жити!

Чи бути пророку в своїй Вітчизні?

Post tenebras spero lusem (лат.)

Брицька О.М.,
м. Хмельницький

Микола Островський. Полум'яний комуніст, радянський письменник; сліпа, прикута до ліжка, але надто щаслива, за його ж твердженням, людина.

Ім'я Миколи Островського стало символом незламної мужності, патріотизму, героїзму, відданості ідеї для декількох поколінь протягом не одного десятиліття ХХ сторіччя.

З одного боку, цей символ виростив і випестив покоління, яке захищало не лише величну та величезну Батьківщину під назвою Радянський Союз, а й все людство від навали гітлерівських полчищ, надихав людей на ратний подвиг, коли довелося з руїн зводити заводи, фабрики, школи, відбудовувати житло. Його іменем були названі робітничі бригади, колгоспи, школи, йому зведені численні пам'ятники, відкрито п'ять меморіальних музеїв.

Лише один такий музей, відкритий в Шепетівці, де проходили юнацькі роки Островського, при населенні 40 тис. мешканців протягом кожного року відвідувало до 100 тис. екскурсантів з усіх континентів нашої земної кулі. Сама будівля цього музею в 1989 році була занесена до Міжнародного каталогу "Музеї світу".

Крім того, 1966 року започаткована Республіканська комсомольська премія ім. М. Островського; Північне морське пароплавство одному з теплоходів дало назву "Микола Островський", 1986 року Ленінградська обсерваторія новій відкритій малій планеті також присвоїла ім'я письменника; 1979 року українські альпіністи підкорили одну з вершин Памиру, назвавши її "Шпиль М.Островського".

З іншого боку, цей символізм за якихось останніх десять років зіграв злий жарт з пам'яттю про цю надзвичайну людину, адже спо-

чатку його життєвий подвиг був нивельований новими цінностями, серед яких превалюють користолюбство, нездоровий егоїзм, стурбованість лише власними інтересами, а потім взагалі знецінений та забутий.

І нині, якщо і згадується, то як негатив в зв'язку з приналежністю письменника до Комуністичної партії, а те, що його самовідданість вказала шлях до плідного повнокровного життя тисячам "корчагінців", або, як тепер стало модно говорити, людям з обмеженими фізичними можливостями, викликає роздратування.

І якщо сьогодні багато говориться про втрачене покоління нашої нинішньої молоді, то чи не одним із чинників цього є забутий приклад надзвичайного життя М.Островського, адже, як говорив Жозеф Жубер, французький мораліст кін.18-поч.19 ст., "дітям потрібні не повчання, а саме приклади".

Чи не тому, зрозумівши цю просту життєву істину, далекі від нас і за відстанню і за культурою китайці, народна мудрість яких говорить, що, "якщо люди не турбуються про майбутнє, вони невдовзі жалкують про теперішнє" (а майбутнє буде молодь, і майбутнє - це сама молодь), згадали ім'я нашого славетного земляка та екранізували 2002 року його автобіографічний роман "Як гартувалась сталь", створивши багатосерійну епопею.

К.Паустовський застерігав, що "немає нічого мерзотнішого, ніж байдужість людини до своєї країни, її минулого, до її людей, чи були вони генії або сільські шевці".

Таж одним з вселенських геніїв людського духу, непокірності трагічній долі, незламності став Микола Островський.

Чи не йому, хто прожив лише 32 роки, десять з них абсолютно прикутий до ліжка, а вісім сліпий, відкрилась правда, що заперечується нашим теперішнім суспільством: "Якщо особисте в людині займає величезне місце, а суспільне - крихітне, тоді перед людиною постає питання - для чого жити?".

То врешті-решт, може таки стане пророком в своїй Вітчизні видатна людина – Микола Олексійович Островський.

Микола Островський і суспільний рух сліпих в Україні

Бурчак О.К.,
м. Київ

Центральна спеціалізована бібліотека для сліпих імені М. Островського є структурою Українського Товариства Сліпих (УТОС), в Статуті якого записано: „Основними завданнями УТОС є соціально-трудова та медична реабілітація незрячих, інтеграція та захист інтересів сліпих”.

Виконуючи статутні завдання, бібліотека збирає и пропагує матеріали, які розповідають про життя та діяльність людей з вадами зору.

Протягом багатьох років працівники нашої установи в останню неділю вересня проводять „День бібліотеки”, присвячений дню народження письменника М.О.Островського. Провідна тема цього заходу – „Микола Островський у контексті вирішення проблем соціальної реабілітації незрячих”

Ще в 30-ті роки Островський справив на інвалідів зору величезне враження. Це й не дивно, адже суспільний рух незрячих в Україні тільки починався, і тому подвиг письменника став для них дороговказом на шляху до їхнього самоствердження.

В той час Новостворене Українське Товариство Сліпих розгортало свою діяльність. Сотні інвалідів були працевлаштовані на підприємствах товариства. Проводилась також велика культурно-просвітницька робота. Створювались спеціальні бібліотеки та будинки культури. Незрячі люди оволодівали письмом та читанням за системою Брайля. Молодь здобувала не лише середню освіту, а і вищу.

Студент Яків Батюк, майбутній керівник Ніжинської підпільної організації в роки німецької окупації (за що по смертю був удостоєний звання Героя Радянського Союзу), приходив до незрячих школярів Києва і переповідав їм розділи роману „Як гартувалась сталь”. За його ініціативою учні надіслали письменникові абетку, прилад для письма рельєфно-крапковим шрифтом, а також трафаретку для звичайного письма, за що отримали вдячну відповідь.

Майбутній герой мав бажання особисто познайомитись з Островським та, на жаль, не встиг.

Зрозуміло, що тяжко хворий Островський не міг відповісти на всі листи незрячих кореспондентів, але сам факт такого листування свідчить про великий інтерес громадськості до цієї мужньої людини.

Твори Миколи Островського неодноразово видавались крапковим шрифтом Брайля, аби всі незрячі могли познайомитись із творчістю письменника. Бо для них Островський не тільки літератор, а в першу чергу людина, яка, знаходячись в неймовірно важких умовах, знайшла в собі сили займатись літературною діяльністю.

Відомий незрячий український поет, лауреат Державної премії імені Т.Г. Шевченка Володимир Забаштанський у збірці „Моя вузькоколія” писав:

Чуттів і дум жорстокі перепалки,
На стріли протиріч не наколись.
Іду за радою до Павки,
Як він до Жухрая колись.

За цю збірку поета було удостоєно літературної премії імені Миколи Островського.

Інший незрячий поет Микола Красюк, дитячі та юнацькі роки якого пройшли на Шепетівщині, звертаючись до Островського, писав:

На хресті сліпотою розп'ятий,
Вчивсь і я, повоєнний хлоп'як,
В тебе стійкості, тезко-солдате,
Із недугою битися як.

Сьогодні Центральна бібліотека УТОС обслуговує понад дві тисячі читачів плоскодруккованою, рельєфно-крапковою та аудіолітературою. У тісному контакті з навчально-інформаційним комп'ютерним центром товариства ми забезпечуємо інвалідів зору літературою різних форматів і на електронних носіях. За допомогою адаптованої комп'ютерної техніки незрячі науковці, викладачі, вчителі, програмісти, юристи, музиканти, студенти тощо мають змогу одержувати необхідну для них інформацію, користуючись також і Інтернетом.

В сьогоденних умовах це допомагає їм зайняти активну життєву позицію, що має велике значення для інтеграції їх у суспільство.

Беручи участь у вирішенні проблем соціальної реабілітації людей з обмеженими фізичними можливостями, ми нерідко звертаємось до постаті Миколи Островського. Особливо, коли йде мова про тих, хто втратив зір у дорослому віці. Але для цього потрібно відкинути радянську ідеологічну казуїстику і викласти тільки правду про життя письменника. А правди цієї досить, аби переконатись, і тут не потрібна ніяка патетика, що Островський дійсно вчинив подвиг у справжньому значенні цього слова.

Активна життєва позиція Миколи Олексійовича Островського і в наш час досить позитивно сприймається незрячими людьми. Тому на обкладинці журналу Всеросійського Товариства Сліпих можна прочитати:

“Ти все зробив, щоб вирватись із залізного кільця? ...Вмій жити і тоді, коли життя стає нестерпним. Зроби його корисним.”

Побратим Корчагіна – письменник і воїн І.Я. Бойчак

Сваричевський А.В.,
м. Хмельницький

Письменник, критик і літературознавець Іван Яремович Бойчак народився 16 січня 1921 року в селі Піддубці колишнього Берездівського, нині Славутського району в родині хлібороба.

Закінчив Берездівську середню школу. На заклик комсомолу йде працювати у вугільну промисловість. Стає наваловідбійником на шахті у Ткварчеллі. З перших днів Великої Вітчизняної війни юнак вступає до лав Червоної Армії. Починав бойовий шлях курсантом Тбіліського військово-піхотного училища. Воював на Закавказькому та 3-му Українському фронтах командиром стрілецького відділення, а згодом – командиром відділення 255-ї бригади морської піхоти Азовської та Дунайської військових флотилій.

Брав участь в обороні Кавказу, в боях на Малій землі, в десантах у Новоросійську і Керчі, у форсуванні Дністровського лиману, десанті під містом Ілок (Югославія). Чотири рази поранений, був контужений.

Про фронтові шляхи нашого земляка яскраво розповів у своїй книзі колишній розвідник Олексій Чхеїдзе – людина незвичайної долі. Від вибуху міни Чхеїдзе залишився без рук, глухим і сліпим. Але і в мирний час продовжував свій подвиг, однією із складових частин якого була ця книга, яку писали під його диктовку школярі. Серед хоробрих і безстрашних воїнів, змальованих у ній, одне із почесних місць належить Івану Бойчаку, ім'я якого згадується тринадцять разів. Бо ж воєнні дороги Чхеїдзе і Бойчака тісно переплелися. Обидва були

розвідниками в Дунайській військовій Флотилії, якою командував наш земляк – контр-адмірал С. Горшков.

Про свої враження від першої зустрічі з Бойчаком автор книги пише, що це був серйозний, навіть трохи похмурий старшина 2 статті, який дуже гордився, що його земляком був Микола Островський.

І Чхеїдзе і Бойчак брали участь у боях за звільнення від фашистських загарбників Румунії, Болгарії, Угорщини, Югославії.

Про мужність нашого земляка стверджують хоча б такі рядки з книги Чхеїдзе: "Бій тривав уже дві години. В очеретах залишається лише жменька живих і п'ятеро важко поранених десантників на чолі з Бойчаком".

Трагічним є місце в книзі, коли у госпіталі зустрілися важко поранений Чхеїдзе і Бойчак, якому ампутували вище коліна ногу: "У другому кутку біля вікна лежав десантник – весь у закривавлених бинтах. Він тихо промовив: "Чхеїдзе, це я, Ваня Бойчак. Я ще живий, але, мабуть, скоро помру". Сестра заборонила йому говорити і зажадала, щоб я якнайшвидше пішов. Бойчак перебив її: "Зачекайте трохи, він повинен знати правду про десант."

За мужність і відвагу Івана Бойчака було нагороджено орденом Червоного Прапора, багатьма медалями.

Після війни Бойчаку знову треба було вчитися мужності у свого земляка – Миколи Островського. Довго лікувався, згодом працював у районній газеті. Незважаючи на важке поранення, 1952 року закінчив філологічний факультет Одеського університету, 1955 року – аспірантуру інституту літератури ім. Т. Г. Шевченка Академії наук України. Захистив дисертацію на звання кандидата філологічних наук. У 1958 році прийнятий до Спілки письменників України. Багато років завідував відділом критики журналу "Дніпро", працював старшим редактором прози цього ж видання.

Систематично виступав з літературно-критичними статтями в газетах і журналах. Його перу належить нарис про творчість Павла Усенка та низка праць про інших українських письменників.

Та рани і контузія, отримані у жорстоких боях, дали про себе знати. Наприкінці 1972 року Бойчака не стало.

Люди корчагінської долі в Україні

Гурінович Н.В.,

м. Шепетівка, Хмельницька обл.

Здавалося б, як людина може протистояти смерті? Творенням. Але коли смерть ось так – очі в очі, мало кому це під силу. Та Микола Островський ніколи не був слабкодушним. Людина, яка в 15 років опинилася у вихорі війни, в 24 – осліпла, а в 32 роки пішла з життя назавжди, до цих пір живе в пам'яті багатьох, як символ мужності, сили духу, що тримала його на цьому світі – паралізованого, приреченого на нелюдські страждання. Але, незважаючи на це, він не став на шлях жалюгідного і безцільного існування, не занепав духом, а ухопився за ниточку великого духовного життя, став прикладом для молоді, дав життя творам, які стали класикою у літературі ХХ ст. і на яких виховалось не одне покоління. А скільком людям, що потрапили в біду, стали інвалідами, допомогла вистояти в житті ця мужня людина і його літературний герой Павка Корчагін! Називали їх з гордістю і повагою – “люди корчагінської долі”. Багато таких було в Радянському Союзі, живуть вони і в наш час в Україні.

Ще в 50-х роках наукові працівники Шепетівського музею М. Островського стали збирати матеріали про людей, які у найважчі хвилини свого життя звертались до Миколи Островського. Ці матеріали зайняли гідне місце в експозиції і в розповідях екскурсоводів. Пізніше була відкрита постійно діюча виставка “З когорти мужніх”, де експонувались творчі роботи людей з обмеженими можливостями здоров'я. Ця виставка діє і на даний час. Вона стала логічним продовженням розповіді про життя і діяльність Миколи Островського. Наукові працівники підтримують зв'язки з такими людьми, організовують виставки їх творчих робіт.

З метою об'єднати творчу молодь з обмеженими можливостями здоров'я, в 2003 році було організовано Спільку допомоги інвалідам. Робота проводиться за окремою програмою. Постійно організовуються художні виставки робіт молодих інвалідів, творчі вечори, різноманітні конкурси, Молодь, на прикладі інших людей трагічної долі, вчиться вірити у власні сили, не зважаючи на всі перепони долі.

Імена Миколи Островського і Олександра Бойченка часто ставлять поряд, хоча їм так і не пощастило познайомитись. Для них обох життя стало не просто боротьбою, як для їх ровесників, але й випробовуванням всіх духовних і фізичних сил. Олександр Максимович Бойченко працював на посаді секретаря комсомольського осеред-

ку, секретаря райкому комсомолу, згодом – першим секретарем ЦК ЛКСМУ. Комсомольського ватажка можна було зустріти на будівництві Харківського тракторного заводу, в шахтах Донбасу, він відвідував рудники, домни, колгоспи, вів велику організаторську та виховну роботу серед молоді. Його любили за ініціативність та принциповість. Під час перебування на Донбасі, Олександр Максимович важко захворів. Але, незважаючи на це, залишився на бойовому посту. Одного разу, спустившись в шахту “Смолянка”, Олександр відчув перший приступ хвороби: вразило крижі, відняло ногу. Ця хвороба згодом зробила його нерухомим, із запаленими та закістеними суглобами. Але Бойченко не змирився, не припинив боротьби за життя. Коли доля відібрала у нього можливість рухатись, Олександр Максимович ціною неймовірних зусиль створює трилогію “Молодість”, яка завоювала визнання і любов читачів. Якою впевненістю, вірою в себе, оптимізмом володіла ця людина, довгі роки прикута невиліковною хворобою!

Олександр Максимович Бойченко один із перших був відзначений Республіканською комсомольською премією ім. М. Островського, його ім'ям названі премії комсомолу Києва та Київської області, лауреатами якої ставали молоді майстри мистецтв, виробництва та науки. Олександр Бойченко, як і Микола Островський, довів, що буває подвиг в бою, а буває – все життя подвиг, все залежить тільки від бажання людини боротись і бути корисним людям.

“Сила волі здатна створити чудо,” – писав Микола Зотович Бірюков. Це так. Життя і творчість Миколи Бірюкова відзначені тією ж героїкою мужності і подвигу, які були притаманні Миколі Островському.

Студентом-практикантом Микола Бірюков працював на будівництві фарфорового заводу. Одного разу, коли будівництву стала загрожувати небезпека – ґрунтові води – Бірюков першим кинувся в залитий водою котлован.

Катастрофа була відвернена. Але він захворів, і хвороба залишила його назавжди прикутим до ліжка. Діагноз – анкілозуючий поліартрит. Це був вирок.

Та Бірюков, переборюючи свою трагедію, розпочав бій за життя. А його зброєю стало слово. Микола Зотович Бірюков дав життя багатьом творам. Це романи “Чайка”, “Води Нарина”, “Тверда земля”, повісті “Перший грім”, “Ворожі вихори”. В пошуках матеріалів для своїх творів він об'їздив Середню Азію, побував в гарячих цехах заводів, на будівництві Волзької ГЕС ім. Леніна, у воронезьких кам'яних степах, на берегах Криму. І все це при повній нерухомості!

Рухались лише руки. Його життєвий подвиг, як і подвиг Миколи Островського, для багатьох став гідним прикладом. Микола Зотович Бірюков був нагороджений орденами Трудового Червоного Прапора і Знаку пошани. Кримським обкомом комсомолу була заснована премія ім. М.З. Бірюкова.

Ім'я поета Миколи Рибалка, який народився на Донеччині, давно стало для багатьох людей символом героїзму та мужності. Його трагічна доля відома багатьом українцям. До війни Микола Олександрович працював на будівництві, заочно навчався в Дніпропетровському університеті. Але розпочалась війна, яка скалічила долі багатьох людей. Микола Рибалко, після недовгого навчання у військовому училищі, пішов на фронт. В кровопролитному бою на Одері був важко поранений, внаслідок чого втратив зір. Певно, як би він був слабкою людиною, то доля викреслила б його з життя назавжди. Але Микола Олександрович залишився в строю: він став поетом.

Збірки поезій Миколи Рибалка з цікавістю зустрічала читацька аудиторія. Читачі і критики відзначали велику поетичну майстерність поета. В 1958 р. Миколу Олександровича прийняли до Спілки письменників. У видавництвах Донецька, Києва, Москви вийшли його збірки “Під вогнем Батьківщини”, “Очима серця”, “Солдатська слава”, “Світле не згасає”, “Дорога на висоту” та багато інших. Микола Рибалко дав життя 25 збіркам поезій. За збірку “Дорога на висоту” в 1968 р. Микола Олександрович був удостоєний республіканської комсомольської премії ім. М. Островського, а за збірку “Немеркнуча зірка” – Державної премії УРСР ім. Т.Г. Шевченка (1985 р.). До бойових нагород приєдналися і нагороди за літературну працю – орден Дружби народів, Жовтневої революції, Червоного Прапора, медалі. Більше 40 років Микола Рибалко очолював літературне об'єднання міста. М. Рибалко мужньо витримав жорстокий удар долі і не відступив з рубежів життя. Він повернувся з війни переможцем і, піднявшись над своєю трагедією, зробив своєю зброєю слово.

Напевно, людина ніколи не пізнає до кінця силу своїх можливостей. Коли, здавалося б, життя залишило на узбіччі, відібравши здоров'я, люди починають шукати інші шляхи виживання і при цьому знаходять собі гідне місце в житті, відкриваючи в собі нові таланти.

Прикладом цього може бути життєвий подвиг Владислава Титова. Народився він в с.Калинівка Добринського р-ну Липецької обл. У 1959 р. закінчив гірничий технікум. Працював майстром в шахті на Донбасі. У 1960 р. внаслідок аварії на шахті втратив обидві руки. В. Титову довелось вчитися жити заново: ходити, їсти, читати, писати – без рук. Йому, що не уявляв себе без шахти, потрібно було шукати для себе нове заняття. Адже без роботи до серця немає справж-

нього життя. Він знайшов своє місце – став письменником. Його життя стало гідним продовженням корчагінської епопеї. Творами В.Титова захоплювалася молодь. Він подарував чудові повісті “Всім смертям назло”, “Ковиль – трава степова”, “Життя прожити”, “Розділ”, “На рівній землі кореням тепліше”, роман “Прохідники”. Письменник у 1968 р. удостоєний республіканської комсомольської премії ім. М. Островського, у 1981 р. – Державної премії УРСР ім. Т.Г. Шевченка, нагороджений літературною медаллю ЮНЕСКО.

Володимир Омельянович Забаштанському доля також підготувала важкий тернистий шлях. Він народився у 1940 р. в с. Браїлові Жмеринського р-ну Вінницької обл. в робітничій родині. Навчався в школі будівельників на Донбасі.

Працював бутоломом у кар’єрах. У 18-літньому віці внаслідок нещасного випадку осліп і втратив обидві руки. Але юнак не впав у відчай. Після лікування Забаштанський навчається в школі робітничої молоді, потім вступає на філологічний факультет Київського Державного університету. З 1961 р. його вірші друкуються на сторінках українських газет і журналів. Він автор багатьох поетичних збірок: “Наказ каменярів”, “Віра в людину”, “Гранітні краплі”, “Крицею рядка” та ін. У 1974 р. за збірку “Моя вузькоколія” Володимир Омельянович удостоєний республіканської комсомольської премії ім. М. Островського.

А у кого не викликали захопленість мужність, стійкість, цілеспрямованість Святослава Миколайовича Федорова? Чи міг знати молодий курсант льотного училища, який народився в м. Проскурові /Хмельницький/, що замість неба доля підготувала йому інший життєвий шлях. Потрапивши під трамвай, він залишився без ноги. Але Святослав Федоров обрав свій шлях в медицину. Закінчив Ростовський медичний інститут і присвятив своє життя офтальмології. Його ім’я стало всесвітньо відомим. С.М. Федоров створив міжгалузевий науково-технічний комплекс “Мікрохірургія ока”, створив штучний кришталик ока, запропонував власний метод оперування катаракти, провів операцію по лікуванню глаукоми тощо. С.М. Федоров – Герой Соціалістичної Праці, лауреат золотої медалі АН ім. Ломоносова, лауреат премії Палеолога і Оскара. Ця людина, сама втративши здоров’я, несла зцілення іншим.

В невеличкому містечку Вільшана Черкаської обл. народився Микола Ігорович Красюк, який після війни разом з батьками переселився на Шепетівщину. Ще немовлям зазнав тяжкого удару долі: захворів на менінгіт, внаслідок чого втратив зір. Навчався в інтернаті для сліпих дітей, закінчив філологічний факультет Львівського університету. Вчителював. З 1963 р. розпочалася його літературна діяльність. За одна за одною виходять поетичні збірки – “Людяність”, “Паралелі і меридіани”, “Зустрічі”, “Вирок” та ін. У 1969 р. молодий

поет став членом Спілки письменників СРСР. Його поезії видавалися і шрифтом Брайля.

Цим рельєфно-крапковим шрифтом переклав і написав есперанто-український словник. Микола Красюк знаний не лише як автор власних збірок, але й як засновник і редактор поетичного альманаху “Нашадки кобзарів”.

Люди з трагічною долею добре розуміють, що радість повноцінного життя можна досягти лише наполегливою працею. З дитинства усвідомила цю істину Валентина Михайлівна Михальська з Волині. В 11 років доля скалічила її життя важкою хворобою і залишила назавжди прикутою до інвалідного візка. Але разом з тим вона нагородила Валентину талантом художника-лірика. У 1994 р. до неї вперше прийшло визнання – вона стала першим лауреатом обласної художньої премії ім. І. Кондзелевича. Художниця створила понад 800 картин. В її творчому доробку пейзажі, натюрморти, портрети, ікони, монотипії. Михальська брала участь в Ш-й міжнародній виставці інвалідів, яка проходила у Польщі в м. Люблін, у 16-му та 17-му конкурсах “Премія миру” в Італії, в міжнародних конкурсах екслібрисів, присвячених Леонардо да Вінчі та Данте в Італії.

Дивлячись на картини, серветки, ікони, вишиті Лідією Іванівною Лисайчук з м.Житомира, не можливо повірити, що вони створені жінкою, у якої нема рук і ніг. Лідія Іванівна стала інвалідом в одинадцятилітньому віці. Але перемагаючи біль, незручності, навчилася виконувати всю хатню роботу, а згодом і вишивати.

Її вишиванки експонувалися на багатьох виставках народної творчості в Україні.

Не схилилася під ударами жорстокої долі і Любов Миколаївна Михайлова з Сімферополя. Після тяжкої хвороби, перенесеної в дитинстві, Люба залишилась прикутою до інвалідного візка, руки відмовили повністю. З дитинства дівчинка захоплювалася малюванням. І опинившись в такому стані, вона не полишила свого захоплення – навчилася малювати, тримаючи олівець зубами. Малювала олівцем, кульковою ручкою, акварельними фарбами. Її роботи експонувалися на Республіканських та Всесоюзних виставках художньої самодіяльної творчості.

Любов Михайлова удостоєна медалі і звання лауреата республіканського та Всесоюзного фестивалів народного мистецтва у 1975-1977 рр.

Про всіх цих людей можна сказати, що вони, перемагаючи біль і відчай, знаходять в собі сили вижити і вистояти, і, крім того, знаходять своє місце в житті. Вони вчать нас цінувати здоров'я, саме життя, а нездоленим допомагають не зламатися перед овужиттєвими випробовуваннями, зробити перший крок назустріч повноцінному життю.

Панас Кочура – людина корчагінської долі

Гладуненко О.В.,

Пестухова С.Є.,

м. Острозь, Рівненська обл.

У 1985 р. в місті Острозі Рівненської області в будові XVI ст. – Луцькій фортеці-брамі – було відкрито Музей книги і друкарства. Поруч із знаменитою “Острозькою Біблією”, надрукованою тут Іваном Федоровим у 1581 р., та іншими стародруками (виданнями XVIII та XIX ст.) чимала експозиційна площа була відведена і сучасним творам, книговидавництву. Музей розвивався, поповнювався експонатами, молодими енергійними працівниками. Велику допомогу надавало Товариство книголюбів України.

Працівниками музею проводилась величезна робота в багатьох напрямках. Один з них – збір матеріалів про людей, яких ми називаємо людьми корчагінської долі. Це яскраві приклади позитивного впливу життєвого подвигу нашого письменника-земляка Миколи Островського та героя його роману Павли Корчагіна на людей нелегкої долі. Займався цією роботою науковий працівник музею Олександр Іванович Рачківський. (До речі, його родичі й батьки – з села Вілії, де народився Микола Островський). Він зібрав велику кількість матеріалів про таких людей колишнього Радянського Союзу та інших країн. Кожний з них заслуговує на велику повагу. Але зупинимось на долі одного – Панаса Федоровича Кочури.

Справжнє прізвище – Кочур. Народився 5(18) липня 1905 р. в м. Кролевіч нині Сумської області в трудовій родині. Батько – буровий майстер. Першим університетом була церковно-приходська школа, а семирічку закінчив уже в радянські часи, 1921 року. Згодом юнакові до серця припало театральне мистецтво, і він пристає до мандрівної театральної трупи М. Соколенка, роз’їжджає з нею по містах і селах Чернігівщини та Харківщини. З 1924 р. по 1927 р. був головою Чапаївської сільради Кролевецького району. А коли в рідних місцях почала лютувати куркульсько-націоналістична банда, Панас Кочура вступає до ЧОПу, і це, зверніть увагу, в ті самі часи, коли бійцем ЧОПу в Берездові був Микола Островський. Отож, очолював Панас Федорович Чапаєвську селищну Раду, був членом райвиконкому, допомагав відроджувати господарство, плекати перші паростки соцкультури.

Потім – 1927 року – призов на військову службу. З відзнакою закінчивши артшколу, командував взводом розвідки у стрілецькій дивізії імені М.В. Фрунзе. Але... Панас Кочура, повний сил, здоров’я і

наснаги, злосчасного дня осені 1929 року, під час занять на полігоні, беручи складний бар'єр на коні, через якусь фатальну прикрість вдарився об землю... Майже як літературний герой Павка Корчагін. І сталося це... 29 вересня. Травма виявилася настільки серйозною, що командира взводу негайно відправили до шпиталю. Почалося кочування Кочури по лікарнях.

Кочура знайшов у собі досить сили волі, аби протистояти невідступній хворобі. За вірець йому був Микола Островський. Його життєвий і творчий подвиг підтримав молодшого побратима, так схожого долею на Корчагіна.

“З творчістю Миколи Островського, – розповідав Панас Федорович, – я познайомився у рік виходу з друку роману “Як гартувалася сталь”. Пам'ятаю, це було в Московському лікувальному інституті на Новій Божедомці, де лежав три роки і дев'ять місяців.

Одного вечора хтось із родичів хворих приніс до нашої палати книжку. Це був роман М. Островського, про якого ми доти нічого не знали, “Як гартувалася сталь”, яка на всіх справила глибоке враження. Читали ми книжку по черзі вголос і хвилювались, бо автор наче про нас написав...

Роман М. Островського освітив нашу палату променем надії. Отже, людина завжди може бути корисною народові, вона повинна боротися і до останку вірити у власну перемогу над лютим особистим горем...”

Саме тоді Панас Федорович замислюється над своїм майбутнім. Так тривало понад десять років, а навесні 1941-го Панас Федорович вирішив повернутися до Кролевеця. Незабаром почалася Велика Вітчизняна. В рідний Кролевець увійшли фашисти. В перші ж дні “нового порядку” Кочура втратив батька, якого забили гітлерівці. В осиротілій хаті лишилися з ним дві Єфросинії – старенька мати, Єфросинія Калістратівна, та дружина Єфросинія Федорівна, яка уже не один рік ділила з ним всі труднощі.

Під впливом почутого й баченого в часи страшної окупації в Панаса Федоровича почала визрівати думка про книгу. Коли тільки можна було, занотовував на невеличких клептиках паперу для першого свого твору факти, події, бувальщини. А дружина ховала написане в пляшках на городі, під землею. І лише коли 2 вересня 1943 р. Кролевець було звільнено, Панас Кочура вивів на обкладинці шкільного зошита назву книги – “Родина Сокорин”. Багато часу ще знадобилося, аби відновити в пам'яті втрачені записи, узагальнити матеріал, надати йому чіткої композиції, довершити працю над літературним твором, який мав розповісти про життя і боротьбу радянських людей за часів гітлерівської окупації. І треба сказати, що попри окремі вади, Панасові Кочури це вдалося.

Коли рукопис потрапив до редакції журналу “Українська

література” (згодом – “Вітчизна”), над початкуючим літератором узяли шефство заступник головного редактора вчений-шевченкознавець Євген Прохорович Кирилюк (до речі, часто бував в Острозі) і відповідальний секретар, критик Дмитро Григорович Гринько. Їх, власне, і слід назвати хрещеними батьками письменника. З появою повісті в дванадцятому номері журналу за 1945 рік коло друзів Панаса Кочури почало ширшати. Тепле слово про письменника сказав у республіканській пресі відомий Василь Козаченко. З’явилися інші рецензії, почали надходити листи читачів.

Згодом з’явилися інші його твори. Так, темі колгоспного життя він присвятив повість “Окрилені” (1953, у співавторстві з М. Ятком). Потім з’явилися твори “Вогні юності” (1957), “Коли ми дорослі”, “Світлий ранок” (1954), “Золота грамота” (1960), “Апостоли правди” (1969), “Із іскри – полум’я” (1972), “Сичі на дзвіниці” (1974), у яких зображені епохальні події – Визвольна війна 1648–1654 рр.; десятиріччя, що йому передувало; нашествя Наполеона 1812 року, грудневі події 1825 року в Петербурзі та декабристи на Україні. До речі, Богдан Хмельницький був у нашому місті, так само як і багато інших видатних діячів України; декабристів Чернігівського полку судили саме в Острозі, і про це згадує в своїх творах Панас Федорович. Це тим цінніше, що Панасові Кочурі нелегко було користуватись і бібліотечними скарбами, і архівними першоджерелами, чим могли скористатись інші, не менш можливо, талановиті, але – ледачіші. Тільки корчагінська настійливість, допомога Єфросинії Федорівни та друзів дали силу долати труднощі. Писав він свої твори на друкарській машинці, лежачи, навznak машинку нахилиючи на себе. І – працював, працював, працював. Подвиг письменника-комуніста (він був членом КПРС з 1956 року) відзначено урядовими нагородами – орденами Трудового Червоного Прапора, Дружби народів, “Знак пошани” і Почесною грамотою Президії Верховної Ради УРСР.

В міру сил Панас Кочура працював і далі, створюючи нові твори. У хаті письменника та в альтанці, де він проводив літні дні, частими гостями були крелевецькі килимарниці й швейниці, колгоспники, школярі й вихованці ремісничого училища, з якими Панас Федорович дружив здавна. Для Панаса Кочури кожний з них був живою ланкою в його постійних міцних зв’язках з дійсністю. На жаль, смерть не має пощади ні до кого. Помер Панас Кочура після тривалої хвороби 5 листопада 1976 року в Києві. Нам же лишилися його твори.

Щодо інших “корчагінців”, то, на жаль, робота зі збору матеріалів про них припинилася (Рачківського колишній директор музею Позіховська С.В. змусила піти з роботи, як і кількох інших талановитих дослідників) і досі не відновлена. Нам же добре відомо, що таку роботу не можна припиняти ні на день. Гадаємо, нинішній ювілейний рік дасть поштовх для подальшого збору подібних матеріалів.

1. **Бурчак Олександр Кирилович** – бібліограф-тифолог І категорії Центральної спеціалізованої бібліотеки для сліпих ім. М. Островського УТОС, м. Київ.

2. **Біленька Оксана Миколаївна** – вчитель зарубіжної літератури Шепетівського НВК №3 «Школа-військовий ліцей».

3. **Брицька Олена Миколаївна** – директор Хмельницького обласного краєзнавчого музею.

4. **Вакулюк Павло Гаврилович** – професор кафедри технології Українського центру підготовки, перепідготовки та підвищення кваліфікації кадрів лісового господарства Держкомлісгоспу України, кандидат сільськогосподарських наук, заслужений лісівник УРСР, м. Київ.

5. **Гладуненко Олександр Васильович** – кореспондент Острозької міської газети «Замкова гора», секретар краєзнавчого товариства «Спадщина» імені князів Острозьких.

6. **Гурінович Наталія Вікторівна** – науковий працівник обласного літературно-меморіального музею М. Островського, м. Шепетівка.

7. **Гусейнов Гафар Махсун огли** – викладач комплексу «Дитсадок-школа-ліцей», доктор філологічних наук, член-кореспондент РАО, м. Баку.

8. **Данилюк Марія Миколаївна** – завідувача відділу історії Державного історико-культурного заповідника, м. Острог.

9. **Зюмченко Людмила Петрівна** – директор Державного літературно-меморіального музею М. Островського, м. Сочі.

10. **Ільїнська Олена Василівна** – начальник управління культури Хмельницької облдержадміністрації, заслужений працівник культури України.

11. **Кабачинська Світлана Іллівна** – власний кореспондент міжнародного тижневика «Дзеркало тижня», заслужений журналіст України, м. Хмельницький.

12. **Карабічівська Людмила Михайлівна** – вчитель зарубіжної літератури Зеленченської ЗОШ І-ІІІ ступенів Дунаєвського району Хмельницької обл.

13. **Кондрова Ганна Гнатівна** – завідувача Полонського народного музею.

14. **Ковальчук Анжела Анатоліївна** – директор Чемеровецького районного Будинку культури.

15. **Лісогор Галина Станіславівна** – завідувача читального залу гуманітарного профілю Хмельницької обласної універсальної наукової бібліотеки ім. М. Островського.

16. **Леміжанський Віталій Антонович** – пенсіонер, м. Хмельницький.

17. **Лєдєньова Наталія Дмитрівна** – головний бібліотекар сектора просвітницької роботи (відділу гуманітарних знань) бібліотеки Хмельницького національного університету.

18. **Максюта Діна Євгенівна** – вчитель I категорії Гуменецького навчально-виховного комплексу «ЗОШ I-III ступенів, гімназія» Кам'янець-Подільського району.

19. **Манько Микола Павлович** – заступник директора по науковій роботі Державного історико-культурного заповідника, почесний член Всеукраїнської спілки краєзнавців, м. Острог.

20. **Мельничук Зоя Вікторівна** – провідний методист Шепетівської централізованої бібліотечної системи.

21. **Михайлова Ольга Володимирівна** – завідувача сектора науково-дослідницької і організаційно-методичної роботи відділу історичного краєзнавства Державної історичної бібліотеки України, м. Київ.

22. **Михайлова Світлана Романівна** – заступник директора Державного архіву Хмельницької області.

23. **Міцінська Тамара Петрівна** – завідувача Хмельницького обласного літературного музею.

24. **Новохацька Алла Василівна** – головний зберігач фондів обласного літературно-меморіального музею М. Островського, м. Шепетівка.

25. **Олов'ян Катерина Григорівна** – завідувача бібліотеки с. Лепесівки Білогірського району Хмельницької обл.

26. **Омельчук Марія Леонідівна** – директор Нетішинської міської централізованої бібліотечної системи.

27. **Петухова Світлана Євгенівна** – працівник редакції Острозької міської газети “Замкова гора”, член краєзнавчого товариства “Спадщина” імені князів Острозьких.

28. **Прокоф'єва Людмила Тимофіївна** – головний методист Кам'янець-Подільської районної централізованої бібліотечної системи.

29. **Самаріна Олена Костянтинівна** – завідувача експозиційно-масового відділу літературно-меморіального музею М. Островського, м. Сочі.

30. **Сваричевський Анатолій Володимирович** – редактор науково-методичного журналу “Педагогічний вісник”, краєзнавець, м. Хмельницький.

31. **Смілянець Світлана Іванівна** – головний бібліограф відділу краєзнавства Державної історичної бібліотеки України, м. Київ.

32. **Слободянюк Петро Якович** – директор Державного архіву Хмельницької області, кандидат історичних наук, академік Української технологічної академії, заслужений працівник культури України.

33. **Синиця Надія Миколаївна** – директор Хмельницької обласної універсальної наукової бібліотеки ім. М. Островського.

34. **Скрипник Валентина Якимівна** – науковий працівник обласного літературно-меморіального музею М. Островського, м. Шепетівка Хмельницької обл.

35. **Суска Таїсія Іванівна** – директор Славутської централізованої бібліотечної системи Хмельницької обл.

36. **Тарчевська Віра Борисівна** – заступник директора Хмельницької обласної бібліотеки для юнацтва.

37. **Фастишевська Клавдія Михайлівна** – завідувача відділу науково-методичної роботи та інновацій у бібліотечній справі Хмельницької обласної універсальної наукової бібліотеки ім. М. Островського.

38. **Черноус Валентина Юхимівна** – директор Хмельницької обласної бібліотеки для дітей ім. Т.Г. Шевченка.

39. **Чікін Володимир Ілліч** – директор обласного літературно-меморіального музею М. Островського, м. Шепетівка Хмельницької обл.

40. **Шпізель Рафаель** – лікар-онколог Острозької центральної районної лікарні, кандидат медичних наук, член краєзнавчого товариства “Спадщина” імені князів Острозьких.

41. **Шудрак Тамара Миколаївна** – директор Хмельницької обласної бібліотеки для юнацтва.

Життєвий і творчий шлях М. Островського	3
<i>Чікін В.І.</i> З історії музею М. Островського в м. Шепетівці	3
<i>Михайлова С. Р.</i> Деякі штрихи до біографії М. Островського (За документами Державного архіву Хмельницької обл.)	9
<i>Мицінська Т. П.</i> Епістолярна спадщина Миколи Островського (Про роботу над романом „Як гартувалася сталь“)	11
<i>Сваричевський А. В.</i> Триумф і трагедія Миколи Островського, його друзів та героїв роману	14
<i>Карабчієвська Л. М.</i> “Шепетівський період” в житті письменника М. Островського	18
<i>Суска Т.І.</i> “Берездівський період” життя М. Островського	22
<i>Манько М.П., Данилюк М.М.</i> Початок педагогічної праці Надії Островської (За документами з фондів Державного історично-культурного заповідника м. Острога)	27
<i>Шпізель Р.</i> Власник Вілії – академік П.Є. Рейн	29
<i>Біленька О.М.</i> Проблема автобіографізму в романі М. Островського “Як гартувалася сталь”	32
 М. Островський і сучасність	36
 <i>Ільїнська О.В.</i> У пам’яті хмельничан	36
<i>Слободянюк П. Я.</i> Народжений бурею	40
<i>Самарина О.К., Зюмченко Л.П.</i> Прав ли Виктор Астафьев?	43
<i>Новохацька А. В.</i> Лауреати республіканської комсомольської премії імені М. Островського	47
<i>Леміжанський В. А.</i> Микола Островський у моєму житті	56
<i>Скрипник В.Я.</i> М. Островський в Україні	58
<i>Гусейнов Г. М.</i> Островский и Азербайджан	65
<i>Кабачинська С.І.</i> Символ епохи	68
<i>Вакулюк П. Г.</i> Чи була у Боярському лісництві вузькоколія?	73
<i>Гладуненко О.В.</i> Мої роздуми над творами М.Островського	78
<i>Кондрова Г.Г.</i> Праця – основа наших досягнень	82
<i>Омельчук М.Л.</i> М. Островський і сьогодні	84
<i>Черноус В.Ю.</i> М. Островський і сучасність	88

М. Островський.

Літературне і бібліотечне краєзнавство 90

Синиця Н. М. 55 років з іменем М. Островського 90

Шудрак Т.М., Тарчевська В.Б. Вплив роману М. Островського
“Як гартувалася сталь” на сучасну молодь 93

Михайлова О.В., Смілянець С.І. Краєзнавча бібліографія як засіб
популяризації літературного життя регіону 95

Леденцова Н.Д. Микола Островський і виховання молоді 98

Лісогор Г.С. Патріотичне виховання молоді в Хмельницькій
обласній універсальній науковій бібліотеці ім. М.Островського
через призму творчості М. Островського 102

Фастішевська К.М. М. Островський і бібліотеки області 104

Петухова С.Є. Пропаганда творчості М. Островського
в Острозькій міській дитячій бібліотеці 106

Прокоф'єва Л.Т. Літературне краєзнавство як важливий
напрямок бібліотечної діяльності 108

Мельничук З.В. Книга, що обійшла увесь світ 112

Олов'ян К.Г. Художній документ епохи – роман
“Як гартувалася сталь” 115

Ковальчук А.А. Книга з покликом до боротьби 118

Максюта Д.Є. Життя – мужність 121

Брицька О.М. Чи бути пророку в своїй Вітчизні? 125

Люди корчагінської долі 127

Бурчак О.К. М. Островський і суспільний рух
сліпих в Україні 127

Сваричевський А.В. Побратим Корчагіна – письменник
і воїн І.Я. Бойчак 129

Гурінович Н.В. Люди корчагінської долі в Україні 131

Гладуненко О.В., Петухова С.Є. Панас Кочура – людина
корчагінської долі 136

Відомості про авторів 139

Наукове видання

**Микола Островський
на сторінках історії і в нашому житті**

Матеріали міжнародної науково-практичної конференції

До 100-річчя з дня народження

25 вересня 2004 р.

Відповідальна за випуск:
Шевченко С.І.

Комп'ютерна верстка, оригінал-макет:
Яворська О.Д.

Підписано до друку 17.09.2004 р. Формат А3.
Папір офсетний. Гарнітура Times New Roman.
Друк різнографією. Тираж 300.

Відруковано ПП Заколотним М.І з готового оригінал-макета